Детектив Блюмквіст ризикує

Переклад Ольги Сенюк

1

— Слухай, ти таки пришелепуватий, далебі, пришелепуватий, — сказав Андерс. — Знову розлігся і мрієш?

"Пришелепуватий" схопився з трави й ображено позирнув з-під білого, як льон, чуба на друзів, що стояли коло огорожі.

— Серденько, Калле, — озвалася Єва-Лотта, — ти ж боки попролежуєш, як день у день качатимешся під грушею й дивитимешся в небо.

— Я не качаюся день у день і не дивлюся в небо, — огризнувся Калле.

— Не перебільшуй, Єво-Лотто, — сказав Андерс. — Ти хіба забула про ту неділю на початку червня? Калле тоді за цілий день ані разу не приліг, цілий день не був детективом. Злодії і вбивці що хотіли, те собі й робили.

— Чого ж забула? — сказала Єва-Лотта. — Вбивці справді раювали тієї неділі.

— Ану, киш звідси! — мовив Калле.

— Ми саме й думаєм кишнути, — погодився Андерс, — тільки хочемо й тебе прихопити. Звісно, як ти вважаєш, що вбивців можна лишити на годинку без нагляду.

— Ну, що ти! Звісно, не можна! — під'юджувала його жорстока Єва-Лотта. — їх треба глядіти, як малих дітей.

Калле зітхнув. Нема ніякої ради, хоч сядь та й плач... Він знаменитий детектив Блюмквіст і вимагає пошани до свого фаху! І що ж? Принаймні Андерс і Єва-Лотта його не шанують. А тим часом торік улітку [127] він цілком самостійно вистежив аж трьох злодіїв, що вкрали коштовності. Правда, Андерс і Єва-Лотта йому помагали, але ж то він, Калле, завдяки своїй кмітливості й спостережливості напав на слід грабіжників.

Того разу Андерс і Єва-Лотта визнали, що він правдивий детектив і знає свою справу. А тепер дражнять його, наче всього того ніколи й не було, наче на світі взагалі немає злочинців, що їх треба не спускати з ока! Наче Калле кумедний дивак, що втовкмачує собі в голову всілякі химери.

— Торік, як ми спіймали злодіїв, ви так не козирилися, — сказав Калле і спересердя плюнув. — Тоді ніхто не нарікав на детектива Блюмквіста!

— І тепер ніхто не нарікає, — мовив Андерс. — Але ж ти й сам гаразд розумієш, що таке трапляється раз на віку. Наше містечко існує від чотирнадцятого сторіччя, і за весь час, скільки я знаю, в ньому не було ніяких злочинців, крім тих трьох заблуд. Та й то вже минув цілий рік. А ти й далі лежиш під грушею і розв'язуєш кримінальні загадки. Калле, голубе, кинь ти сушити собі голову! Запевняю тебе, що не скоро в нас знову з'являться злочинці!

— До того ж на все свій час, — завважила Єва-Лотта. — Коли на злочинців полювати, а коли робити котлети з Червоних Троянд.

— Саме так, котлети! — радісно вигукнув Андерс. — Бо Червоні Троянди знов оголосили війну. Допіру Бенка приніс їхнє послання. Ось читай!

Він витяг з кишені великий аркуш паперу й подав його Калле. І Калле почав читати:

"Війна! Війна!

Недоумкуватому ватажкові злочинної зграї, що зве себе "Білою Трояндою".

Доводжу цим до відома, що в цілій шведській землі в жадного селянина навіть поросяти нема тако-

го дурного, як ватажок Білої Троянди. На доказ подаю хоч би такий приклад: коли вчора той покидьок людства зустрів посеред майдану нашого великодушного й шанованого від усіх ватажка, то вищезгаданий покидьок не вступився з дороги, а зі страшенних дурощів штовхнув нашого шляхетного, уславленого ватажка й завдав йому тяжких образ. Таку ганьбу можна стерти тільки кров'ю.

Починається війна Червоної і Білої Троянд, і смерть поглине тисячі тисяч душ і понесе їх у своє темне царство.

Шляхетний Сікстен, ватажок Червоної Троянди".

— Ну, ми вже їм дамо гарту! — сказав Андерс. — Підеш із нами?

Калле радісно всміхнувся. Хто б це добровільно відмовлявся від такої цікавої розваги, як війна Троянд! Вона вже не один рік скрашувала їм літні канікули, що без неї напевно були б трохи одноманітні, їздити на велосипеді, купатися, поливати ягоди, виконувати всілякі батькові доручення в крамниці, вудити рибу, сидіти в Євиному-Лоттиному садку і грати в футбол — та хіба ж цим заповниш усі дні! Адже літні канікули довгі-предовгі...

Авжеж, літні канікули, на щастя, довгі. Калле вважав, що це найбільший винахід на світі. Аж дивно, що дорослі додумалися до такого. Як вони дозволяють дітям два з половиною місяці гуляти собі на сонечку й не морочити голови Тридцятилітньою війною та іншими премудрощами! Вже куди цікавіша війна Троянд.

— Ще б пак! Звісно, піду, — сказав Калле.

Останнім часом виникла така скрута на злочинців, що знаменитий детектив Блюмквіст був тільки радий взяти недовгу відпустку й віддатися почесній [129] війні Троянд. Та й цікаво побачити, що цього разу вигадають Червоні Троянди.

— Я, мабуть, зараз піду на розвідку, — запропонував Андерс.

— Іди, — сказала Єва-Лотта. — А ми вирушимо за півгодини. Я тільки спершу кинджали нагострю.

Це звучало значуще й страшно. Андерс і Калле радісно кивнули. Єва-Лотта вояк хоч куди, на неї можна покластися!

Під кинджалами, що їх треба було нагострити, малися на гадці всього лиш пекареві ножі, а все ж таки! Єва-Лотта обіцяла татові покрутити точило, поки йтиме гуляти. Стояти на пекучому сонці й крутити велике точило — тяжка робота, але як уявити собі, що ти гостриш зброю на війну, то відразу стає легше.

— "...і смерть поглине тисячі тисяч душ і понесе їх у своє темне царство!" — мурмотіла Єва-Лотта сама до себе, так пильно крутячи точило, що аж піт їй виступив на лобі, а на скронях позакручувалися русяві кучерики.

— Що ти сказала? — спитав пекар і підвів очі від точила.

— Нічого.

— Значить, мені вчулося? — він попробував пальцем вістря. — Ну, біжи!

І Єва-Лотта побігла. Вона вмент прошмигнула через дірку в огорожі між садками. Там уже віддавна бракувало однієї штахетини і, напевне, бракуватиме й надалі, поки це залежатиме від Єви-Лотти й Калле. Діркою ж бо так зручно лазити!

Бакалійник Блюмквіст, що дуже любив лад, казав, бувало, пекареві Лісандерові, коли вони літніми вечорами сиділи в пекаревій альтанці:

— Слухайте, сусіде, чи не полагодити нам огорожу? Якось аж дивитися негарно.

— Та зачекаймо вже, поки наші діти доростуть до того, що застрягатимуть у дірці, — казав пекар.

Хоч Єва-Лотта завзято поглинала булочки, а однаково була худа, як тріска, й легко пролазила в дірку.

З вулиці почувся посвист. То вернувся з розвідки Андерс, ватажок Білих Троянд.

— Вони сидять у своєму штабі! — вигукнув він. — Уперед, у бій за перемогу!

Коли Андерс подався на розвідку, а Єва-Лотта пішла гострити кинджали, Калле знову зайняв свою позицію під грушею. Коротеньке тихомир'я перед боєм він використав на важливу розмову.

Авжеж, він провадив розмову, хоч поблизу не було жадної живої душі. Знаменитий детектив Блюмквіст балакав зі своїм уявним співрозмовником, вірним супутником, що товаришив йому вже не один рік. О, то був чудовий молодик! До знаменитого детектива він ставився з глибокою шанобою, не те що решта всі, а надто Андерс і Єва-Лотта. Ось тепер він примостився в ногах свого навчителя й святобливо вбирав у себе кожне його слово.

"Пан Бенгтсон і панна Лісандер, на жаль, виявляють цілковиту байдужість до злочинності в нашому суспільстві, — сказав пан Блюмквіст, поважно дивлячись у вічі своєму уявному співрозмовникові. — Тільки-но в місті стане трохи спокійніше, як вони вже втрачають пильність. Ніяк не второпають, який облудний той спокій".

"Облудний?" — вигукнув уявний співрозмовник. Він був страшенно вражений.

"Так, спокій облудний, — ще раз наголосив знаменитий детектив. — Це чудове тихе містечко, це осяйне літнє сонце, цей ідилічний затишок — усе [131] миттю може змінитися. Кожної хвилини злочин може кинути на всіх нас свою жахливу тінь".

Уявний співрозмовник охнув.

"Пане Блюмквісте, ви мене лякаєте!"— сказав він, позираючи навколо, чи, бува, десь у кутку не причаївся злочин.

"Здайтесь на мене, — заспокоїв його знаменитий детектив. — Не бійтесь! Я завше насторожі!"

Уявний співрозмовник не міг знайти потрібних слів — такий він був зворушений і вдячний. До того ж його схвильовану мову перебив Андерсів войовничий поклик:

— Уперед, у бій за перемогу!

Знаменитий детектив Блюмквіст схопився, як обпечений. Він аж ніяк не хотів, щоб його знов застали під грушею лежма.

"Прощайте", — сказав він уявному співрозмовникові. І сам відчув, що прощається надовго. Починалася війна Троянд, тепер він не матиме часу лежати на моріжку й розмовляти про кримінальні справи. Та нехай! Щиро казати, надто мала надія знайти злочинця в цьому містечку! Тільки уявити собі — минув уже цілий рік відтоді, як він піймав трьох злодіїв! Якби не війна Троянд, то можна вмерти з нудьги.

Уявний співрозмовник довго проводжав його сумним поглядом.

"Прощайте, — ще раз сказав знаменитий детектив. — Мене беруть до війська. Але не бійтесь! Навряд, щоб саме тепер сталося щось поважне".

Навряд! Навряд!.. Ось біжить знаменитий детектив, що має дбати про безпеку суспільства. Біжить до Андерса і Єви-Лотти, весело насвистуючи, тільки босі засмаглі ноги блискають.

Навряд! Цього разу ви не вгадали, пане знаменитий детективе! [132]

2

— У нашому місті є тільки дві вулиці, — завше пояснював пекар Лісандер тим, що приїздили з інших околиць.

І справді, в місті тільки й було що Велика вулиця й Мала вулиця, та ще Великий майдан. Решта все — бруковані кругляками горбисті вулички й завулки, що збігали до річки або несподівано впиралися в якийсь давній-предавній похилений будинок, що по-старечому вперто не піддавався сучасному плануванню. На околицях міста подекуди можна

було побачити й модерні двоповерхові вілли, що тонули в розкішних садках, однак то були винятки. Здебільшого садки були такі, як у пекаря, — доволі-таки занедбані, зі старими сучкуватими яблунями та грушами і витоптаними моріжками, що їх ніхто ніколи не викошував. І будинки теж були здебільшого такі, як у пекаря, — великі, дерев'яні. Колись давно будівничий, давши волю своїй уяві, прикрасив їх найхимернішими визубцями, ріжками та башточками. Отже, містечко навряд чи можна було б назвати гарним, зате воно дихало якимось спокійним старосвітським затишком. У ньому була якась своя краса, принаймні такого теплого липневого дня, коли в усіх садках цвітуть троянди, левкої та півонії, а липи на Малій вулиці тихо дивляться в свічадо річки, що повільно й задумливо тече вдалину.

Біжачи підстрибом до штабу Червоної Троянди, Калле, Андерс і Єва-Лотта не думали, чи гарне їхнє містечко, чи ні. Одне тільки вони знали: містечко чудово надавалося до війни Троянд. Скільки в ньому закутків, щоб ховатися, парканів, щоб через них перелазити, кривих вуличок, щоб тікати від переслідувачів, дахів, щоб на них видряпуватися, і повіток, [133] де можна будувати барикади... Містові з такими чудовими вигодами красу не конче мати. Досить, що світить сонце, а з теплого каміння на бруці через босі ноги розливається по всьому тілу приємне відчуття літа. Ледь затхлий дух від річки, до якого часом домішуються пахощі троянд із поблизнього садка, теж приємний і свідчить про літо. А краси вистачало й тієї, що її надавала ятка з морозивом на розі вулиці, принаймні так вважали Андерс, Калле і Єва-Лотта. Більшої оздоби не треба.

Вони купили собі морозива й побігли далі. Коло мосту їм трапився поліцай Б'єрк. Ґудзики його полискували на сонці.

— Привіт, дядьку Б'єрку! — гукнула Єва-Лотта.

— Привіт, — відповів поліцай — Привіт, знаменитий детективе, — всміхнувся він до Калле й приязно поплескав його по плечі. — Ніяких подій не сталося за сьогодні?

Калле насупився. Дядько Б'єрк теж зажив слави торік улітку, як Калле вислідив злодіїв, тож не годилося б йому глузувати.

— Ні, не сталося ніяких, — замість Калле відповів Андерс. — Усі злодії та вбивці дістали наказ відкласти свої справи до завтра, бо Калле нині не має часу.

— Еге ж, нині ми обірвемо вуха Червоним Трояндам, — сказала Єва-Лотта і приязно всміхнулася поліцаєві Б'єркові. Він їй дуже подобався.

— Єво-Лотто, часом мені здається, що тобі не завадило б бути трохи жіночішою, — сказав поліцай Б'єрк, стурбовано дивлячись на худу, засмаглу амазонку, що стояла в канаві й намагалась зачепити великим пальцем на нозі порожню коробку з-під цигарок. Нарешті таки зачепила й пошпурила в річку. [134]

— А чого ж, можна, але тільки в понеділок, — погодилась Єва-Лотта і знову приязно всміхнулася. — До побачення, дядьку Б'єрку, нам треба йти.

Поліцай Б'єрк похитав головою і подався своєю дорогою.

Щоразу, як доводиться йти через міст, відчуваєш велику спокусу. Правда, його можна перейти звичайнісінько. Але ж є ще поруччя, і досить вузьке. Як іти ним, на превелику силу дотримуючись рівноваги, то відчуваєш у животі приємний лоскіт. Адже можна бебехнутись у воду. Щоправда, такого ще ні разу не сталося, хоч вони часто переходили міст поруччям, але ж ніколи й не буваєш певний. І хай як спішно треба було обірвати вуха Червоним Трояндам, Калле, Андерс і Єва-Лотта вирішили все ж таки трохи по-вправлятися на рівновагу. Звісно, поруччям ходити суворо заборонено. Та поліцай Б'єрк пішов собі, а нікого іншого поблизу не було.

Хоч ні, був! Саме як вони рішуче вибралися на поруччя й справді відчули в животі приємний лоскіт, [135] на другому кінці мосту, шкутильгаючи, з'явився дідусь Грен. Та хто б ото боявся дідуся Ґрена!

Дідусь зупинився перед дітьми, зітхнув і, як звикле, неуважно промурмотів:

— Гай-гай, веселі дитячі розваги! Веселі, невинні дитячі розваги, гай-гай!

Дідусь Ґрен так завше казав. Часом вони його перекривлювали. Звісно, тоді, коли він не чув. Як Калле ненароком улучив футбольним м'ячем просто у вітрину тата Блюмквіста чи як Андерс упав з велосипеда обличчям просто в кропиву, Єва-Лотта казала, зітхаючи:

— Гай-гай, веселі дитячі розваги, гай-гай! Вони щасливо перейшли міст. І цього разу ніхто

не бебехнувся. Андерс оглянувся, чи, бува, ніхто їх не бачив. Однак Мала вулиця так само була порожня. Тільки віддалік шкутильгав дідусь Ґрен. Його кривулястої ходи не можна було ні з чиєю більше сплутати.

— Ніхто так чудернацько не ходить, як дідусь Ґрен, — зауважив Андерс.

— Взагалі він якийсь чудний, — сказав Калле. — Може, тому, що такий самітний.

— Сердешний, — зітхнула Єва-Лотта. — Жити самому як палець у такому похмурому будинку! І нема кому ні їсти зварити, ні прибрати, ні взагалі допомогти.

— Ну, без прибирання можна обійтися, — сказав Андерс, подумавши. — Та й самому непогано пожити якийсь час. Принаймні моделі мої ніхто б не чіпав.

І справді, якби хто пожив так, як Андерс, у маленькій кімнатці разом із купою молодших братів та сестер, то ще й як захотів би мати для себе цілий будинок!

— Е, ти б за тиждень здурів, — сказав Калле. — Тобто став би ще чудніший, ніж тепер. Такий, як дідусь Ґрен. [136]

— Тато не любить дідуся Ґрена, — мовила Єва-Лотта. — Каже, що він лихвар.

Ні Андерс, ні Калле не знали, хто такий лихвар, і Єва-Лотта пояснила:

— Тато каже, що лихвар — це той, хто позичає гроші, як комусь треба.

— Ти ба, який добрий! — здивувався Андерс.

— Де там добрий! — заперечила Єва-Лотта. — Ось диви, як він робить. Тобі, наприклад, потрібно двадцять п'ять ере. Просто конче потрібно позичити на щось двадцять п'ять ере...

— На морозиво, — підказав Калле.

— Справді! —підхопив Андерс. — Я вже відчуваю, що мені їх треба.

— Ну от, ти тоді йдеш до Ґрена, —вела далі Єва-Лотта. — Або до якогось іншого лихваря. І він дає тобі двадцять п'ять ере.

— Та невже? — Андерс був приємно вражений такою можливістю.

— Так, але ти мусиш пообіцяти, що віддаси їх за місяць, — сказала Єва-Лотта. — І не двадцять п'ять ере, а цілих п'ятдесят.

— Дідька лисого! — обурився Андерс. — Чого б це я мав віддавати йому п'ятдесят?

— Ти наче маленький, —сказала Єва-Лотта. — Хіба ви не вчили в школі відсотків? Ґрен хоче дістати за свої гроші відсотки, розумієш?

— То нехай брав би по-людському! — мовив Калле, вболіваючи за Андерсів бюджет.

— Якраз лихварі й не беруть по-людському, — вела далі Єва-Лотта. — Деруть такі відсотки, що страх, хоч це проти закону. Тому тато й не любить Ґрена.

— То чого ж люди такі дурні, що позичають гроші в лихварів? — запитав Калле. — Не можуть десь-інде позичити собі на морозиво? [137]

— Сам ти дурний! Може, їм треба не двадцять п'ять ере на морозиво, а цілі тисячі крон. Адже буває, що комусь конче потрібно п'ять тисяч крон, і їх нема де позичити. Тільки в такого лихваря, як Ґрен.

— Та хай йому біс, тому Ґренові! — сказав Ан-дерс, ватажок Білих Троянд. — Уперед, у бій за перемогу!

Ось і поштарів будинок, а за ним, у садку, невеличка прибудова, що править водночас і за гараж, і за штаб Червоної Троянди. Бо ж поштарів Сікстен — ватажок тієї войовничої зграї.

Мабуть, тепер гараж був порожній. Уже здаля вони побачили пришпилений до дверей аркушик паперу. Найпростіше було б зайти у хвіртку й прочитати, що написано на тому аркушику. Та хто ж зважиться на таке під час війни? А що, як це хитрощі? Може, Червоні Троянди

причаїлися в штабі, ладні кинутись на простака, що насмілився з'явитись поблизу?

Ватажок Білих Троянд став напучувати своє військо:

— Калле, гайда за кущі. Як будеш у безпечному місці, де тебе не зможуть помітити вороги, то вилізеш на дах і добудеш папірець, живий або мертвий!

— Який це живий або мертвий папірець? — спитав Калле.

— Не блазнюй! — сказав Андерс. — Невже тобі треба втовкмачувати, що це ти живий або мертвий? Ти, Єво-Лотто, лежи тихенько тут і стеж з-за кущів. Коли помітиш небезпеку, то свисни, як домовлено.

— А що ти робитимеш? — запитала Єва-Лотта.

— Я піду до Сікстенової мами і спитаю, де він, — сказав Андерс.

Усі взялися до діла. Калле швидко дістався до штабу. Хіба йому важко вилізти на дах? Адже Калле [138] вже не раз туди лазив. Треба тільки продертися крізь кущі й видряпатися на скриню зі сміттям за гаражем.

Калле поплазував дахом якнайобережніше, щоб не почули вороги. В глибині душі він знав, що в гаражі нікого нема. І Єва-Лотта знала, та й Андерс, що пішов питатися про Сікстена в його матері, також знав. Проте війна Троянд мала свої особливі правила. Тому Калле плазував так, наче йому й справді загрожувала смертельна небезпека, а Єва-Лотта лежала за кущами й напружено стежила за кожним його порухом, щоміті ладна свиснути по-розбійницькому, якби часом справді виникла така потреба.

Повернувся Андерс: Сікстенова мама й гадки не мала, де вештається її любий синок.

Калле обережно перехилився через край даху, добре витягнувся і досягнув папірця з дверей. Тоді тихенько відплазував назад. Єва-Лотта стежила за ним до самого кінця.

— Чудово впорався! — похвалив Андерс, як Калле подав йому папірця. — Ану подивимось!

Важливе послання підписав Сікстен — "шляхетний ватажок Червоних Троянд". Щоправда, для шляхетного ватажка вислови в ньому аж надто соковиті. Від такого лицаря годилося начебто сподіватися більшої делікатності.

"Ви — підлі паршивці, так, саме ви, Білі Троянди, що затруїли своїм смородом це місто. Ставимо вас до відома, що ми, шляхетні лицарі Червоної Троянди, вирушили на поле бою в Прерії. Якнайшвидше приходьте туди, щоб ми змогли виполоти гидотний бур'ян, що зве себе Білими Трояндами, й викинути його на Югансонову купу гною, де він має лежати.

Приходьте ж, паршивці!!!" [139]

Читаючи ці ласкаві слова, ніхто б не здогадався, що Червоні та Білі Троянди насправді були найкращі приятелі. Якщо не рахувати Калле і Єви-Лотти, то Андерс не знав ліпшого товариша за Сікстена, хіба ще, може, Бенка та Йонте, теж прегарні Червоні Троянди. А вже якщо Сікстен, Бенка і Ионте справді когось шанували в своєму місті, то, звісно, "підлих паршивців" Андерса, Калле і Єву-Лотту.

— Отже, гайда в Прерії, — мовив Андерс, скінчивши читати. — Вперед, у бій за перемогу!

3

Як добре, що на світі були Прерії. Добре для багатьох поколінь дітей, що з давніх-давен там гралися. У старих суворих батьків теплішало на серці, як вони згадували свої індіянські розваги змалку в Преріях. Пізнішим поколінням дітей це було вельми на руку. Якщо Калле після надто запеклого бою повертався ввечері додому з роздертою сорочкою, то бакалійник Блюмквіст не дуже його лаяв, бо згадував роздерту сорочку в Преріях весняного вечора тридцять років тому. І хоч як пані Лісандер хотіла б, аби її донька більше гралася зі своїми перевесницями замість гасати по Преріях, то все ж наполягати не було сенсу, бо пекар хитро позирав на неї й казав:

— Слухай, Міє, як ти була мала, то хто з тутешніх дівчат найбільше товкся в Преріях?

Преріями звали великий вигін на околиці міста. На ньому росла невисока трава, саме така, що по ній приємно ходити босоніж. Весною трава сяяла соковитою зеленню. Прерії були трохи горбисті й здавалися зеленим морем, рясно втиканим жовтими квіточками підбілу. Та літнє сонце вже далося взнаки, тепер Прерії були вигорілі та бурі. [140]

Калле, Андерс і Єва-Лотта прибігли сюди на ласкаве Сікстенове запрошення. Жмурячись на сонці, вони оглядали поле бою, намагаючися знайти ворога. Та Червоних Троянд ніде не було. На розлогих Преріях подекуди росла ліщина та ялівець, і там легко могли сховатися лицарі Червоної Троянди.

Білі Троянди з грізним бойовим покликом кинулися в зарості. Вони перешукали кожен кущ, обстежили кожен видолинок, проте ворога не знайшли. Так вони добулися аж на край Прерій, туди, де стояла Садиба, та все дарма.

— Що за безглузді жарти? — обурився Андерс. — їх же ніде немає!

І раптом тишу Прерій сколихнув глузливий регіт із трьох горлянок.

— Стривайте... — сказала Єва-Лотта і неспокійно озирнулася. — Вони, здається, в Садибі.

— Ай справді, вони в Садибі! — захоплено вигукнув Калле.

На краю Прерій, серед тремтливих осик, стояв старовинний дім, шляхетна будівля XVIII сторіччя, що колись знала кращі часи. То й була Садиба. З одного вікна, що виходило на подвір'я, визирало троє осяяних переможною усмішкою хлоп'ячих облич.

— Лихо тому, хто наблизиться до нового штабу Червоних Троянд! — крикнув Сіксген.

— А як же ви... — почав був Андерс.

— Ох, які ви цікаві! — перебив його Сікстен. — Просто двері були відчинені, та й годі!

У Садибі вже багато років ніхто не жив, і будинок руйнувався. Міська управа давно ухвалила реставрувати його, перенести до парку і влаштувати в ньому краєзнавчий музей. Та не було грошей, добровільних внесків надходило небагато, і справа майже не посувалась. А тим часом будинок дедалі дужче занепадав. [141]

Досі замки захищали його від міських дітей. Але тепер трухляві двері вже не могли стримати навали загарбників, і міській управі негайно треба було втрутитися, поки вціліла хоч сяка-така подоба краєзнавчого музею. Бо чути було, що Червоні Троянди без ніякої пошани гасали серед панелей XVIII сторіччя. Старі мостини підлоги жалібно стогнали від диких стрибків ватаги, що нетямилася з захвату своїм новим штабом.

— Ми заберемо в полон тих паршивців і замкнемо тут, нехай здихають з голоду! — захоплено вигукнув Сікстен.

Його майбутні жертви, сподіваючись запеклого бою, вже бігли назустріч своїй долі. Червоні Троянди не спиняли їх: Сікстен поклав собі будь-що втримати верхній поверх, найзручніший до оборони. Туди вели пишні сходи, і на них тепер стояли Червоні Троянди, даючи зрозуміти войовничими жестами, що найбільшим їхнім щастям буде заповзятий бій з ворогом.

Білі Троянди сміливо кинулися в атаку. Зустрівшись, вояки зняли такий вереск та грюкіт, що якби його чули члени краєзнавчого товариства, то рвали б на собі чуба. їхній майбутній музей здригався до самих підвалин, а різьблене поруччя жалібно рипіло. Дикий крик здіймався до старовинної стелі, оздобленої чудовим ліпленням, а ватажок Білої Троянди скотився сходами з таким гуркотом, що старезні привиди, коли вони й досі там були, певно, зі страху ще дужче побіліли й злякано поховалися десь по закутках.

Воєнне щастя зрадливе. Допіру Білі Троянди погнали супротивника майже до самого кінця сходів, а ось тепер під шаленим натиском їм самим довелось панічно відступати на нижній поверх. Добрих півгодини [142] супротивники змагалися, одні одних переважаючи, аж нарешті така одноманітність їм набридла. Білі Троянди відступили на хвилю, готуючись до останньої навальної атаки. Тоді Сікстен щось стиха наказав своєму війську, Червоні Троянди без попередження залишили свої позиції на сходах і відбігли на верхній поверх. Там легко можна було сховатися в численних покоях та комірчинах, Сікстен та його прибічники знали про це, бо зранку докладно обстежили весь будинок. Коли Андерс, Калле та Єва-Лотта бурею вилетіли сходами, від Червоних Троянд і сліду не лишилося. Вони шаснули в якусь комірчину і тепер крізь зручну шпарку в дверях дивились, як вороги просто-таки поряд із ними поспіхом радилися, що робити.

— Розпорошіться, — наказав ватажок Білих Троянд. — Знайдіть ворога, хоч би де він причаївся, тремтячи за своє життя! А як знайдете, то довго з ним не панькайтесь!

Почувши такого наказа, Червоні Троянди вельми втішились. Та Білі про це не знали...

"Розпорошіться", — наказав їхній ватажок. Щось безглуздіше годі було й вигадати. Це й вирішило його долю. А поки що він негайно "розпорошився" сам і зник за рогом.

Як тільки Андерса не стало видно, Калле і Єва-Лотта крадькома рушили в другий бік. Вони дійшли до дверей і відчинили їх. За дверима була сонячна кімната, і хоч вони відразу побачили, що Червоних Троянд у ній нема, а все ж зайшли всередину й дозволили собі невеличку перерву у воєнних діях, щоб виглянути у вікно. Фатальна помилка! Коли вони вернулися до дверей, то почули, що їх саме замикають ззовні. Почули вони також жахливий сміх ватажка Червоних Троянд. [143]

— Отут вам, підлі паршивці, й кінець! — переможно гукнув він. — Звідси ви живі не виберетесь!

А Бенка докинув дзвінким голосом:

— Тепер ви сидітимете, аж поки обростете мохом! Але ми прийдемо вас привітати: скажімо, на святвечір.

— Не журіться! — й собі гукнув Йонте. — На святвечір ми неодмінно прийдемо. Який вам принести дарунок?

— Свої голови на таці! — гукнула у відповідь Єва-Лотта.

— І до них те, з чим звичайно їдять поросячі голови! — додав Калле.

— Нахабні до останку, — сумно мовив ватажок Червоних Троянд до своїх братів по зброї, а тоді голосно крикнув полоненим:-Може, хочете переказати родичам якесь своє останнє бажання?

— Авжеж! Попроси тата зателефонувати до виправного будинку й сказати, куди мають по тебе приїхати! — відповіла Єва-Лотта.

— Прощавайте, підлі паршивці! — мовив Сікстен. — Гукнете, як зголоднієте, і ми прийдемо нарвати вам трави.

Потім він обернувся до Бенки та Йонте і, вдоволено потерши долоні, сказав:

— Отже, мої відважні брати, десь у цьому будинку тепер ховається мізерний, жалюгідний тхір, що зве себе ватажком Білих Троянд. Він самітний та беззахисний! Гайда, шукайте його!

Червоні Троянди аж упріли, так шукали. Вони обережно скрадалися довгим коридором, що пролягав через весь верхній поверх, зазирали потихеньку до кожної кімнати, влаштовували засідки біля дверей численних комірчин. Вони знали, що хоч де б ховався ватажок Білих Троянд, а все ж мав би збагнути, [144] яка йому загрожувала небезпека. Його спільників замкнено. Він був сам-один супроти трьох. Супроти трьох, що горіли жадобою полонити його! Полонити ватажка у війні Троянд вважалося величезним подвигом, десь таким, якби, приміром, американці в другій світовій війні примудрились запроторити Гітлера до своєї в'язниці.

Однак ватажок Білих Троянд добре сховався. Хоч скільки вороги шукали, та все дарма. Аж раптом Сікстен почув, як у нього над головою щось тихенько рипнуло.

— Він на горищі, — прошепотів Сікстен.

— А хіба тут є горище? — здивувався Йонте.

Червоні Троянди не помітили горища, хоча вранці докладно обстежили весь будинок. Та, зрештою, воно й не дивно, бо хто не знав, що на горище ведуть вузенькі східці, міг і не помітити дверей, обклеєних такими самими шпалерами, як і стіни. Червоним Трояндам довелося довгенько їх шукати.

Зате потім вони впоралися швидко. Щоправда, Андерс стояв на горищі, готовий до бою, й голосно попередив, аби той, хто зважиться підійти до нього, спершу написав духівницю.

Та все марно.

Сікстен, напрочуд дужий і великий як на свої роки хлопець, рушив попереду, Бенка і Йонте йому завзято допомагали, і ось вони вже стягли Андерса, хоч той відчайдушно брикався, і повели назустріч невідомій долі.

Калле і Єва-Лотта стали його втішати крізь замкнені двері.

— Мом-и сос-кок-о-рор-о поп-рор-ий-дод-е-мом-о й вов-и-зоз-вов-о-лол-и-мом-о-тот-е-боб-е! — гукнули вони! [145]

"Таємною мовою Білої Троянди це означало: "Ми скоро прийдемо й визволимо тебе!"

Не було кращого засобу роздрочити Червоних Троянд. Вони вже давно й марно силкувалися збагнути ту незвичайну мову, якою Білі Троянди володіли так досконало й так швидко торохтіли, що невтаємниченому вона здавалася цілковитим безглуздям. Ні Сікстен, ні Бенка, ні Йонте не бачили, як писати тією мовою, а то вони б напевне легко збагнули її таємницю; просто в звичайних словах треба було

подвоїти приголосні й між ними вставити "о". Наприклад, "Калле" вони вимовляли "Кок-а-лол-лол-е", а "Андерс"— "А-нон-дод-е-рор-сос".

Єва-Лотта навчилася тієї розбійницької мови від свого тата. Якось увечері пекар цілком випадково розповів дочці, як він та його приятелі розмовляли малими, коли не хотіли, щоб хтось їх розумів. Єва-Лотта так захопилася розбійницькою мовою, що аж трохи здивувала тата: він ніколи не бачив у неї такого палкого зацікавлення, коли йшлося про неправильні німецькі дієслова й таке інше. А все ж він терпляче просидів цілий вечір, навчаючи Єву-Лотту, а другого ранку вона поділилася своїм знанням із Калле й Андерсом.

Червоні Троянди мали собі за мету в цій війні вивідати в супротивника ключ до таємної мови. А ще важливіше їхнє завдання було відвоювати в Білих Троянд Великого Мумрика.

Цим гучним найменням величали зовсім незначну річ — невеличкий камінець дивної форми, що його знайшов десь Бенка. Трошечки фантазії, і можна було уявити собі, що він скидається на дідуся, маленького задумливого дідуся, який сидить, немов Будда, й дивиться собі на пупа. [147]

Червоні Троянди негайно оголосили камінця священним талісманом і приписали йому багато всіляких властивостей. Цього було досить, щоб Білі Троянди вважали за свою священну мету захопити його. Скільки запеклих боїв відбулося за Великого Мумрика! Може, комусь і дивно буде, що маленькому камінцеві надано такого великого значення. Та чому б Червоним Трояндам не шанувати свого Мумрика так, як, приміром, шотландці шанували свій коронаційний камінь? І чому б Червоним Трояндам, коли Білі Троянди підступно заволоділи Мумриком, не хвилюватися так, як хвилювалися шотландці, коли англійці перевезли їхній коронаційний камінь у Вестмінстерське абатство?

Червоні Троянди дуже побивалися за своєю втратою, а Білі старанно ховали свій трофей. Правда, Мумрика легко було сховати в такому місці, де б його ніхто ніколи не знайшов. Але війна Троянд мала свої особливі правила. Той, хто саме володів Мумриком, повинен був якось натякнути, де його шукати. Темної ночі в поштову скриньку супротивникові підкидали заплутаний ребус чи загадкову карту, складену так, щоб якнайдовше збивати супротивника з пантелику. Маючи бистрий розум, із тих натяків усе ж таки можна було здогадатися, що Великого Мумрика сховано в порожньому воронячому гнізді на бересті, який росте на північному розі кладовища, або під якоюсь черепичиною на даху прибудови шевця Бенгтсона.

Однак тепер Мумрика не було ні там, ні там. Він лежав у зовсім іншому місці. І чи не головною причиною війни, що знов вибухнула цього спекотного липневого дня, було прагнення Червоних Троянд докладніше дізнатися про сховок. Узявши в полон ватажка Білих Троянд, вони мали надію, що таки досягнуть свого. [148]

— Ми скоро прийдемо й визволимо тебе! — пообіцяли Єва-Лотта й Калле.

Що ж, їхній ватажок справді потребував підтримки, бо дужі руки тягли його на тяжкий допит — про Великого Мумрика й про таємничу мову.

— Я мом-о-вов-чоч-а-тот-и-мом-у! — відважно вигукнув він, проходячи повз двері, за якими були ув'язнені його прибічники.

— Ну стривай, уже не довго тобі момкати! —погрозив Андерсові Сікстен і ще дужче стиснув його за руку. — Ми з тебе швидко витрусимо, що це означає, так і знай!

— Будь мужній, не піддавайся! — гукнув Калле.

— Тримайся! Ми скоро прийдемо! — крикнула Єва-Лотта.

І крізь замкнені двері вони почули гордовиті слова свого ватажка:

— Слава Білій Троянді! А тоді:

— Відпусти мені руку! Я сам піду! Я готовий, панове!

Більше вони вже нічого не чули. В їхній в'язниці запала глибока тиша. Вороги залишили будинок, забравши з собою їхнього ватажка.

4

Хоч Червоні Троянди й погрожували тримати Калле та Єву-Лотту ув'язненими, аж поки ті обростуть мохом, однак цього не треба було розуміти достотно. Бо навіть у війні Троянд доводилось зважати на обтяжливий і клопітний елемент, що звався "батьки". Звісно, шляхетні лицарі щиро журилися, що саме в розпалі бою їм доводилося все кидати і йти додому їсти котлети й пити сік. Але що вдієш, [149] як батьки убгали собі в голову, що діти їхні повинні їсти більш-менш в однакову пору! У війні Троянд було заведено, що цим безглуздим батьківським вимогам треба коритися, а то могли зірватися всі воєнні дії. Батьки анічогісінько не тямлять у таких справах і можуть не пустити вас із дому саме того вечора, коли має відбутися вирішальний бій за Великого Мумрика. І взагалі, аж прикро, як мало батьки розуміються на Мумриках, навіть якщо часом спогади про власні розваги в Преріях, немов сонячний промінь, осяють їхній затьмарений розум.

Коли Червоні Троянди повели Андерса, залишивши Калле та Єву-Лотту гинути з голоду в замкненій порожній кімнаті, то це тільки означало, що вони вмиратимуть із голоду десь години зо дві, тобто до сьомої вечора. О сьомій годині на столі в бакалійника Блюмквіста, так само як і в пекаря Лісандера та й у всіх інших родинах у їхньому містечку, з'являється вечеря. Ще задовго до тієї критичної години Сікстен мав

послати Бенку чи Йонте нишком відімкнути двері в'язниці. Тому Калле і Єва-Лотта мужньо дивилися у вічі голодній смерті.

Але ж яка ганьба — отак попастися! До того ж це давало Червоним Трояндам величезну перевагу, а тепер, як вони полонили й забрали з собою ватажка, становище Білих Троянд справді було тяжке. Навіть те, що Великий Мумрик був у руках Білих Троянд, не могло врівноважити такої катастрофи.

Єва-Лотта сумно дивилася крізь вікно вслід ворогам, що оточили з усіх боків ватажка Білих Троянд. Військовим кроком вони долали випалені сонцем Прерії в напрямку міста. Скоро їх зовсім не стане видно.

— Цікаво, куди вони його повели? — сказала Єва-Лотта. [150]

— Звісно, до Сікстенового гаража, — відповів Калле й заклопотано додав: — Якби ще була газета абощо...

— Газета? — обурилась Єва-Лотта. — Яка там газета, коли нам треба думати, як вибратися звідси!

— Авжеж! — мовив Калле. — Нам треба вибратись. Тому мені й потрібна газета.

— Чи, бува, ти не сподіваєшся вичитати в ній, як краще лазити по стінах?

Єва-Лотта подивилась у вікно, чи далеко до землі.

— Ми, звісно, розіб'ємось, якщо стрибнемо, — сказала вона.. — Та іншої ради немає.

Калле вдоволено свиснув.

— Шпалери! Я про них забув, а вони якраз підійдуть!

Він швидко віддер шмат шпалери, що звисала зі стіни. Єва-Лотта вражено подивилася на нього.

— У вісімнадцятому сторіччі це, мабуть, були дуже гарні шпалери, — завважив Калле.

Він нахилився й засунув відірваний шмат паперу під двері.

— Азбука детектива, — мовив Калле й дістав з кишені складаного ножика.

Відчинивши найменше вістря, він став длубатись ним у замковій шпарці. За дверима щось брязнуло. То впав додолу ключ.

Калле потягнув до себе шмат паперу. І справді на ньому лежав ключ. Він упав саме туди, де й треба було.

— Як я сказав, азбука детектива, — мовив знаменитий детектив Блюмквіст, даючи взнаки Єві-Лотті, що йому в своїй щоденній роботі доводиться відмикати двері всілякими хитрими способами. [151]

— Ну й молодець ти, Калле! — захоплено сказала Єва-Лотта.

Калле відімкнув двері. Бранці були вільні.

— Але ж ми не можемо піти, не перепросившись перед Червоними Трояндами, — сказав Калле.

Він виловив із набитої всякою всячиною кишені олівчика й подав його Єві-Лотті. А та написала на лівому боці шматка шпалери:

"Йолопи Червоної Троянди!

Ваша спроба вирощувати мох ганебно провалилася. Рівно п'ять хвилин і тридцять секунд ми чекали, щоб він накільчився, а тепер ідемо собі. Жалюгідні блазні, хіба ви не знаєте, що Білі Троянди можуть проходити крізь стіни?"

Вони позачиняли всі вікна на защіпки. Тоді замкнули двері ззовні й залишили ключа в замку. А на клямці почепили свого прощального листа. [152]

— Ох, доведеться їм помізкувати! Вікна замкнені зсередини, а двері — ззовні, от і здогадайся, як ми вилізли! — сказала Єва-Лотта і аж замуркотіла з утіхи.

— Очко на користь Білих Троянд, — сказав Калле.

У Сікстеновому гаражі Андерса не виявилося. Калле з Євою-Лоттою обережно подалися туди на розвідку, щоб з'ясувати, як найкраще визволити свого ватажка. Та в гаражі, як і перше, було тихо й порожньо.

Сікстенова мама розвішувала в садку білизну.

— Ви не знаєте, де Сікстен? — спитала Єва-Лотта.

— Та допіру був тут, — відповіла поштарева дружина. — З Бенгтом, Андерсом і Йоном.

Мабуть, Червоні Троянди повели свого бранця в безпечніше місце. Але куди?

Довго шукати відповіді не довелося. Перший помітив її Калле. У траві стирчав фінський ніж, що своїм гострим вістрям пришпилював клаптик

паперу. Калле і Єва-Лотта відразу впізнали, що то Андерсів ніж. А на папері було тільки одне слово: "Йонте".

Ватажок Білих Троянд улучив слушну хвилину й залишив своїм товаришам це коротеньке повідомлення.

Калле глибокодумно наморщив чоло.

— Йонте... — сказав він. — Це може означати лиш одне: що Андерс замкнений у Йонте вдома.

— Ну певне, що не в Бенки, як написано "Йонте", — поглузувала Єва-Лотта.

Калле змовчав.

Йонте жив на Лупієвій горі — так звався той куток містечка. Не можна сказати, що невеличкі [153] халупи Лупієвої гори замешкувала верхівка тамтешньої громади. Та Йонте й не прагнув належати до верхівки. Його цілком задовольняв батьківський старий будинок, що мав унизу покій і кухню, а на горищі маленьку кімнатку. В ній можна було мешкати тільки влітку, бо взимку давався взнаки холод. Однак тепер був липень, і в кімнатці стояла така спека, як у тортурній камері, тож кращого місця допитувати полоненого годі було й шукати.

Йонте сам-один порядкував у тій кімнатці. Там він спав на розкладачці, там стояла його поличка, збита із ящиків з-під цукру, а на ній — пригодницькі книжки, поштові марки та інші хлоп'ячі скарби. Та жоден король не тішився своїм палацом так, як Йонте своєю маленькою кімнаткою, де в непорушному гарячому повітрі під стелею бриніли мухи.

Сюди й привели Червоні Троянди Андерса. їм пощастило: тато й мама Йонте саме пішли на город аж за місто. Вони взяли з собою їжу і не

швидко думали вернутися. Йонте, як зголодніє, мав сам собі смажити картоплю з ковбасою.

Оскільки ж Сікстенова мама розвішувала білизну перед самим штабом Червоної Трояндн, а батьків Йонте не було вдома, то Сікстен вирішив, що кращого місця на тортури й допит, як кімнатка на Лупієвій горі, годі й шукати.

Калле і Єва-Лотта стали радитись. Звісно, можна було негайно вирушити в рятувальну експедицію, та, добре все зваживши, вони поклали собі трохи зачекати. З'являтися Червоним Трояндам на очі тепер просто безглуздо. Скоро ж вечеря, і Сікстен пошле Бенку чи Йонте до Садиби. Скоро Бенка чи Йонте стоятимуть там, роззявивши рота, й дивуватимуться, як полонені втекли. На саму думку про це ставало радісно. Просто гріх відмовлятися від такої втіхи. [154]

Калле і Єва-Лотта вирішили відкласти рятувальну експедицію на вечір. Крім того, вони дуже добре знали, що Андерса відпустять на слово честі додому вечеряти. А що може бути сміховинніше для рятувальної експедиції, ніж з'явитися на місце саме тоді, коли той, що його треба рятувати, спокійнісінько пішов вечеряти!

— До того ж, — сказав Калле, — якщо хочеш підглянути, що робиться в чужому домі, то найкраще дивитися ввечері, коли засвітять світло, а завіси ще не спустять. Про це знає кожен, хто хоч трошки кумекає в криміналістиці.

— В Йонте нема завіс, — сказала Єва-Лотта.

— Тим краще.

— А як же ми зазирнем у вікно на горищі? — спитала Єва-Лотта. — Ноги в мене довгі, але ж...

— Зразу видно, що ти нічого не тямиш у криміналістиці. Що, приміром, у таких випадках роблять детективи в Стокгольмі? Коли їм треба стежити за помешканням на третьому поверсі, де влаштувалися злочинці, то вони забезпечують собі доступ до помешкання на другому боці вулиці, найкраще на четвертому поверсі, щоб бути трошки вище від злочинців. А тоді стоять і дивляться на злочинців у бінокль, поки ті спустять завісу.

— Якби я була злочинець, то спершу б спустила завісу, а тоді вже вмикала світло, — розважно мовила Єва-Лотта. —А яке помешкання ти наміряєшся забезпечити нам, щоб стежити за Йонте?

Про це Калле досі не подумав. Стокгольмським детективам куди легше забезпечити собі доступ до помешкання. їм досить лише показати поліційний знак. Та навряд чи Єві-Лотті й Калле так легко буде дістатися до якогось помешкання. Крім того, навпроти Йонте нема жадного будинку, бо там тече [155] річка. Зате поряд з Йонте справді є будинок — стара двоповерхова халупа дідуся Ґрена. Внизу міститься Ґренова столярня, а нагорі живе він сам.

"Але як нам забезпечити доступ до Ґренового помешкання? — міркував Калле. — Може, зайти й чемно спитати, чи не дозволить він скористатися своїм вікном, щоб трошки з нього постежити?" Калле сам розумів, що це безглузда думка. До того ж була ще одна обставина: хоч будинки Йонте й дідусів Ґренів звернені до себе причілками, на верхньому поверсі в дідуся Ґрена немає, на жаль, вікна з того боку, де міститься кімнатка Йонте.

— Я знаю, що зробити, — сказала Єва-Лотта. — Ми виліземо на дах до дідуся Ґрена. Іншої ради немає.

Калле вражено глянув на неї.

— Як врахувати, що ти не знайома з криміналістикою, то ти не така вже й дурна.

Справді, дідусів Ґренів дах — найліпша рада! Він якраз трохи вищий за кімнатку на горищі! І в Йонте нема завіси. Чудове місце, кращого й не треба!

Калле і Єва-Лотта раді й веселі пішли додому вечеряти.

5

Було темно й тихо, коли вони через дві години скрадалися Лупієвою горою. Тихо-тихісінько. Невеличкі дерев'яні будиночки тулилися один до одного, сперечаючись між собою за місце. Між ними ще залишилося трохи тепла від гарячого липневого сонця. Лупієву гору огорнув теплий, волохатий морок. Подекуди його прохромлював промінь світла з невеличкого вікна чи відчинених задля літнього вечора дверей. [156]

Темрява була сповнена запахів. Дух котів, смаженої салаки й кави змішувався з запаморочливими пахощами ясмину і таким самим запаморочливим смородом від якоїсь скрині зі сміттям, що її давно вже треба було спорожнити.

Скрізь тихо. Завулки порожні. Мешканці Лупієвої гори вечорами сидять удома. Всі вони втішаються хатнім затишком і відпочивають після денної праці в своїх маленьких кухнях, де на плиті воркотить кавник, а на вікні цвітуть калачики.

Той, хто ввечері вештається по Лупієвій горі, не ризикує зустріти якусь живу істоту.

— Тихо, наче в могилі, — завважив Калле.

І він таки правду казав. Тільки часом долинали голоси з-за освітлених вікон. Десь далеко загавкав собака, але швидко замовк. А ще десь озвалася несміливо гармонія, лиш на пробу, тоді тиша стала ще глибша.

Зате в Йонте було гамірно. В кімнатці на горищі світилося, і з відчиненого вікна чути було дзвінкі хлоп'ячі голоси. Калле і Єва-Лотта вдоволено відзначили, що допит якраз у повному розпалі. Там, напевне, починалася прецікава драма, і Калле та Єва-Лотта твердо намірились подивитися на неї з першого ряду партеру на Ґреновому даху:

— Треба тільки вилізти на дах, — сміливо сказала Єва-Лотта.

Авжеж, треба було тільки вилізти. Калле обійшов навколо хату, щоб з'ясувати всі можливості. От шкода! В дідуся Ґрена теж світилося. Чому б старим людям не спати вечорами? І їм корисно, і всім іншим можна було б без перешкод гуляти собі по їхніх дахах. Та що робити: без перешкод чи з перешкодами, а лізти треба. [157]До речі, лізти було неважко. Дідусь Ґрен люб'язно приставив драбину до стіни. Щоправда, перед самим вікном. Тим самим вікном, що в ньому світилося. І воно було відчинене, та й завіса спущена тільки до половини. Навряд чи Ґрен дуже втішиться, коли раптом висуне голову з вікна й побачить двох Білих Троянд, що чимдуж драшпанять драбиною вгору. Адже рідко хто залюбки віддає свій дах на прогулянки. Але у війні Троянд з такими дрібницями не доводилося рахуватись. Треба твердо йти шляхом

обов'язку, навіть якщо він пролягає через гребінь даху дідуся Ґрена.

— Лізь ти перший, — бадьоро сказала Єва-Лотта.

Калле поліз. Він тихенько брався дедалі вище. Єва-Лотта спритно й нечутно лізла за ним. Небезпека загрожувала їм аж проти вікна на верхньому поверсі.

— В Ґрена є гості, — прошепотів обережно Калле. — Я чую, як вони розмовляють.

— Застроми у вікно голову й скажи, щоб і нас пригостили тістечками, — запропонувала Єва-Лотта й весело пирхнула.

Та Калле її пропозиція не здавалася такою веселою. Він чимдуж ліз далі. І Єва-Лотта теж споважніла, як опинилася проти вікна. [158]

Так, тепер було добре чути, що в Ґрена є гість, але тістечками там не пригощалися. Хтось стояв спиною до вікна й говорив тихим схвильованим голосом. Єва-Лотта не могла розгледіти його обличчя, бо заважала завіса, бачила тільки, що він у темно-зелених габардинових штанях.

— Так, так, — нетерпляче казав гість, — я спробую. Я заплачу. І скінчу з цим пеклом!

Почувся рипучий голос дідуся Ґрена:

— Ви вже не раз так казали. Але я не маю наміру довше чекати. Я хочу одержати назад свої гроші, розумієте?

— Ви й одержите їх, я ж вам казав, — знов озвався гість. — Ми зустрінемось у середу. Там, де завше. Візьміть усі мої векселі. Всі до одного, хай їм чорт! Я погашу їх. І матиму спокій.

— Чого ви так хвилюєтесь? — покірно мовив дідусь Ґрен. — Ви ж розумієте: я хочу вернути назад свої гроші.

— Кровопивцю! — вигукнув гість. Видко, старий йому добре допік.

Єва-Лотта швидко полізла далі. Калле чекав на неї, сидячи вже на гребені.

— Там тільки й мови, що про гроші, — сказала Єва-Лотта.

— Еге ж, це й є, певне, лихварство, — здогадався Калле.

— Цікаво, що означає вексель, — задумливо мовила Єва-Лотта, а тоді швидко додала:— Та байдуже! Ходімо, Калле!

їм треба було перейти дахом на другий бік будинку, звернений до вікна Йонте. Трохи страшно було скрадатися гребенем у темряві, коли на небі не блимала жадна зірка, що ласкаво б освітила їхній небезпечний шлях. Вони навіть не мали за що триматися, [159] хіба за димаря, і то могли коло нього постояти, аж як здолали половину даху. їм так не хотілося відриватись від димаря й рушати далі, ризикуючи скрутити собі в'язи! Але те, що вони побачили у вікні в Йонте, підбадьорило їх.

їхній ватажок сидів на стільці, а навколо стояли Червоні Троянди, вимахували руками й кричали на нього, та він тільки гордо хитав головою. Єва-Лотта й Калле полягали долілиць, наперед утішаючись видовиськом. Вони бачили й чули все, що відбувалося в кімнатці. Який тріумф! Яка перевага! О, якби їхній ватажок знав, що порятунок так близько! Всього лиш за два метри залягли його вірні прибічники, ладні віддати за нього життя і кров.

Залишалося з'ясувати тільки одну дрібницю: як його визволити? Певне ж, бажання віддати життя і кров багато важить, але як його віддати? Адже між ними зяяла двометрова прірва.

— Щось вигадаємо! — запевнив Калле і зручніше вмостився на даху, як тільки дозволяли обставини.

А тим часом допит тривав далі.

— Бранцю, ми даємо тобі останню змогу врятувати своє нікчемне життя, — казав Сікстен, безцеремонно шарпаючи Андерса за руку. — Де ви сховали Мумрика?

— Дарма запитуєш, — відповів Андерс. — Могутні Білі Троянди завше володітимуть Великим Мумриком. Ви його не знайдете, хоч гопки скачіть, — додав він уже не так урочисто.

Калле і Єва-Лотта схвально кивнули зі свого місця, а Сікстен, Бенка і Йонте ще дужче розлютилися.

— Замкнемо його на цілу ніч у гараж, щоб він став потульніший, — сказав Сікстен. [160]

— Ха-ха-ха! — засміявся Андерс. —Як Єву-Лотту й Калле? Скільки я знаю, вони чкурнули через п'ять хвилин. І я зроблю те саме.

Червоні Троянди задумалися: вони й досі не годні були второпати, як Єві-Лотті й Калле пощастило втекти з в'язниці. Просто чари якісь! Але ж негоже показувати Андерсові, які вони вражені.

— Не уявляй собі, що ти такий майстер тікати, — сказав Сікстен. — Ми тебе так замкнемо, що й не кавкнеш! Та спершу ми хочемо почути дещо про ту вашу мову. Якщо даси до неї ключ, матимеш меншу кару!

— Аякже, чекайте, — сказав Андерс.

— Не будь такий упертий, — наполягав Сікстен. — Скажи хоч що-небудь. Наприклад, моє ім'я. Як я вашою мовою звуся?

— Боб-о-вов-дод-у-рор! — охоче сказав Андерс і глузливо засміявся, аби Сікстен зрозумів, що йдеться про страшну образу.

Хоч як кортіло Андерсові перекласти ту образу на звичайну мову, та все ж він утримався: ще відгадають їхню таємницю! Він тільки ще раз глузливо засміявся, а на даху протилежного будинку щиро вторували йому однодумці. Ото б утішився ватажок, якби знав про те! Але поки що ні він, ні Червоні Троянди й гадки не мали, що виступають перед глядачами.

Сікстен із безсилої люті скреготів зубами. Червоні Троянди ризикували пошитися в дурні. Адже те бобкання та вовкання хоч кого могло допекти до живих печінок. Ну, взяли вони в полон ватажка Білих Троянд, а далі що з ним робити? Андерс уперто не бажав зраджувати жадної таємниці, а шляхетні Троянди ні за яких обставин не падали так низько, щоб фізичним насильством домагатися визнання. [161]

Звісно, вони часто билися, та ще й так, що аж пір'я летіло, одначе то була чесна боротьба на полі бою. А напасти втрьох на одного безборонного бранця — про це не могло бути й мови!

Та чи справді бранець був такий безборонний? Здається, він саме міркував про це. А зміркувавши, зненацька схопився зі стільця, метнувся до дверей і відчайдушно спробував визволитися. Та ба! Тієї ж миті троє чіпких хлоп'ячих рук обплелися навколо нього й знов посадили на стілець.

— Бачили такого? — озвався Сікстен. — А заськи! Ти вийдеш на волю аж тоді, як я того захочу, ні на мить раніше. А це, певне, станеться за кілька років. До речі, де ви сховали Великого Мумрика?

— Еге ж, де, приміром, лежить Великий Мумрик? — сказав Йонте й нетерпляче турнув Андерса в бік.

Андерс пирхнув і зігнувся, мов черв'як. Ватажок Білих Троянд дуже боявся лоскоту! Сікстен аж засяяв, як побачив таке. Він був лицар

Червоної Троянди й не мучив своїх бранців. Та хто сказав, що їх не можна лоскотати?

На пробу він тицьнув Андерса пальцем під груди. Наслідок перевершив усі сподіванки. Андерс пирхнув, як бегемот, і зігнувся навпіл.

Тепер Червоні Троянди підбадьорилися й відразу накинулись на свою жертву. Сердешний ватажок Білих Троянд стогнав, пищав і гикав зі сміху.

— Де ви сховали Великого Мумрика? — питав Сікстен, обмацуючи його ребра.

— Ой-ой! — харчав Андерс.

— Де ви сховали Великого Мумрика? — цікавився Бенка й старанно лоскотав йому п'яти.

У відповідь почувся тільки новий напад сміху. [162]

— Де ви сховали Великого Мумрика? — допитувався Йонте, пробуючи полоскотати його під коліном.

— Здаю-ю-ся! — застогнав Андерс. — У Преріях... коло Садиби... треба йти стежкою...

— А далі? — спитав Сікстен, загрозливо націлившись у нього пальцем.

Та ніякого "далі" не вийшло. Сталося зовсім несподіване. Щось різко брязнуло — і кімнатка Йонте поринула в непроглядну пітьму. Невеличка електрична лампочка, що освітлювала кімнатку, розлетілася в друзки.

Ватажок Білих Троянд був такий самий вражений, як і його кати. Але він швидше отямився. Скориставшись темрявою, він, як вугор, прошмигнув у двері й гайнув у ніч. Кінець неволі!

А на протилежному даху Калле заклопотано ховав до кишені рогачку.

— Доведеться взяти гроші зі скарбнички й купити Йонте нову лампочку, — винувато сказав він.

Шляхетному лицареві Білої Троянди не личило псувати чуже майно, і Калле сам добре розумів, що повинен відшкодувати збитки.

— Але ж ти розумієш, що іншої ради не було, — сказав він Єві-Лотті.

Єва-Лотта кивнула.

— Звісно, не було. Нашому ватажкові загрожувала небезпека. І Великому Мумрикові також. Конче треба було втрутитись.

У кімнатці Йонте заблимав ліхтарик. Його миготливе світло пробігло по кутках, і Червоні Троянди гірко пересвідчились, що бранця немає.

— Він утік! — вигукнув Сікстен і кинувся до вікна. — Що це за підлий паршивець розбив лампочку? [163] Він міг і не питати. На протилежному даху виднілися дві темні постаті. Андерс посвистом дав знати, що звільнився, і вони лаштувались якнайшвидше відступити.

Ризикуючи життям, Калле і Єва-Лотта кинулись бігти назад. їм треба було злізти, поки примчать Червоні Троянди. Вони бігли гребенем даху легко й спритно, як тільки можуть бігти дванадцятирічні діти, що виросли на волі.

Ось вони досягли драбини й почали злазити. Перша Єва-Лотта, а за нею — Калле. Старим Ґреном вони тепер не клопоталися, а думали тільки про своїх ворогів. У кімнаті вже не світилося. Очевидно, гість пішов.

— Швидше, я не маю часу, — підганяв пошепки дівчину Калле. [164]

Зненацька завіса зашурхотіла, піднялася, і з вікна визирнув дідусь Ґрен. З несподіванки й переляку Калле пустився драбини й гепнувся на землю, замалим не зваливши Єви-Лотти.

— Невже ти аж так не маєш часу? — глузливо спитала Єва-Лотта.

Вчепившись щосили в драбину, щоб і собі не впасти, вона благально поглянула на дідуся Ґрена. Але той тільки позирнув смутними старечими очима на Калле, що лежав на землі, хапаючи повітря, й сказав смутним старечим голосом:

— Гай-гай, веселі дитячі розваги! Веселі, невинні дитячі розваги, гай-гай!

6

Єва-Лотта й Калле не мали часу пояснювати докладно дідусеві Ґренові, чого вони вилізли на його драбину. Зрештою, Ґрен, здається, не бачив у цьому нічого незвичайного й неприродного. Очевидно, він розумів, що при веселих, невинних дитячих розвагах часом треба лазити по сусідніх дахах. Калле і Єва-Лотта похапцем попрощалися й кинулись бігти, але Ґрен наче й не помітив того. Він тільки зітхнув і опустив завісу.

У темному завулку за Ґреновою халупою знову зустрілися троє лицарів Білої Троянди. Вони потиснули одне одному руки, і ватажок сказав:

— Чудово впоралися!

Однак треба було тікати, бо здаля, з кінця завулка наростав тупіт. То Червоні Троянди нарешті отямились і жадали помсти.

Мешканці Лупієвої гори, що давно були поснули, тепер схоплювалися, перелякані до смерті. [165]

Спросоння вони нічого не могли збагнути: що там, полювання чи якесь лихо? Та ні, це троє шляхетних лицарів Білої Троянди величезними стрибками мчать нерівною бруківкою, а за п'ятдесят метрів позад них женуться такі самі шляхетні лицарі Червоної Троянди, і їхні стрибки, напевне, такі самі великі, а їхні дзвінкі збуджені голоси не поступаються перед доброю пожежною сиреною.

Відстань між супротивниками не зменшувалася. Білі Троянди кружляли між будиночками, аж у вухах свистіло, і вдоволено всміхалися, як чули Сікстенові гучні нахваляння, що він з ними зробить, коли спіймає.

Калле охопив нестямний захват. Оце-то життя! Не згірше, ніж ловити злодіїв! А надто, що ловити злодіїв можна було хіба що подумки, бо насправді їх начебто й не існувало. А от тупіт ніг переслідувачів позад нього, засапані Андерс і Єва-Лотта, нерівна бруківка, неосвітлені вулички, темні закутки й подвір'я, де можна сховатися, — все це було насправді. Яка ж цікава гонитва! А найприємніше відчувати, як тебе слухається тіло, які прудкі твої ноги та який легкий віддих. Калле біг би так цілу ніч. Він почувався неймовірно дужим. Що там Червоні Троянди — він міг утекти від цілої зграї гончаків, якби треба було!

Йому спало на думку, що було б ще цікавіше, якби переслідувачі гналися тільки за ним — отоді б вони побачили, на що Калле здатний!

— Сховайтеся! — похапцем сказав він Андерсові та Єві-Лотті. — Я їх обдурю!

Андерсові його пропозиція видалася слушною. Щоб обдурити Червоних Троянд, кожен спосіб годився. І коли треба було завернути за ріг, Андерс і Єва-Лотта блискавично шаснули в темну браму і принишкли, затамувавши віддих, хоч були захекані.

Наступної миті з-за рогу вискочили Червоні Троянди. Вони промчали так близько, що їх можна було досягти рукою. Єва-Лотта насилу втрималася, щоб не смикнути Сікстена за рудого чуба. Проте Червоні Троянди їх не помітили і шалено помчали далі.

— Обдурили, мов дітлахів, — сказав Андерс. — Наче вони зроду не були в кіно й не бачили таких хитрощів.

— А Калле доведеться кепсько, — задумливо сказала Єва-Лотта, дослухаючись до тупоту, що затихав у темряві. — Три відразні руді лисиці, що женуться за сердешним біленьким зайчиком, — додала вона з раптовим співчуттям.

Минула довга хвилина, поки Червоні Троянди збагнули, що частина здобичі від них утекла і вже пізно вертатися назад. Лишалося єдине — гнатися далі за Калле. І вони робили все можливе, щоб не проґавити ще його. Сікстен мчав, як навіжений, на бігу присягаючись усіма святими, що як цього разу Калле уникне своєї долі, то він, Сікстен, відпустить руду широку бороду на знак вічного смутку й приниження. Ватажок Червоних Троянд надто поспішався, щоб поміркувати про те, як же на його гладенькому хлоп'ячому обличчі та борода виросте.

Калле також біг щодуху. Він мчав завулками Лупієвої гори, виписуючи химерні кривулі. Але відстань між ним і переслідувачами жадного разу не збільшилась настільки, щоб можна було спекатися їх. Та Капле, певне, й сам не хотів того. Йому подобалось, що вороги біжать за ним назирці, подобалось відчувати весь час небезпеку.

Скрізь було тихо, та раптом тишу порушив гуркіт машини, що її хтось заводив поблизу. Калле здивувався. Звідки взялася на Лупієвій горі машина? Якби [167] знаменитий детектив не був такий захоплений війною, якби йому не наступала на п'яти ватага Червоних Троянд, то він, певне, оглянув би машину. Скільки разів він казав своєму уявному співрозмовникові, що пильна увага не завадить, коли йдеться про незвичайні явища. Однак тепер знаменитий детектив, як уже мовилося, перебував на військовій службі, тому стрімголов мчав далі. Йому було не до машини, що, мабуть, вже й поїхала собі.

Сікстенові вривався терпець. Він запропонував Йонте, найкращому бігунові їхньої школи, влучити хвилину, кинутись навперейми Калле й погнати його назад, просто Сікстенові в обійми. І ось трапилася така хвилина. Саме нагодилося прохідне подвір'я, і Йонте звернув туди, сподіваючись перехопити Калле. Так воно й вийшло, і Калле замалим не наскочив на Йонте, що зненацька вродився просто перед ним. Калле зупинився. Що робити? Прориватися? Коли ж ні, якби йому навіть пощастило, то він би втратив кілька дорогих секунд, і Сікстен із Бенкою встигли б прийти Йонте на підмогу. Ні, тепер його врятують хіба що хитрощі! Він опинився між двох вогнів, і треба було на щось зважитись.

— Ось ми тобі покажемо! — вигукнув Сікстен десь за десять ступнів від нього. — Тепер із тебе посиплеться пір'я!

— Дідька лисого! — сказав Калле і в останню мить гайнув через паркан, що в нього впирався завулок .

Калле опинився на темному подвір'ї і закружляв по ньому, як обшпарений. Червоні Троянди не відставали; Калле чув, як вони гупали додолу, перескакуючи паркан. Та дослухатися було ніколи. Калле гарячково міркував, як йому вибратися на вулицю, не перелазячи другого паркану. Бо господар його, [168] хоч хто б там був, вельми неприхильно ставився до війни між Трояндами. А то навіщо б протяг зверху колючий дріт?

— Ой лишенько, що робити? — розгублено прошепотів Калле сам до себе.

Він не мав часу роздумувати. Треба було діяти, і то негайно. Він мерщій заліз за скриню на сміття й принишк там, тільки серце йому калатало. Може, вороги його не помітять...

А вони сновигали зовсім близько, перемовлялися півголосом і шукали, шукали в темряві.

— Він не міг перелізти через той паркан, — сказав Йонте, — бо там колючий дріт. Я знаю, сам не раз пробував.

— Вийти звідси можна хіба що через сіни в будинку, — мовив Сікстен.

— Через сіни старої Карлсон, майте на увазі, — пояснив Йонте, що знав Лупієву гору та її мешканців, як свою кишеню. — Стара Карлсон справжня відьма, не дай Боже попасти їй до рук!

"Хотів би я знати, — міркував Калле, — що гірше: попасти до рук Червоним Трояндам чи старій Карлсон".

А Червоні Троянди шукали далі.

— Він має бути десь на подвір'ї, — впевнено сказав Бенка.

Він обнишпорив усі закутки й нарешті знайшов Калле, що, немов темна тінь, причаївся за скринею. Його радісний вигук, хоч і приглушений, додав запалу Сікстенові та Йонте. А головне — додав запалу й старій Карлсон. Ту даму давно вже дратував якийсь таємничий гомін на подвір'ї, а вона була не з тих, хто покірно зносить всілякий таємничий гомін на своєму подвір'ї, коли може його припинити.

На той час Калле остаточно зважився на все що завгодно, аби тільки не попасти в полон до Червоних [169] Троянд — навіть на невеличке вторгнення до хати найгрізнішої особи на Лупієвій горі. Він заледве ухилився від Сікстенових рук і скочив просто до сіней старої Карлсон, щоб у такий спосіб видобутися на вулицю. Та назустріч йому сунуло щось темне. Стара Карлсон! Вона поспішала, бо хотіла конче покласти край тому таємничому гаморові, хоч би хто його зчинив: чи пацюки, чи злодії, чи навіть сам його величність король. Бо стара Карлсон вважала, що, крім неї, ніхто не має права товктися на її подвір'ї. Тікаючи, як наляканий заєць, Калле так зненацька вскочив у сіни, що пані Карлсон з подиву усе-таки відступила вбік і пропустила його. Зате Сік-стен, Бенка і Йонте, що мчали назирці, вскочили просто в обійми старій. Вона міцно пригорнула їх до себе й закричала басом, як капрал:

— Ага, то це ви, шибеники, товчетеся! На моєму подвір'ї! Ну, це вже занадто! Далебі, занадто!

— Перепрошуємо, — сказав Сікстен, — ми тільки хотіли...

— Що ви тільки хотіли? — гриміла пані Карлсон. — Що тільки хотіли на моєму подвір'ї, га?

Якимось робом їм пощастило звільнитися з її дужих обіймів.

— Ми тільки хотіли... — затинався Сікстен, — хотіли... Ми заблукали, бо надворі темно...

І Червоні Троянди кинулись навтіки, навіть не сказавши старій на добраніч.

— Аякже, спробуйте-но ще раз заблукати на моєму подвір'ї, — кричала їм услід стара Карлсон, — то я нашлю на вас поліцію, так і знайте!

Однак Червоні Троянди не чули. Вони були вже далеко.

В який бік подався Калле? Вони спинилися, дослухаючись, почули легенький тупіт босих ніг і мерщій кинулись доганяти втікача. [170]

Надто пізно Калле похопився, що знову попав у безвихідь. Адже вуличка кінчалася біля річки, як він про це забув? Щоправда, можна було стрибнути у воду й переплисти на другий берег, але потім дома не збудешся клопоту через мокрий одяг. У кожному разі, треба спершу випробувати всі інші можливості.

"Кривий Фредрік! — згадав Калле. — Он його хатина. Він напевне сховає мене, коли я попрошу!"

Кривий Фредрік був не тільки місцевий жартун і волоцюга, але й великий прихильник Білих Троянд. Він теж мешкав серед посполитих городян на Лупієвій горі й, мабуть, ще не спав, бо вікна в нього світилися, а перед хатиною стояла машина.

"Дивно, скільки нині ввечері на Лупієву гору наїхало машин! А може, це та сама, що допіру гула?" — думав Калле. [171]

Але довго міркувати не було часу — його переслідувачі тупотіли вже зовсім близько.

Калле рішуче відчинив двері і вскочив до хатини.

— Добрий вечір, дядьку Фредріку... — почав він, але відразу ж затнувся.

Фредрік був не сам. Він лежав на постелі, а коло нього сидів доктор Форсберґ і мацав йому живчик. А доктор Форсберґ, містечковий лікар, був Бенчин тато.

— Привіт, Калле, — кволим голосом озвався Фредрік. — Бачиш, лежу, я захворів. Погано мені. Скоро вмру. Ти б послухав, як у мене бурчить у животі.

За інших обставин Калле залюбки послухав би, як бурчить у Фредріка в животі, але не тепер. Доктор Форсберґ був невдоволений, що йому заважають. Калле ж бо розумів, що не випадає заходити до кімнати хворого, коли його оглядає лікар. Не було іншої ради, як знову кинутись на вулицю, назустріч небезпеці.

Однак Калле недооцінив розумових здібностей Червоних Троянд. Вони відразу зметикували, що втікач міг завернути тільки до Фредріка й тепер поспішали його спіймати. Бенка перший, немов вихор, увірвався до кімнати.

— Ага, підлий паршивцю, спіймався на місці злочину! — вигукнув він.

Доктор Форсберґ обернувся й глянув просто в розпашіле обличчя своєму синові.

— Ти до мене звертаєшся?

Бенка вражено роззявив рота й не сказав нічого.

— У вас що, естафета проходить через Фредрікову кімнату? І взагалі, чого ти так пізно гасаєш вулицями? [172]

— Я... я тільки хотів поглянути, чи ви не в хворого часом... — затнувся Бенка.

— Еге ж, я в хворого. Ти справді застав підлого паршивця на місці злочину, як сам сказав. Але я вже скінчив, і ми зараз поїдемо додому.

— Ох, татку! — розпачливо зойкнув Бенка. Доктор Форсберґ рішуче захляпнув течку й ласкаво, але міцно взявся за русяві синові кучері.

— Ходімо, синку, — мовив він. — На добраніч, Фредріксоне. Обіцяю, що ви ще довго житимете.

Під час цієї розмови Калле стояв собі збоку, і його обличчя сяяло дедалі ширшою усмішкою. Який удар для Бенки, який страшний удар! Ускочити просто в обійми своєму татові! Тепер тато відвезе його додому, як малу дитину! Тепер, коли він уже мав спіймати Калле! Цю гірку пігулку Бенці доведеться ще не раз ковтати, поки триватиме війна Трояндів. Досить буде тільки сказати: "Ходімо, синку!"

Поки дужа татова рука невблаганно вела Бенку до дверей, він збагнув до кінця свою ганьбу. Ох, не витерпить він, візьме та й напише статтю до місцевої газети: "Чи потрібні дітям батьки?" Звісно, він дуже шанує своїх тата й маму, але ж їхня здатність з'являтися саме тоді, як не слід, може довести до відчаю найтерплячішу дитину.

Надбігли засапані Сікстен та Йонте, і Бенка встиг їм шепнути:

— Він у хаті.

Потім Бенку повели до машини — чому, ох, чому він не помітив її вчасно! — а Сікстен з Йонте проводжали його безмежно співчутливим поглядом.

— Бідний хлопець, — сказав Йонте й глибоко зітхнув.

Та не було часу зітхати й надаремне співчувати. Потрібна кара Білим Трояндам, що весь час шиють [173] їх у дурні! Калле треба взяти в полон, і то негайно! Сікстен з Йонте вбігли до Фредріка. Проте Калле в кімнаті не було.

— Добрий вечір, Сікстене, і ти, Йонте, — кволим голосом озвався Фредрік. — Якби ви тільки послухали, як бурчить у мене в животі! Я захворів, і так мені погано...

— Ви не бачили Калле Блюмквіста, дядьку Фредріку? — перебив хворого Сікстен.

— Калле? Бачив, він допіру був тут. Вискочив через вікно, — сказав Фредрік і лукаво всміхнувся.

Он як, той негідник гайнув через вікно! Авжеж, обоє Фредрікових вікон були відчинені, бо докторові Форсберґові здалося, що в кімнаті парко. Пом'яті, колись білі фіранки коливалися на вечірньому вітерці.

— Йонте, гайда за ним! — крикнув Сікстен. — Дорога кожна секунда!

А за мить знадвору почувся хлюпіт і вереск. Аж дивно, навіть Йонте, який виріс на Лупієвій горі, забув, що вікна в задній стіні Фредрікової хатини звернені до річки.

— Виходь, Калле! — кволим голосом сказав Фредрік. — Виходь і послухай, як у мене бурчить у животі.

Калле вибрався з шафи, аж пританцьовуючи з утіхи. Він підбіг до вікна й виглянув надвір.

— Ви вмієте плавати, чи вам кинути рятувальне кружало? — гукнув він.

— Вистачить, як ти кинеш свою порожню головешку — з нею хоч би хто на воді втримається! — відповів Сікстен і щосили бризнув водою в обличчя усміхненому ворогові.

Калле спокійно втерся й сказав:

— А яка тепла вода! Просто чудова! Поплавайте собі на здоров'я. [174]

— Ні, зайдіть до мене! — кволим голосом гукнув Фредрік. — Зайдіть і послухайте, як у мене бурчить у животі.

— На добраніч, я собі йду, — сказав Калле.

— Щасливої дороги, — муркнув Йонте і взяв курс на поближню кладку, де прали білизну.

І Сікстен, і Йонте розуміли, що гонитва скінчилася.

Калле попрощався з Фредріком і радісно побіг до Єви-Лотти, до пекарні, де її батько щодня, на радість цілому містечку, пік хліб, булочки й калачі. Там, на горищі, містився славетний штаб Білих Троянд. Дістатися туди можна було мотузкою, що звисала з отвору. Певне ж, на горище вели й сходи, та хіба порядний лицар Білої Троянди стане користуватися таким звичайним доступом? Калле, свідомий свого обов'язку, теж видряпався мотузкою. Коли Андерс і Єва-Лотта вчули, що він лізе, то зацікавлено вистромили голови з отвору.

— Отже, ти викрутився! — вдоволено сказав Андерс.

— Еге ж, зараз почуєте, — відповів Калле. Кишеньковий ліхтарик ледь освітлював штаб, де під стінами тулився розмаїтий хатній мотлох. При тому слабкому світлі три Білі Троянди сиділи собі, підібгавши ноги, й слухали розповідь про дивовижні пригоди Калле.

— Чудово впорався! — мовив Андерс, як Калле скінчив.

— Атож, мені здається, що першого дня Білі Троянди не осоромились, — сказала Єва-Лотта.

Нараз тишу надворі порушив жіночий голос:

— Єво-Лотто, як ти зараз же не підеш спати, то я пошлю по тебе тата!

— Добре, я вже йду, мамо! — гукнула Єва-Лотта. її вірні супутники підвелися. [175]

— Бувайте, побачимося завтра, — мовила Єва-Лотта, а тоді вдоволено засміялася сама до себе. — Червоні Троянди думали, що відберуть собі Великого Мумрика, ха-ха-ха!

— Але тяжко помилилися, — докинув Калле.

— Авжеж. Цього вечора щастя їх зрадило, — сказав Андерс і з'їхав мотузкою вниз.

7

"Мабуть, ніде в світі немає такого сонного, спокійного й нудного міста, як наше, — міркувала пані Лісандер. — Та й що може статися, коли стоїть така спекота?"

Вона помалу ходила між ятками на ринку й неуважно перебирала розкладений крам. День був ярмарковий, на вулицях і на майдані юрмилися люди, і здавалося, що все містечко мало бути вщерть повне гомону й метушні. Та ба! Воно дрімало собі, як звичайно. В невеличкому водограї перед ратушею тихо й сонно хлюпотіла вода із пащі мосяжного лева, та й самий лев здавався сонним. Із літньої кав'ярні над річкою тихо й сонно линула мелодія пісеньки: "Спи, моє серденько, спи", і то серед

білого дня. Горобці, що збирали крихти попід столиками, лиш подеколи трохи підстрибували й також видавалися сонними.

"Геть усе сонне", — думала пані Лісандер.

Люди ледь ворушилися. Вони збиралися купками на майдані, мляво перемовлялися, а як треба було кудись іти, то ступали поволі, наче вагаючись. До всього цього спричинилася спека.

Бо таки справді тієї середи в кінці липня було неймовірно парко. Пані Лісандер зроду не пам'ятала [176] такого паркого дня. Властиво, цілий місяць стояла суха, гаряча година, але нині, здавалося, липень поклав собі побити власний рекорд, перше ніж мине його пора.

— Наче показує на бурю, — казали люди.

І багато селян, що приїхали до міста підводами, вирішили не ризикувати й вертатися швидше, ніж завше, щоб їх не захопила негода.

Пані Лісандер купила останні черешні в селянина, що поспішав додому. Вона поклала згорток до торби, вдоволена дешевою купівлею, і вже хотіла йти далі, аж раптом надбігла Єва-Лотта й заступила їй дорогу.

"Нарешті хоч одна істота не сонна", — подумала пані Лісандер, ніжно позираючи на свою доньку й зразу помічаючи все: радісне личко, жваві блакитні очі, біляві розпатлані коси й довгі засмаглі ноги, що визирали з-під ясної, щойно випрасуваної літньої сукенки.

— Я бачила, як пані Лісандер купувала черешні, — мовила Єва-Лотта. — Може, й панна Лісандер дістане жменьку?

— Звісно, дістане, — сказала пані Лісандер. Вона розгорнула черешні, і Єва-Лотта набрала повні жмені пахучих ягід.

— До речі, куди ти йдеш? — поцікавилася пані Лісандер.

— Цього я не можу сказати, — відповіла Єва-Лотта. — Таємниче доручення. Страшенно таємниче доручення!

— Он як! Тільки гляди не спізнися на обід.

— За кого ви мене маєте! — сказала Єва-Лотта. — Я ні разу не спізнялася на обід, відколи проґавила молочну кашу на свої хрестини.

Пані Лісандер усміхнулася до неї й сказала: [177]

— Я тебе люблю.

Єва-Лотта кивнула головою — а як же інакше! — і пішла далі майданом. її шлях позначали кісточки з черешень.

Мати ще трошки постояла, дивлячись услід доньці.

Раптом якась тривога стиснула їй серце. Господи, яка ж вона худа, якою здається маленькою та беззахисною! Ще наче недавно вона їла молочну кашу, а тепер гасає, як навіжена, з якимись "таємничими дорученнями". Чи добре воно? Може, треба було б дужче пильнувати її?

Пані Лісандер зітхнула й рушила поволі додому. Вона відчувала, що скоро збожеволіє через цю спеку, тож краще вже сидіти вдома.

Зате Єві-Лотті спека не заважала. Вона тішилась сонцем, як тішилась людьми на вулиці й смачними черешнями. То був ярмарковий день, а вона любила такі дні. Щиро казати, Єва-Лотта любила всякі дні, крім тих, коли в школі випадала ручна праця. Але ж тепер були канікули!

Вона неквапом перейшла майдан, звернула на Малу вулицю й подалася повз літню кав'ярню до мосту. Власне, їй не вельми хотілося йти кудись від центру подій, але ж вона дістала таємне доручення й мусила його виконати. Ватажок наказав їй забрати Великого Мумрика й перенести в безпечніше місце. Під час жорстокого допиту він замалим не зрадив, де Мумрик схований. І можна дати голову собі відрубати, коли Червоні Троянди не перешукали й не перекопали кожний квадратовий міліметр землі навколо стежки за Садибою. Та оскільки ще не чути було їхнього тріумфального поклику, можна майже з певністю сказати, що Великий Мумрик і досі лежить там, де його залишили Білі Троянди, — на великому камені біля самої стежки. [178]

Мумрик лежав зовсім на видноті в невеличкій ямці на камені. Андерс запевняв, що знайти його сміховинно легко. І Червоні Троянди ось-ось запустять свої пазури в коштовний клейнод. Проте нині, ярмаркового дня, Сікстен, Бенка та Йонте, мабуть, сидять як прикуті біля каруселі і в тирі в парку за вокзалом. Нині Єва-Лотта мала нагоду без перешкод забрати Мумрика з ненадійного сховку. Ватажок уже й місце Мумрикові знайшов — у руїнах замку, на подвір'ї біля криниці. Отже, Єва-Лотта такої страшної спеки мала спершу здолати Прерії, тоді вернутися назад, перейти через усе місто та ще й добутися стрімкою стежкою до руїн, що лежали на пагорбі за містом якраз із протилежного боку від Садиби. Справді, треба бути щиро відданим лицарем Білої Троянди, щоб, не ремствуючи, погодитись на таке доручення. Таким, як, наприклад, Єва-Лотта.

Хтось, може, подумає, що вистачить, коли Єва-Лотта забере Мумрика й просто сховає його до кишені, а на нове місце віднесе аж тоді, як спаде спека? Як хтось так справді думає, то це свідчить, що він анічогісінько не тямить ані в Мумриках, ані в війнах Червоної та Білої Троянд.

Але чому ж переховати Великого Мумрика доручено саме Єві-Лотті? Хіба ватажок не міг послати Калле? Ото ж бо є, що не міг: нездогадливий тато звелів Калле допомагати йому в крамниці — розносити куплений

крам та й самому продавати, як треба, бо день був завізний, селяни приїхали до міста поповнити свої запаси цукру, кави та оселедців.

То чому ж ватажок не пішов сам? Бо мав сидіти в шевській майстерні. Швець Бенгтсон не любив працювати в ярмаркові та якісь інші незвичайні дні. Тоді він кидав роботу і йшов "вештатися". Але ж не можна через це замикати майстерню. Хтось міг [179] принести черевики лагодити, а хтось прийти по готові, надто ж ярмаркового дня. Тому швець пообіцяв, що добре налупцює хлопця, коли він бодай на п'ять хвилин залишить майстерню.

Ось чому Єва-Лотта, відданий лицар Білої Троянди, дістала таємне, почесне доручення — перенести Великого Мумрика з одного сховку до іншого. То було не просто доручення, а священна місія. Хай нещадно пражить над Преріями сонце, хай збираються на обрії чорні хмари! Хай вона не братиме участі в ярмарковій метушні, покине "центр подій"! Хай! Єва-Лотта перейшла міст і завернула в Прерії.

А чи справді вона покидала центр подій? Ні, він не завше лежить серед ярмаркової метушні. Того дня центр подій лежав у зовсім іншому місці.

І Євині-Лоттині засмаглі босі ноги саме простували до нього.

Хмари громадяться чимраз більші. Чорно-сині, грізні, навіть трохи страшні... Єва-Лотта йде поволі, бо в Преріях так парко, що повітря аж тремтить.

Ох, які ж ці Прерії довгі та широкі! Ціла вічність мине, поки їх здолаєш! Та Єва-Лотта не сама йде під палючим сонцем. Вона майже зраділа, помітивши далеко попереду дідуся Ґрена. Його ні з ким не сплутаєш, ніхто в містечку не шкутильгає так чудернацько, як дідусь Ґрен. І він, здається, теж простує до Садиби.

Еге ж, ось він звертає на стежку в ліщинових кущах, і Єві-Лотті його вже не видно. О Господи, чи не чигає він, бува, й собі на Великого Мумрика?

Єва-Лотта засміялася на таку думку. Але відразу ж замовкла, пильно вдивляючись у сонячне марево. [180]

З другого боку ще хтось іде, мабуть, нетутешній, бо та стежка завертає повз Садибу в село. Стривай-но, це ж, напевне, той тип у зелених габардинових штанях! Адже ж нині середа! Нині він мав "погасити свої венселі" чи "векселі" — як їх там. Цікаво, як гасять ті векселі? Така плутанина з тим лихварством. Та хай йому біс! Якими все-таки дурницями клопочуться дорослі. Той габардиновий тип сказав: "Ми зустрінемось там, де завше". Виходить, це тут. Але чому саме в тому місці, де лежить Великий Мумрик? Хіба нема інших кущів, де вони могли б гасити свої векселі? Виходить, що нема. Ось габардинові штани й собі звернули в ліщинові зарості.

Єва-Лотта йде ще повільніше. їй нема чого поспішати, нехай той тип спокійно погасить свої векселі, а тоді вона забере Великого Мумрика. А поки що можна зайти до Садиби й трохи роздивитися по її закутках. Садиба скоро може знову стати ареною боїв, і добре буде знати, де в ній що міститься.

Єва-Лотта визирає у вікно на подвір'я. О, небо геть почорніло. Сонце сховалося, а здалеку чути грізний гуркіт. Прерії стали понурі й порожні. Треба поспішати. Треба якнайшвидше забрати Мумрика й тікати звідси. 1 Єва-Лотта вискакує з дверей і чимдуж біжить стежкою, біжить у ліщинові зарості, а ззаду за нею весь час грізно гуркотить грім. Вона біжить... і враз розгублено спиняється. Бо з розгону наскочила на когось, хто йшов з протилежного боку й поспішав так само, як і вона. Спершу Єва-Лотта помічає тільки темно-зелені габардинові штани, тоді білу сорочку, та ось вона зводить голову й бачить обличчя. І яке обличчя — бліде й страшенно налякане. Невже дорослий дядько так боїться бурі? Єві-Лотті майже шкода його. [181]

Однак дядькові, очевидно, не до Єви-Лотти. Він мимохідь зиркає на неї, лютий і зляканий заразом, і поспішає далі вузенькою стежкою, Єва-Лотта не любить, коли на неї дивляться так неприязно. Вона звикла, що люди зустрічають її усмішкою, їй не хочеться, аби той тип утік, так і не побачивши, що вона до людей ласкава, отже й до неї треба бути ласкавому.

— Скажіть, будь ласка, котра година, — чемно питає Єва-Лотта, просто аби озватися й показати, що вона дівчина вихована, хоч і гасає поміж кущів.

Незнайомець здригається й неохоче стає. Спершу здається, що він не має наміру відповідати, та врешті він позирає на ручного годинника й невиразно мурмоче:

— За чверть друга.

Потім поспішає далі. Єва-Лотта дивиться йому вслід. Бачить, що з кишені в нього стирчить жмут паперів. Із кишені зелених габардинових штанів.

Незнайомець пішов. Але на стежці лежить білий папірець, що його він, поспішаючи, загубив.

Єва-Лотта бере папірця й зацікавлено роздивляється на нього. Зверху на папірці написано: "Вексель". Он які ті векселі, ха-ха-ха! І варто клопотатися ними?

Ту мить гуркає грім, так гуркає, що Єва-Лотта з ляку аж підстрибує. Властиво, вона не боїться бурі. Але тепер, самій, у Преріях! Усе раптом стало таке неприємне! В кущах так темно, навіть у повітрі відчувається щось страшне, зловісне. Якби оце бути вдома! Треба поспішати, щодуху поспішати.

Але ж як, без Мумрика? Ні, лицар Білої Троянди виконає свій обов'язок, навіть якщо в нього душа з ляку холоне. До каменя лишилося всього кілька ступнів. Тільки зайти за кущі. Єва-Лотта біжить... [182]

Спершу вона лиш тихенько схлипує. Стоїть непорушно, дивиться й схлипує. Може, о, може, все їй тільки сниться? Може, там ніхто не лежить... ніхто не скоцюрбився коло каменя?..

Потім Єва-Лотта затуляє обличчя, обертається й біжить, а з її грудей вихоплюється дивний, жахливий зойк. Вона біжить, хоч у неї тремтять ноги. Вона не чує грому, не відчуває, як періщить дощ і ліщинове гілля б'є її по обличчю. Вона тікає так, як уві сні тікають від невідомої загрози.

Через Прерії, через міст, знайомими вулицями, що спорожніли в дощ.

Удома! Нарешті вона вдома! Єва-Лотта штовхає хвіртку в садок. Там, у пекарні, — її тато. Він стоїть коло таць у білій шапочці. Великий, спокійний, як завше. Не встигнеш наблизитись до нього, як ти вже геть у борошні. Авжеж, тато такий, як завше, [183]

навіть коли світ навколо змінився, став моторошний, і в ньому більше не можна жити. Єва-Лотта стрімголов кидається до тата, тулиться до нього, обіймає руками за шию, ховає на грудях заплакане личко й тихенько схлипує:

— Допоможіть, татку! Дідусь Ґрен...

— Що з ним сталося, доню?

Вона схлипує ще жалібніше, ще тихіше:

— Він лежить мертвий у Преріях.

8

Невже це те саме сонне, тихе, спокійне містечко?

Ні, тепер його не впізнати. Десь за годину воно геть змінилося. Містечко гуло, мов вулик, приїздили й від'їздили поліційні машини, дзвонили телефони, мешканці хвилювалися, обмірковували подію, вгадували, що буде далі, питали Б'єрка, чи правда, що вбивцю спіймано. І сумно кивали головами: "Авжеж, не повелося сердешному Ґренові... еге ж... Але й сам він був не вельми порядний, тож воно, либонь, і не дивно... хоч усе ж таки... як страшно!"

Юрми цікавих подалися в Прерії. Та місцевість навколо Садиби була оточена поліцією, і туди нікого не пускали.

Поліція прибула навдивовижу швидко й заходилась обстежувати місце злочину. Все сфотографовано, перешукано кожний метр землі, і все запротокольовано. Чи злочинець не залишив ніякого сліду, відбитка черевика абощо? Ні, не лишив. Навіть як щось було, то все змив дощ. Не знайдено нічого, навіть недокурка. Судовий лікар, який обстежував тіло, засвідчив, що Ґрена вбито пострілом ззаду. Гаманця [184] й годинника не взято, отже, вбито старого не задля грабунку.

Комісар кримінальної поліції хотів поговорити з дівчинкою, що помітила тіло, однак доктор Форсберг не дозволив. Дівчинка налякалася, і їй потрібен спокій. Хоч як непокоїла комісара така затримка, та довелося скоритись. У кожному разі, доктор Форсберґ розповів йому, що дівчинка плакала і в одно казала: "Він у зелених габардинових штанях!" Очевидно, вона мала на думці вбивцю.

Але ж не можна розсилати по всій країні прикмет злочинця, зазначаючи тільки, що на ньому були зелені габардинові штани. Якщо дівчинка справді бачила вбивцю, хоч комісар і сумнівався, то вбивця напевно вже встиг перебратися. Та про всяк випадок комісар розіслав

телеграми до поліційних дільниць із наказом стежити за всіма підозрілими зеленими габардиновими штаньми. А тим часом залишилось тільки шукати далі й чекати, поки дівчинка оклигає і з нею можна буде як слід поговорити.

Єва-Лотта лежала на маминому ліжку. Безпечнішого місця вона не могла собі уявити. Доктор Форсберґ дав їй ліки, щоб вона спокійно заснула, а мама й тато обіцяли сидіти коло неї цілу ніч.

І все ж таки... Тяжкі думки не давали їй спокою. Якби вона була не йшла до Садиби! Тепер усе пропало. Вона вже довіку не буде весела. Як можна веселитися, коли люди так погано чинять одне одному? Звісно, вона й раніше знала, що таке буває, але знала не так, як тепер. Аж дивно: вони з Андерсом дражнили Калле, говорили про вбивства як про щось смішне, таке, чого ніколи не буває! Тепер на саму згадку про ті кпини їй стає страшно. Ніколи вона вже не буде сміятися з таких речей! Про таке [185] навіть жартома не можна говорити, бо ще зурочиш і воно станеться насправді. А що, як вона винна, що Ґрена... що Ґрена... ні, вона не хоче про це думати! Але тепер вона стане зовсім інша... неодмінно стане інша! Буде жіночіша, як казав дядько Б'єрк. Ніколи більше не братиме участі у війні Троянд, бо то через війну вона зазнала такого страху... о, краще не думати, а то голова тріснe...

Ні, з війною вже край. Вона більше не гратиметься в Троянд. Ніколи! О, як вона нудитиметься!

їй знову на очі набігли сльози, і вона схопила маму за руку.

— Я почуваю себе такою старою, мамо, — мовила вона плачучи. — Наче мені п'ятнадцять років!

Потім Єва-Лотта заснула. Та поки ще поринула в цілющий сон, згадала про Калле. Що він думає про все це? Калле ж стільки років

вистежував злочинців! Що ж він робить тепер, коли злочинець насправді з'явився?

Знаменитий детектив Блюмквіст почув про вбивство, стоячи за прилавком таткової крамниці. Він саме загортав покупцеві оселедці в газету, як улетіла пані Карлсон із Лупієвої гори, наладована новинами. Хвилини за дві в крамниці кипіло, наче в казані: запитання, зойки, крик... Було вже не до торгівлі, всі оточили пані Карлсон. А вона торохтіла без угаву, розповідала все, що знала, і навіть те, чого не знала.

Знаменитий детектив Блюмквіст, що мав охороняти суспільство, стояв за прилавком і слухав. Сам він мовчав. І ні про що не питав. Він стояв, наче громом прибитий. Вислухавши головне, він непомітно вийшов до комори й сів на порожню скриньку з-під цукру. [186]

Він довго сидів там. Гадаєте, балакав зі своїм уявним співрозмовником? Наче й справді була нагода! Але ні, він ні з ким не балакав. Він просто думав.

"Ти, Калле Блюмквісте, йолоп! — казав він подумки. — Справжній йолоп. У містечку можуть статися найтяжчі злочини, а ти стоїш собі спокійнісінько за прилавком і загортаєш оселедці. Що ж, роби так і далі, роби, хоч якась користь буде з тебе!"

Він сидів, підперши руками голову, і смутні думки не давали йому спокою. О, чому саме нині йому треба було сидіти в крамниці! Адже тоді Андерс послав би його, а не Єву-Лотту. І тоді він би помітив забитого. Або ж хтозна... Може, він прийшов би вчасно й став би на заваді злочинцеві. А потім заарештував би його, давши йому добру науку. Так, як він звичайно робив...

Однак Калле, зітхаючи, згадав, що звичайно робив так тільки подумки. І аж тепер він збагнув до кінця, що сталося насправді. Дійсність так його вжахнула, що в нього відпало бажання бути знаменитим

детективом. Це було не вигадане вбивство, що його можна гарненько розплутати, а тоді сидіти й хвалитися перед уявним співрозмовником. Ні, це була жахлива й відразна дійсність, і Калле аж млосно стало на думку про неї. Він зневажав себе за це, але, як щиро казати, радий був, дуже радий, що не опинився на місці Єви-Лотти. Бідна Єва-Лотта!

Калле вирішив залишити крамницю без дозволу. Йому конче хотілося поговорити з Андерсом. Добутися до Єви-Лотти він навіть не мріяв. Адже пані Карлсон, зойкаючи, сказала, що "пекарева дівчина налякалася до смерті, і в неї сидить лікар". Тепер про це знало вже ціле містечко. [187]

Тільки Андерс нічого не знав. Він сидів у майстерні й читав "Острів скарбів". Від самого ранку до нього ніхто не навідувався, та й добре, бо Андерс перебував тепер на острові серед Тихого океану, оточений жорстокими піратами, тож хіба йому в голові були підметки? Як Капле, не постукавши, штовхнув двері, Андерс витріщився на нього так, немов сподівався побачити самого кривого Джона Сільвера, і був приємно вражений, що то просто Капле. Він схопився з дзиґлика й захоплено загорлав:

Дванадцять людей на скриню мерця!

Йо-го-го, та ще й пляшечка рому!

Калле аж здригнувся.

— Цить, — сказав він. — Цить-бо!

— Те саме каже вчитель співу, тільки-но я розтулю рота, — охоче погодився Андерс.

Калле хотів щось сказати, та Андерс випередив його:

— Не знаєш, Єва-Лотта забрала Великого Мумрика?

Калле докірливо глянув на нього. Скільки Андерс іще наговорить дурниць, поки Калле пощастить перебити його? Калле знову спробував озватися, та Андерс і цього разу не дав йому й слова сказати. Він так довго мовчав, що тепер нічим не можна було його вгамувати. Андерс тицьнув Калле під ніс "Острів скарбів".

— Оце книжка! — вигукнув він. — Така цікава, що далі нікуди! От коли треба було нам жити! Які пригоди! А в наш час нічого не стається.

— Не стається? — мовив Калле. — Ти сам не знаєш, що мелеш!

t він розповів Андерсові про те, що сталося в наш час. [188]

Темні Андерсові очі ще дужче потемнішали, коли він почув, до чого призвів його наказ перенести Мумрика. Він хотів негайно ж бігти до Єви-Лотти і якщо не потішити її, то принаймні якось дати взнаки, що вважає себе найостаннішою свинею за те, що послав її з таким дорученням.

— Але ж я не міг знати, що там лежатимуть мертві, — сумно сказав він.

Калле сидів навпроти нього й задумливо забивав кілочки в шевський стіл.

— Як же ти міг знати? —озвався він. —Таке ж не часто буває.

— Що?

— Та мертві коло Садиби.

— Авжеж, не часто, — погодився Андерс. — Та й Єва-Лотта оклигає, ось побачиш. Інша дівчина відразу б зомліла, а Єва-Лотта ні. Вона ще розповість поліції безліч цінного.

Калле кивнув.

— Може, вона бачила того... ну, хто міг убити Ґрена.

Андерс здригнувся. Але він не почувався таким пригніченим, як Калле. З натури Андерс був веселий, відвертий, дуже енергійний, і незвичайні події, навіть якщо вони були страшні, тільки викликали в ньому жадобу діяльності. Він хотів щось робити, і то негайно. Кинутися слідами вбивці, спіймати його, найкраще за годину. Він не любить мріяти, як Калле.

Та було б несправедливо казати, що мрійливість заважала Калле діяти, — дехто на власній шкурі переконався, що це правда, — однак діяльності Калле завше передували довгі міркування. Він любив сісти й подумати, і треба визнати, що додумувався він до хитромудрих речей, але частенько то було безпідставне фантазування. [189]

Андерс не фантазував. Він не гайнував часу на роздуми. Тіло його було сповнене такої енергії, що для нього була правдива мука довго сидіти спокійно. Він не випадково став ватажком Білої Троянди. Веселий, говіркий, спритний і завше готовий стати на чолі, хоч би про що йшлося, Андерс найкраще надавався на ватажка.

Слабша натура страждала б від таких умов, у яких жив Андерс, від щоденного батькового збиткування. Але не Андерс. Він намагався якнайменше бувати вдома, а сутички з батьком зносив надзвичайно спокійно. Лайка спливала з Андерса, мов з гуски вода, і через п'ять хвилин після найбільшої прочуханки він вибігав на вулицю так само веселий, як завше.

Андерс не міг сидіти склавши руки в майстерні тепер, коли багато важливіших речей чекало, щоб він негайно втрутився,

— Ходімо, Калле, — зважився він. — Я замикаю майстерню, нехай тато хоч що робить.

— Ти справді не боїшся? — спитав Калле, знаючи шевців норов.

Андерс тільки свиснув. Авжеж ні! Треба тільки пояснити клієнтам, часом би який нагодився, чого майстерня замкнена серед білого дня. Андерс узяв олівця й великими літерами вивів на папері:

ЗАЧИНЕНО ЧЕРЕЗ УБИВСТВО

Тоді пришпилив папірця на дверях і замкнув їх.

— Ти що, здурів! — вигукнув Калле, прочитавши напис. — Так не можна!

— Хіба не можна? — завагався Андерс. Він схилив набік голову й подумав. Мабуть, Калле правду каже: ще можуть не так зрозуміти напис. Він зірвав [190] папірця, забіг назад до майстерні й миттю виготовив нову об'яву. Тоді пришпилив її до дверей і швидко подався геть. Калле рушив слідом за ним.

За хвилю пані Маґнусон із будинку навпроти прийшла забрати полагоджені черевики. Вона спинилася коло дверей і, вражено витріщивши очі, прочитала:

ЧЕРЕЗ ВІДПОВІДНУ ПОГОДУ ЦЮ МАЙСТЕРНЮ ЗАЧИНЕНО

Пані Маґнусон похитала головою. В цього шевця завше одної клепки бракувало, а тепер він, певне, геть схибнувся. "Через відповідну погоду" — чув хто таке?

Андерс поспішав у Прерії. Калле йшов за ним дуже неохоче, йому туди нітрохи не кортіло. Проте Андерс був переконаний, що поліція нетерпляче жде допомоги від Калле. Щоправда, Андерс не раз дражнив знаменитого детектива за його химери, але тепер, коли справді сталося вбивство, він забув про те. Пам'ятав тільки про чудові успіхи Калле торішнього літа. Бо ж то завдяки Калле тоді спіймано злодіїв, що вкрали коштовності! Що й казати, Калле видатний детектив. Андерс тепер охоче визнавав його перевагу. І був переконаний, що й поліція не забула допомоги Калле.

— Як ти не розумієш, вони ж зрадіють, коли ти запропонуєш їм свої послуги! — казав Андерс. — Тобі ж бо легко все те розплутати. А я буду твоїм помічником.

Калле опинився в скруті. Не міг же він зрадити себе й признатися Андерсові, що легко дає собі раду тільки з уявними вбивцями, а справжні були йому відразні. Він плентався так повільно, що Андерсові вривався терпець. [191]

— Швидше-бо! — квапив він. — У таких справах дорога кожна секунда. Наче ти сам не знаєш!

— Мабуть, нехай краще поліція сама дошукується, — мовив Калле, щоб якось пояснити свою нехіть.

— І це ти кажеш таке! — обурився Андерс. — Наче не знаєш, що вона може все заплутати, сам не раз казав! Не будь дурний, ходи швидше!

Він схопив знаменитого детектива за руку й потяг за собою, хоч той аж ніяк не хотів іти.

Так вони нарешті досягли того місця, куди поліція нікого не пускала.

— Слухай, — похопився Андерс, — ми ж зовсім забули!

— Що забули?

— Адже Мумрика оточено! Якщо Червоні Троянди захочуть його взяти, то їм доведеться пробиватись крізь кордон поліції.

Калле задумливо кивнув головою. Мумрикові не одне довелось пережити, але це вперше його охороняла ПОЛІЦІЯ.

Серед патрульних був поліцай Б'єрк, і Андерс кинувся просто до нього. Він притяг із собою Калле й поставив його перед Б'єрком, достеменно як пес, що приніс своєму господареві загадану річ і чекає, аби його похвалили.

— Дядьку Б'єрку, ось Калле, — сказав Андерс, сповнений надії.

— Бачу, — відповів дядько Б'єрк. — А що він хоче?

— Пустіть його, нехай він піде й пошукає, — мовив Андерс. — Огляне місце злочину...

Та дядько Б'єрк похитав головою. Він був поважний, аж суворий. [192]

— Ідіть краще додому, хлопці, — сказав він. — Ідіть і скажіть спасибі, що ви ще такі малі й нічого не розумієте.

Калле почервонів. Він розумів усе дуже добре. Розумів чудово, що тут не місце знаменитому детективові Блюмквісту з мужнім обличчям і гучними словами. Але як це втовкмачити Андерсові?

— Завше те саме! — гірко сказав Андерс, коли вони рушили назад до міста. — Навіть якби ти розплутав усі вбивства, відколи Каїн замордував

Авеля, то однаково поліція хоч плач, а не визнає, що приватний детектив чогось вартий.

Калле почувався ніяково. Щось таке він сам казав, і то не раз. Йому страх як хотілося, щоб Андерс змінив тему. Однак той вів далі:

— Звісно, рано чи пізно вони звернуться до тебе. Але ти обіцяй мені, що не візьмешся до цієї справи, поки вони не стануть перед тобою навколішки.

Калле охоче пообіцяв.

На кожному кроці їм зустрічалися купки принишклих людей. Люди дивилися в кущі, де слідчі пробували відгадати драму, що коштувала людського життя. Нині в Преріях було навдивовижу тихо. Калле відчував на серці якийсь тягар. Навіть на Андерса подіяв нарешті гнітючий настрій. Може, дядько Б'єрк правду казав? Може, це таки не для Калле завдання, хоч який він спритний детектив?

Хлопці сумно пленталися назад до міста.

Сікстен, Бенка і Йонте також поверталися додому. Сьогодні вони дозволили собі перерву у воєнних діях, як і сподівався Андерс, і чудово бавили час, гойдаючись на каруселі та стріляючи в тирі. Але годину тому туди докотилася жахлива звістка, і [193] парк швидко спорожнів. Сікстен, Бенка і Йонте разом з усіма помчали в Прерії — тільки на те, аби переконатися, що вони з таким самим успіхом могли податись додому. Якраз коли вони дійшли такого висновку, то побачили Андерса й Калле.

Нині Червоні й Білі Троянди не обмінялися взаємними образами. Відважні вояки зовсім занепали духом, аж носи їм побіліли. Вони всі п'ятеро купкою рушили до міста, а дорогою думали про смерть більше, ніж будь-коли за ціле своє хлоп'яче життя.

Та ще співчували щиро Єві-Лотті.

— Справді шкода її, — мовив Сікстен. — Кажуть, що вона геть розкисла. Лежить і плаче.

З усіх звісток ця найдужче вразила Андерса. Він проковтнув клубок у горлі. Адже це через нього Єва-Лотта лежить і плаче...

— Треба було б якось показати, що ми її жаліємо, — сказав він. — Передати квітки, чи що...

Решта четверо витріщили на нього очі. Хіба їй аж так погано? Посилати дівчині квітки? Невже Андерс гадає, що Єві-Лотті скоро кінець?

Та що більше вони міркували, то шляхетнішою здавалась їм Андерсова пропозиція. Єва-Лотта повинна дістати квітку, вона її чесно заробила. Зворушений до глибини душі, Сікстен пішов додому й поцупив у мами один вазон — червоні калачики, і всі п'ятеро лицарів рушили до пекаревого будинку.

Єва-Лотта спала, і її не можна було турбувати. Але мама взяла вазон і поставила коло ліжка, щоб Єва-Лотта побачила його, як тільки прокинеться.

То був не останній подарунок Єві-Лотті за її участь у драмі...

9

На ґанку чекали комісар кримінальної поліції, поліцай Б'єрк і ще один із тих, що прибули з округи. Важливо, щоб дівчинка не хвилювалася на допиті, вважав комісар. Вона вже й так знервована. Дуже добре, що з ними сидить поліцай Б'єрк, він працює в містечку й знає дівчинку. А щоб допит скидався на звичайну приятельську розмову, то його влаштовано в неї вдома, на сонячному ґанку, а не в поліційній дільниці. Незнайоме

оточення завше нервує дітей, запевняв комісар. Щоб не дуже втомлювати дівчинку, її свідчення запишуть на магнітофонну стрічку, тож їй не доведеться відповідати на одне запитання по кілька разів. їй легше буде потім забути все, коли вона розповість те, що знає. Забути, що на світі є такий жах.

Так думав комісар. І ось вони сиділи й чекали на дівчинку. Був ранок, і вона тільки-но встала. Поки поліція чекала, пані Лісандер подала каву зі свіжими булочками. І якраз до речі, бо сердешні поліцаї працювали майже цілу ніч і не мали часу ані поїсти, ані поспати.

Ранок видався чудовий. Після вчорашньої бурі повітря було свіже й чисте, троянди й півонії в пекаревому садку аж сяяли, такі були вмиті, а на старій яблуні, що росла на причілку, весело видзвонювали берестянки та синички. На ґанку приємно пахло кавою. Було справді затишно, аж не вірилося, що ці люди за столом — поліцаї, що вони прийшли сюди зі службового обов'язку і мають викрити вбивство. Такого чудового ранку не хотілося вірити, що злочини взагалі бувають на світі.

Комісар сягнув по третю булочку й сказав:

— Щиро мовити, я не дуже вірю, що дівчинка — здається, її звуть Єва-Лотта? — зможе розповісти [195] нам багато. Не вірю, що її свідчення хоч трохи допоможуть справі. Діти не вміють розважно стежити за всім, що відбувається. В них надто розвинена уява.

— Єва-Лотта вельми розважна дівчинка, — сказав поліцай Б'єрк.

На ґанок вийшов пекар Лісандер. На чолі в нього з'явилася зморшка, що її звичайно не було. Він дуже вболівав за свою улюблену одиначку, а тут ще й довелось дозволити, щоб її мучила поліція.

— Вона зараз прийде, — сказав пекар. — Можна мені бути присутньому?

Подумавши, комісар погодився. З умовою, що пекар не озветься жадним словом.

— Гаразд, залишайтеся. Може й краще, що Єва-Лотта бачитиме коло себе тата, — мовив комісар. — Буде почувати себе спокійніше. А то ще злякається мене.

— Чого б я мала вас лякатися? — почувся від дверей спокійний голос, і Єва-Лотта вийшла на сонце.

Вона поважно дивилася на комісара. Чого б вона мала його боятися? Єва-Лотта не боїться людей, їй завше траплялися приязні, ласкаві люди. Тільки вчора вона збагнула до кінця, що серед них можуть бути й погані. Але ж вона не бачила причини зараховувати до поганих людей комісара. Вона знала, що він сидить тут у службових справах. Знала, що повинна розповісти йому все про ту жахливу подію в Преріях, і приготувалась розповідати. Чого ж тоді їй боятися?

Голова в неї була важка після плачу й глибокого сну. Де й ділася її веселість. Але тепер вона була спокійна, цілком спокійна.

— Доброго ранку, Лізо-Лотточко, — сказав комісар. [196]

— Єво-Лотто, — поправила його дівчинка. — Доброго ранку!

— Еге ж, Єво-Лотточко! Ходи сюди, Єво-Лотточко, сідай, трішки поговоримо. Не довго, а тоді знову підеш гратися своїми ляльками.

І він казав таке Єві-Лотті, що почувала себе страх якою старою, майже п'ятнадцятирічною!

— Я перестала гратися ляльками десять років тому, — заявила Єва-Лотта.

Поліцай Б'єрк мав слушність — очевидно, вона таки розважна дитина! Комісар збагнув, що з Євою-Лоттою треба розмовляти, як з дорослою.

— Ну, розповідай усе, — мовив комісар. — Ти ж була на місці вбив... була вчора в Преріях. Як це сталося, що ти пішла туди сама?

Єва-Лотта стулила губи.

— Цього... цього я не можу сказати, — заявила вона. — Це таємниця. Я була там із таємним дорученням.

— Дитино моя, — сказав комісар, — ми дошукуємося до вбивства і не визнаємо ніяких таємниць. Що тобі треба було вчора коло Садиби?

— Я мала забрати Великого Мумрика, — невдоволено сказала Єва-Лотта.

Довгенько довелося пояснювати, поки комісар утямив, що воно за Мумрик. У поліційному протоколі, складеному після допиту, писалося дуже коротко: "Про себе Лісандер розповідала, що після полудня 28 липня вирушила на громадський вигін на західній околиці містечка забрати так званого Мумрика".

— Ти бачила там кого-небудь? — запитав комісар, коли з'ясував таємницю з Мумриком.

— Так, — відповіла Єва-Лотта, — бачила Ґрена... і ще одного. [197]

Комісар пожвавішав.

— Розкажи докладно, як і де ти їх бачила.

І Єва-Лотта розказала. Як помітила в спину Ґрена, що йшов поперед неї десь метрів за сто...

— Стривай, — перебив її комісар. — Як же ти з такої відстані побачила, що то Ґрен?

— Видно, що ви нетутешній, — сказала Єва-Лотта. — Кожен у містечку впізнав би Ґрена з ходи. Правда, дядьку Б'єрку?

Б'єрк потвердив, що правда.

Єва-Лотта розповідала далі. Як Ґрен звернув на стежку і зник у кущах. І як потім з другого боку надійшов той тип у зелених штанях і теж зник у кущах...

— Ти випадком не пригадуєш, котра була година? — спитав комісар, хоч він був певний, що діти рідко можуть докладно визначити час.

— Пів на другу, — відповіла Єва-Лотта.

— А як ти знаєш? Ти дивилась на годинника?

— Ні, — мовила Єва-Лотта й зблідла. — Але я спитала вби... вбивцю десь через п'ятнадцять хвилин.

Комісар позирнув на своїх колег. Чи хто бачив таке? Очевидно, цей допит дасть більше, ніж він сподівався.

Комісар нахилився вперед і пильно глянув Єві-Лотті у вічі.

— Кажеш, спитала вбивцю. І ти зважуєшся назвати когось убивцею? Може, ти бачила, як це сталося?

— Ні, —мовила Єва-Лотта. — Але як бачиш одного чоловіка, що зникає в кущах, а тоді другого, що кидається за ним, і як через кілька хвилин перший із них виявляється мертвий, то мимоволі починаєш підозрювати того, хто був із ним. Звісно, Ґрен [198] міг спіткнутися, впасти і вбитися на смерть, але ще треба довести, що він упав.

Б'єрк таки мав слушність. Справді, дуже розважна дитина!

Далі Єва-Лотта розповіла, що, побачивши, як ті двоє зникли на стежці, де був схований Мумрик, вона зайшла до Садиби перечекати їх і пробула там найбільше чверть години.

— А тоді? — спитав комісар.

Очі в Єви-Лотти потемнішали. Видно було, що їй дуже прикро. Про те, що сталося далі, найважче розповісти...

— Я наскочила просто на нього, — тихо повела вона далі. — Я спитала, котра година, і він сказав: "За чверть друга".

Комісар був задоволений. Судовий лікар визначив, що вбивство сталося десь між дванадцятою й третьою годиною, а свідчення цього дівчиська дають змогу визначити час куди докладніше — між пів на другу й за чверть другою. Це може мати велике значення. Справді, Єва-Лотта дуже цінний свідок.

— А який той чоловік на вигляд? Згадай усе, що тобі впало в око. Всі дрібниці.

Єва-Лотта знову почала з темно-зелених габардинових штанів. А ще він мав білу сорочку, темно-червону краватку... Годинника на волохатій руці... Рука була геть у чорних волосках.

— А який він з виду? — допитувався комісар.

— Вусатий, — відповіла Єва-Лотта. — З довгим чорним чубом, що спадав йому на чоло. Не дуже старий. Навіть приємний. Але наляканий і сердитий. І кинувся від мене навтіки. Так поспішав, що загубив векселя й не помітив.

Комісарові аж дух перехопило.

— О Господи, що ти кажеш? Що він загубив? [199]

— Векселя, — гордовито мовила Єва-Лотта. — Ви не знаєте, що це? Такий папірець, що на ньому вгорі написано: "Вексель". Звичайнісінький папірець, запевняю вас. Але скільки він може людям клопоту завдати.

Комісар знову поглянув на своїх колег. Учора від Ґренових сусідів з Лупієвої гори він довідався, що Ґрен заробляв трохи лихварством. Багато хто з них помічав, що вечорами його відвідували якісь таємничі люди, але не часто. Очевидно, Ґрен волів зустрічатися з клієнтами на околиці міста. Дома в нього знайдено цілу купу векселів на різні прізвища. Усіх їх переписано, і поліція намірялась познайомитися з тими таємничими Ґреновими клієнтами. Може,

хтось із них і є вбивця! Комісар від самого початку мав підозру, що вбивця, заплутавшись у грошових справах, надумав скинути з себе лихвареве ярмо. Ото, певне, й була причина вбивства. А вбивця не зважився б на таке, коли б не був певний, що зможе знищити всі папери, які його зраджують.

І ось ця дівчинка раптом заявляє, що вбивця загубив у кущах вексель! Вексель зі своїм прізвищем! Із прізвищем убивці! Комісар був такий схвильований, що аж нахилився до Єви-Лотти й спитав тремтячим голосом: [200]

— Ти підняла вексель?

— Авжеж, — відповіла Єва-Лотта.

— І що ж ти з ним зробила? — комісар затамував віддих.

Єва-Лотта задумалась. Стало зовсім тихо. Тільки берестянки й далі видзвонювали на яблуні.

— Я не пригадую, — врешті мовила Єва-Лотта. Комісар стиха застогнав.

— Але то був тільки невеличкий папірець, запевняю вас, — знову сказала Єва-Лотта, щоб потішити комісара.

Комісар узяв Єву-Лотту за руку і, не поспішаючи, став їй втовкмачувати, що вексель — дуже важливий папір. Ним боржник засвідчує, що позичив гроші, й зобов'язується їх повернути. Свідчення те потверджене підписом. Той чоловік убив Ґрена, очевидно, лиш через те, що не мав грошей заплатити борг. Він пролив людську кров, аби забрати назад векселі, що здаються Єві-Лотті незначними папірцями. І на тому папірці, загубленому на стежці, напевне було його прізвище. Тепер Єва-Лотта розуміє, як важливо згадати, що вона зробила з векселем?

Єва-Лотта розуміла і щосили згадувала. Вона пам'ятала, як стояла з векселем у руці, пам'ятала, що саме тоді страхітливо загуркотів грім. Але більше нічого не пам'ятала. Звісно, крім найжахливішого, що настало відразу по тому. Пригнічена Єва-Лотта призналася комісарові, що не годна згадати, куди діла вексель.

— А прізвища ти випадком не прочитала?

— Ні.

Комісар зітхнув, але потім подумав, що не можна сподіватися, аби все само йшло до рук. Дівчинка й так сказала вже багато важливого. Чого ж він сподівався — що йому миттю назвуть прізвище вбивці? [201]

А все ж він відразу зателефонував до поліційної дільниці й наказав докладно обшукати Прерії. Місце злочину вже якнайдокладніше оглянуто, але папірець могло вітром занести далі. А вексель будь-що треба знайти!

Потім Єві-Лотті довелося розказати, як вона помітила Ґрена. Вона говорила дуже тихо і, видко, ковтала сльози. А її тато опустив голову, щоб не бачити тужливого погляду своєї дитини.

Але скоро вже, певне, їй дадуть спокій. Комісар мав ще до неї лиш кілька запитань.

Єва-Лотта запевняла, що вбивця не міг бути тутешній мешканець, бо вона б його впізнала. І тепер комісар запитав:

— А ти б упізнала його, якби знову побачила?

— Так, — спокійно сказала Єва-Лотта. — Я б упізнала його серед тисячі людей.

— А раніше ти ніколи його не бачила?

— Ні. — Вона трохи завагалась, а тоді додала:— Тобто... частково бачила.

Комісар витріщив очі. Скільки несподіванок дав йому цей допит!

— Як це "частково"?

— Я бачила його штани, — неохоче мовила Єва-Лотта.

— Розкажи, будь ласка, докладніше, — промовив комісар.

— А це конче потрібно? — спитала Єва-Лотта.

— Ти ж сама знаєш, що конче. То де висіли його штани?

— Вони не висіли. Вони стирчали з-під завіси. А в них був убивця.

Комісар схопив останню булочку. Він почував, що йому треба підживитися. І подумав, що, мабуть, [202] Єва-Лотта не така розважна, як він спершу гадав. Чи, бува, не фантазує вона?

— Отже, — мовив він, — штани стирчали з-під завіси. З-під чиєї завіси?

— З-під Ґренової, звісно.

— А ти де була?

— Надворі на драбині. Ми з Калле лізли драбиною... О десятій годині вечора в понеділок.

Комісар не мав дітей і тепер дякував Богові, що не мав.

— Що ж ви робили на Греновій драбині в понеділок увечері? — вигукнув комісар, але згадав про те, в що його допіру втаємничено, й додав:— Ага, знаю, ви, певне, ганялися ще за якимось Мумриком!

Єва-Лотта майже зневажливо глянула на нього.

— Ви гадаєте, що Великі Мумрики ростуть на кожному кущі? На світі існує тільки один Великий Мумрик, нині і завжди, і навіки-віків, амінь!

І Єва-Лотта розповіла про нічну виправу на Ґренів дах. Нещасний пекар стурбовано хитав головою, слухаючи ту розповідь. А ще кажуть, що спокійніше мати дівчат!

— Звідки ти знала, що то вбивцеві штани? — спитав комісар.

— Я не знала. Якби я знала, то була б його заарештувала.

— Але ж ти кажеш... — сердито заперечив комісар.

— Ні, я потім здогадалася, — відповіла Єва-Лотта. — Бо то були ті самі темно-зелені габардинові штани, що я їх зустріла на стежці.

— То міг бути тільки випадковий збіг, — мовив комісар. — Не слід робити таких квапливих висновків.

— А я й не роблю, —запевнила Єва-Лотта. — Адже я чула, як вони балакали в хаті про векселі, і [203] той, у штанях, сказав: "Зустрінемось у середу. Там, де завше. Візьміть усі мої векселі!" Тож скільки зелених габардинових штанів міг зустріти Ґрен тієї нещасливої середи?

Комісар був переконаний, що Єва-Лотта має слушність. Тепер усе з'ясовано. Все відоме: причина вбивства, час, обставини. Залишилося тільки одне— спіймати вбивцю.

Комісар підвівся й погладив Єву-Лотту по щоці.

— Дуже дякую, — сказав він. — Ти розумна дівчинка. Ти навіть сама не знаєш, як багато нам допомогла. А тепер забудь про те страхіття.

— Спробую, — мовила Єва-Лотта. Комісар звернувся до Б'єрка:

— Тепер треба знайти того Калле, щоб він потвердив Євині-Лоттині свідчення. Де він може бути?

— Тут! —почувся спокійний голос із балкона над ґанком.

Вражений комісар підвів очі й побачив над поруччям дві голови: біляву й чорняву.

Лицарі Білої Троянди не залишають товариша в хвилину поліційного допиту та й інших тяжких випробувань. Як і пекар, Калле й Андерс захотіли бути на допиті. Але вважали за краще не питати дозволу.

10

Усі газети країни на першій сторінці повідомляли про вбивство й багато писали про Євині-Лоттині свідчення. Прізвища її не згадувано, зате вони дуже вихваляли "розумну дванадцятирічну дитину", що не розгубилася на місці злочину й змогла дати поліції незвичайно важливі свідчення. [204]

Містечкова газета була не така стримана. Адже тут геть усі знали, що "розумна дванадцятирічна дитина"— не хто інший, як Єва-Лотта Лісандер, і редактор не бачив причини, чому б йому не написати про це в газеті. Такої чудової теми давно вже не траплялося, тож він постарався — написав довгу, солоденьку статтю про те, як "люба Єва-Лотточка грається нині серед квітів у садку своїх батьків так безжурно, наче геть забула про свої жахливі пригоди в середу в овіяних вітрами Преріях".

Редактор захоплено писав далі: "Де ж іще могла вона все те забути, де ще могла почуватися так безпечно, як не тут, удома, коло мами й тата, серед знайомого змалку оточення, де пахощі свіжого хліба з

татової пекарні правлять немовби запорукою, що на світі є ще спокій і затишок і його нездатні сколихнути ніякі криваві злочини".

Редакторові вельми сподобався такий початок. Далі він розводився про те, яка Єва-Лотта розумна і які вона дала докладні прикмети вбивці. Щоправда, він не казав просто — "вбивця", а "той, хто, мабуть, знає відгадку таємниці". Не забув він також Євиних-Лоттиних слів, що вона впізнала б того чоловіка, якби зустріла ще раз, а надто наголосив, що маленька Єва-Лотта Лісандер врешті може виявитися тим знаряддям, яке приведе злочинця до заслуженої кари.

Отже, редактор написав якраз те, чого не можна було писати.

Поліцай Б'єрк був дуже стурбований, коли подавав комісарові газету, що ще тхнула друкарською фарбою. Комісар прочитав статтю й розлютився:

— Це ж неподобство! Таке написати! Просто неподобство!

Пекар Лісандер, що невдовзі примчав до редакції, ще й не такими словами виявляв своє обурення. [205]

З люті в нього на скронях набрякли жили. Він гримнув кулаком по столі, за яким сидів редактор.

— Ти не розумієш, що це злочин — отак написати! — кричав пекар. — Не розумієш, що це може бути небезпечно для моєї доньки!

Ні, редактор про таке не подумав. А чому небезпечно?

— Не клей із себе ще більшого дурня, ніж ти є, бо вже далі нікуди! — сказав пекар і, певне, мав слушність. — Як ти не втямиш, що хто зважився раз на вбивство, легко може зважитись і вдруге, коли вважатиме за необхідне?! А ти люб'язно підказав йому прізвище й адресу

Єви-Лотти. Як ти ще не повідомив номера телефону, щоб він міг зателефонувати й заздалегідь призначити час?

Єва-Лотта теж уважала, що стаття обурлива, принаймні деякі її місця.

Вони разом з Андерсом і Калле сиділи на горищі й читали газету.

"Люба Єва-Лотточка грається нині серед квітів у садку своїх батьків" — і як тільки дозволяють писати в газетах такі дурниці!

Калле взяв від неї газету, прочитав усю статтю й стурбовано похитав головою. Він уже стільки тямив у криміналістиці, аби зрозуміти, що та стаття — чисте божевілля. Але друзям він нічого не сказав.

А втім, редактор мав рацію, написавши, що Єва-Лотта начебто забула про свої лихі пригоди. Щоправда, вона почувалася старою, майже п'ятнадцятирічною, та, на щастя, не втратила дитячої здатності другого ж таки дня забувати все неприємне. Тільки ввечері, в постелі, до неї ще поверталися чорні думки, що їх вона воліла б відігнати назавше. І ще вона спала неспокійно, часом кричала вві сні, і мамі доводилось її будити. [206]

А вдень, коли світило сонце, Єва-Лотта була спокійна й весела, як і перше. Своєї обітниці стати трохи жіночішою вона дотримувалася лише два дні. Більше не змогла. Збагнула, що як кинеться у вир забав, то швидше забуде все те страшне.

Поліційний патруль коло Садиби знято. Однак Великого Мумрика винесено звідти ще раніше. Честі забрати його доскочив дядько Б'єрк. Після допиту на ґанку, коли все одно довелося зрадити таємницю Великого Мумрика, Андерс відкликав дядька Б'єрка й спитав, чи не був би він такий ласкавий і не визволив би з оточення їхній клейнод. Дядько Б'єрк залюбки погодився. Бо, щиро казати, йому самому було цікаво побачити, що воно за Мумрик.

Отже, Великого Мумрика під охороною поліції забрано з неприємного сховку й передано ватажкові Білих Троянд. Тепер він лежав у шухляді на горищі, де Білі Троянди звичайно зберігали свої скарби, проте лежав тимчасово — доки йому знайдуть гідне місце.

Добре поміркувавши, Андерс дійшов висновку, що сховати Мумрика на подвір'ї зруйнованого замку біля колодязя — невелика мудрація.

— Я б хотів знайти Мумрикові якесь незвичайніше місце.

— Бідний Мумрик, — мовила Єва-Лотта, — мені здається, що йому вже досить незвичайних місць.

— Та ні, я маю на думці зовсім інакше незвичайне місце.

Андерс витяг шухляду й ніжно глянув на Мумрика, що лежав у коробці з-під цигарок на подушечці з рожевої вати.

— Не одне вже бачили твої очі, о Великий Мумрику! — виголосив він, ще більше, ніж досі, вірячи в Мумрикову таємничу силу. [207]

— Я надумав, де його сховати! —заявив Калле. — В когось із Червоних Троянд.

— Що? — здивувалась Єва-Лотта. — Віддати його добровільно ворогам?

— Ні, — сказав Калле. — Сховати в них так, щоб вони не знали. А як вони нічого не знатимуть, то однаково, що й не матимуть його. Уявіть собі, які вони будуть люті, коли ми їм потім скажемо!

Андерс і Єва-Лотта визнали, що це геніальна думка. Після довгих міркувань вони поклали собі сховати Мумрика в Сікстеновій кімнаті, а отже, негайно піти й набачити відповідне місце.

Вони швиденько спустилися вниз мотузкою, перейшли річку вузенькою кладкою, що її Єва-Лотта спорудила зумисне задля війни Троянд. Так було найближче до Сікстенового гаража.

Вони так прудко бігли до поштаревого садка, що аж засапались. Сікстен, Бенка і Йонте сиділи собі й пили сік. Андерс радісно повідомив, що Єва-Лотта більше не відмовляється носити зброю, отже, як не видно може знову спалахнути війна. Червоні Троянди вельми втішилися тією звісткою. Євина-Лоттина обітниця стати трохи жіночішою дуже засмутила їх усіх, бо вони ще ніколи так не нудилися, як тепер.

Сікстен гостинно запросив ворогів сісти й випити соку, а вороги не чекали, поки їх попросять ще раз. Проте Андерс із гадючим єхидством сказав:

— Чому б нам не випити соку в твоїй кімнаті, Сікстене?

— Тобі сонце в голову вдарило, чи що? — ввічливо спитав Сікстен. — Сидіти в кімнаті, як тут таке свіже повітря?

Довелося пити сік на свіжому повітрі.

— Можна мені поглянути на твою духову рушницю? — за хвилю попросив Калле. [208]

Духова рушниця була найбільшим Сікстеновим скарбом. Вона висіла на стіні в його кімнаті й давно вже всім остогидла, так Сікстен любив її показувати. А Калле вона вже просто в печінках сиділа. Але ж тепер ішлося про інше.

Сікстен засяяв.

— Хочеш поглянути на мою рушницю? Зараз. Він скочив у гараж і виніс рушницю.

— Як? — розчаровано спитав Калле. — Ти тримаєш її в гаражі?

— Еге ж, щоб мати напохваті, — пояснив Сікстен і заходився показувати Калле свій скарб.

Андерс і Єва-Лотта так сміялися, що аж похлинулись, і сік попав їм не в те горло. Єва-Лотта збагнула, що без жіночих хитрощів їм нині не втрапити до Сікстенової кімнати.

Вона позирнула на Сікстенове вікно й невинним голосом мовила:

— У тебе, мабуть, чудовий краєвид з вікна.

— Авжеж, такий, що охнеш.

— Я так і думала, — відповіла Єва-Лотта. —Якби ці дерева не такі високі, то, певне, видно було б і водогінну башту.

— А її й так видно, — мовив Сікстен.

— Певне, що видно, — як завше, підтримав свого ватажка Бенка.

— Аякже, так я тобі й повірила! — сказала Єва-Лотта.

— Брехня, — рішуче заперечили Андерс і Калле. — Башти звідти не видно.

— Аніж дурне балакати, ходімо, я вам покажу таку башту, що у вас очі на лоба полізуть!

І все товариство на чолі з Сікстеном рушило до хати. В прохолодних сінях на підлозі лежав пес шотландської породи. Побачивши дітей, він схопився й загавкав. [209]

— Цить, Беппо, — заспокоїв його Сікстен. — Це просто прийшло троє йолопів, що хочуть поглянути на водогінну башту з мого вікна.

Вони піднялися сходами до Сікстенової кімнати, і господар урочисто повів їх до вікна.

— Дивіться! — гордо вигукнув він. — Я зву її водогінною баштою, хоч, може, по-вашому, то дзвіниця чи щось інше.

— Що, спіймали облизня? — спитав Йонте.

— Справді видно, — мовила Єва-Лотта, глузливо посміхаючись. — Бачу. І ти радий, га?

— Що це означає? — розлютився Сікстен.

— Та нічого. Дивно тільки — цілу башту видно! — Єва-Лотта знову єхидно засміялась.

Андерса й Калле найменше цікавили краєвиди з Сікстенового вікна. Вони стріляли очима по кімнаті, напружено шукаючи Мумрикові відповідного сховку.

— Гарна в тебе кімната, — казали вони Сікстенові, наче не бували там уже сотні разів.

Вони крутилися коло стін, пробували Сікстенове ліжко, наче мимохіть відчиняли шухляди в столі.

Єва-Лотта намагалася будь-що затримати Червоних Троянд коло вікна. Вона показувала на все, що можна було побачити звідти, а побачити можна було багато чого.

На столі стояв Сікстенів глобус. Андерс і Калле одночасно подумали про нього. Звісно, в глобусі! Вони перезирнулися й кивнули один одному.

З попередніх відвідин Андерс і Калле знали, що глобус розкручується на дві половинки. Сікстен не раз знічев'я розкручував його, тому глобус навколо екватора був трохи витертий. Як подивитись на нього, то більша частина Екваторіальної Африки була [210] ще не досліджена — так багато на глобусі виднілося білих плям.

Щоправда, вони дуже ризикували — а що, як Сікстенові заманеться розкрутити глобус і він знайде Мумрика? Андерс і Калле добре це розуміли, але яка ж то війна без ризику?

— Мені здається, що ми вже майже все побачили — багатозначно сказав Андерс Єві-Лотті, і вона полегшено відійшла від вікна.

— Еге ж, дякуємо, що було треба, ми побачили, — заявив Калле, вдоволено посміхаючись. — Ходімо!

— Дод-е? — поцікавилась Єва-Лотта.

— Bob гог-лол-о-боб-у-сос-і, — мовив Калле.

— Чоч-у-дод-о-вов-о! — втішилась Єва-Лотта. Сікстен люто витріщив на них очі, коли вони заходилися "вовкати", а проте сказав лише:

— Приходьте, коли знову захочете поглянути на водогінну башту.

— Еге ж, ласкаво просимо, — мовив Йонте, глузливо й зверхньо дивлячись на них карими очима.

— Підлі паршивці! — додав Бенка.

Білі Троянди рушили до дверей, що жалібно зарипіли, як їх стали відчиняти.

— А двері тільки рип, а двері тільки скрип, —заспівав Андерс. — Чому ти їх не помастиш?

— Іди додому й помасти собі голову, — мовив Сікстен.

Білі Троянди повернулися до штабу. Сховок знайдено, тепер треба було вирішити, коли і як перенести туди Великого Мумрика.

— Опівночі, як буде місяць уповні, — заявив Андерс замогильним голосом, — Великий Мумрик [211] посяде свої нові покої. І доправити його туди судилося мені!

Єва-Лотта й Калле схвально кивнули. Залізти до Сікстена в кімнату, як він там спатиме, — це ж буде очко на користь Білих Троянд!

— Чудова думка, — сказала Єва-Лотта й пригостила їх шоколадом із великої коробки, діставши її з шухляди.

Останнім часом вона просто купалася в ласощах. Як справедливо писав редактор у своїй статті: "Маленька Єва-Лотта тепер стала дуже популярна і звідусіль дістає подарунки. 1 знайомі, і незнайомі посилають їй цукерки, шоколад, іграшки й книжки — на знак щирої прихильності. Наш дорогий листоноша Петерсон приносить їй вітання від багатьох

приятелів, що висловлюють своє співчуття дівчинці, яка несподівано втягнена в таку жахливу трагедію".

— А що ти робитимеш, як Сікстен прокинеться? — спитав Калле.

— Скажу, що прийшов заспівати йому колискової, — спокійно відповів Андерс, — і подивитися, Чи з нього не спала ковдра.

Калле зареготав.

— Слухай, маленька популярна Єво-Лотто, дай мені ще одну шоколадку, й ти станеш принаймні вдвічі популярніша.

До самого вечора вони сиділи на затишному горищі, висновуючи всілякі плани, й ласували шоколадом, аж поки спорожнили коробку. І дуже тішилися, що вигадали нову каверзу Червоним Трояндам. Ох, яка ж усе-таки гарна штука — війна Троянд! Нарешті вони залишили штаб. Треба було, як казав Андерс, "перевірити обставини". А раптом щось трапиться? В найгіршому разі можна зчинити невеличку сутичку з Червоними Трояндами. Вони [212] спустилися вниз мотузкою, і Єва-Лотта мимохіть сказала:

— Гай-гай, веселі дитячі розваги, веселі, невинні...

Вона замовкла й побіліла. Тоді схлипнула й кинулась бігти.

Того вечора вона більше не гралася.

11

— Цієї ночі я піду! — заявив Андерс через кілька днів.

З різних причин перенести Великого Мумрика в Сікстенів глобус ще й досі не пощастило. По-перше, довелося чекати, як місяць буде вповні: при світлі все здається таким незвичайним і таємничим, та й у кімнаті можна обійтися без ліхтарика. По-друге, останнім часом у поштаря гостювали дві молоді Сікстенові тітки.

— А до хати, напакованої тітками, нема чого й рипатися, — заявив Андерс, як Калле спитав його, чи віднесе він нарешті Мумрика, чи ні. — Бо ж що більше в хаті людей, то більший ризик, — а раптом хтось прокинеться і все зіпсує.

— Еге ж, тітки часом страх як чуйно сплять, — погодився Калле.

І тому Сікстена, на його подив, весь час питали, як поживають його тітки і чи скоро вони поїдуть. Нарешті Сікстен не витримав.

— Чого вам засіли в голові мої тітки! — вигукнув він, як Андерс уже всоте спитав про них. — Заважають вони вам, чи що?

— Та ні, де там! — покірно відповів Андерс.

— Ото ж бо! Мабуть, у понеділок поїдуть. А взагалі шкода, вони мені подобаються, надто тітка Ада. [213]

І поки вони сидять у нас дома й не гасають, як навіжені, містом, то, по-моєму, нікому не заважають.

Після такої відповіді Андерс більше не зважувався питати про них: ще накличе на себе підозру.

Та ось настав понеділок. Андерс сам бачив, як поштарева дружина відпроваджувала своїх сестер до ранкового потягу, а вночі місяць мав бути вповні.

— Цієї ночі я піду! — рішуче заявив Андерс.

Білі Троянди сиділи в пекаревій альтанці й наминали свіжі булочки, що їх Єва-Лотта випросила у свого ласкавого тата.

Хвилину тому вулицею пройшли Червоні Троянди. Вони поспішали до свого нового штабу в Садибі. Адже поліція вже не охороняла того місця, і в Преріях було так тихо, ніби їхнього глибокого спокою не порушувало ніщо, крім війни Троянд. Садиба була надто зручною фортецею, щоб від неї відмовлятися, і Червоні Троянди поклали собі більше не думати про те, що сталося поблизу неї.

— Як хочете, щоб вас налупцювали, приходьте до Садиби! — гукнув Сікстен, ідучи повз пекарів садок.

Єва-Лотта здригнулася. Ні, до Садиби вона нізащо в світі не піде.

— Ох, як я наївся! — сказав Калле невдовзі по тому, ум'явши шосту булочку.

— Але не так, як я! —заперечив йому Андерс, гладячи себе по животі. — Та й добре, бо в нас нині на обід варена тріска.

— Від риби дуже розумнішають, — нагадала Єва-Лотта. — Тобі треба їсти якомога більше вареної тріски, Андерсе.

— Ну ні, спершу я хочу знати, наскільки я порозумнішаю і скільки треба з'їсти риби. [214]

— А це залежить від того, скільки розуму було раніше, — сказав Калле. — Тобі, Андерсе, вистачить на тиждень одного кита середньої величини.

Після того як Андерс обігнав тричі Калле навколо альтанки і вони врешті замирились, Єва-Лотта сказала:

— Цікаво, чи нині в поштовій скриньці є якісь подарунки. Не розумію, що собі люди думають. Останніми днями я дістала всього лиш три кілограми шоколаду. Доведеться зателефонувати на пошту й пожалітися.

— Не згадуй мені про шоколад, — сказав, скривившись, Андерс.

Калле його підтримав.

Досі вони мужньо впорувалися з лавиною солодощів, що спала на Єву-Лотту. Але тепер їх аж нудило, як вони бачили цукерки.

Однак Єва-Лотта вернулася від скриньки, прибитої на хвіртці, з грубезним конвертом у руці. Вона розірвала його — справді плитка шоколаду! Велика плитка чудового молочного шоколаду.

Калле й Андерс дивилися на нього, мов на рицину.

— Пхе! — вигукнули вони в один голос.

— Як вам не соромно! — обурилася Єва-Лотта. — Ще прийде час, коли ви раді будете якимось поганим цукеркам!

Вона розломила шоколад навпіл і змусила кожного взяти свою пайку. Хлопці скорилися неохоче, просто щоб не образити Єви-Лотти, і байдуже сховали шоколад до кишень, уже й так повних-повнісіньких усіляких скарбів.

— Ну от, заховайте на чорний день, — похвалила Єва-Лотта, тоді зробила з конверта кульку й шпурнула за огорожу на вулицю. [215]

— Ходімо покатаємось на велосипеді та скупаємось, — запропонував Калле. — Однаково нині більше нічого робити.

— Таки правда, — погодився Андерс. — Укладемо до вечора перемир'я, а вже тоді...

Хвилин через дві, коли прийшов посланий від Сікстена Бенка, щоб, як годиться, підбурити Білих Троянд на війну, альтанка вже була порожня. Тільки плиска сиділа на гойдалці й дзьобала крихти.

Була північ, ясно світив місяць. Калле і Єва-Лотта спокійно спали. Проте Андерс не спав. Радше, він ліг, як звичайно, і намагався хропти на всі лади, щоб батьки подумали, ніби він спить. Але домігся тільки тою, що мама стурбовано підійшла до нього й спитала:

— Що з тобою, синку, ти захворів?

— Ні, — відповів Андерс і вже не хропів так страшно.

Нарешті з легенького сопіння менших братів і сестер і з глибокого віддиху батьків Андерс зрозумів, що всі вже сплять. Він тихенько пробрався до кухні, де на стільці лежало його вбрання, і швидко скинув нічну сорочку. Стоячи в місячному світлі без жадної нитки на худому хлоп'ячому тілі, він сторожко дослухався до кімнати. Наче тихо... Андерс одягнув штани й сорочку, тоді нечутно спустився сходами надвір. Щоб забрати з пекаревого горища Мумрика, йому потрібно було всього лиш кілька хвилин.

— О Великий Мумрику, — прошепотів Андерс, спустившись мотузкою вниз, — бережи мене своєю могутньою правицею! Бо як ні, то нам обом може бути непереливки.

Андерс трохи тремтів з холоду. Чи, може, з хвилювання? Якось боязко було йти серед ночі, коли всі сплять. [216]

Андерс стиснув у кулаці Мумрика й побіг через Євин-Лоттин місток.

Вільхи на березі здавалися чорними, зате вода в річці блищала проти місяця.

— Скоро ми будемо на місці, о Великий Мумрику, — прошепотів Андерс про всяк випадок, щоб Мумрик не знудився.

Авжеж, скоро вони справді були на місці. Ось поштарів будинок — темний, принишклий, сонний. Скрізь було тихо, тільки цвіркуни цвірчали.

Андерс розраховував, що хоч одне вікно виявиться відчинене. І не помилився. Вікно до кухні було відчинене. Такому спритному хлопцеві, як Андерс, неважко буде залізти на підвіконня й далі до кухні. Він заховав Мумрика до кишені, щоб звільнити собі руки. Звісно, Великому Мумрикові не годилося лежати в кишені, але що вдієш!

— Перепрошую тебе, о Великий Мумрику! — сказав Андерс.

Він ворухнув пальцями в кишені й намацав щось липке. Ага, шоколад! Андерс уже не був такий перебірливий, як уранці. Тепер йому це липке тісто хіба так смакуватиме! Але нехай потім. Спершу треба зробити те, задля чого він сюди прийшов. Андерс переклав Мумрика в другу кишеню, добре облизав пальці й рішуче виліз на підвіконня.

Глухе гарчання замалим не звело його з розуму. Беппо! Андерс геть забув про Беппо! Забув, що вікно тому й відчинене, аби пес міг вийти собі вночі, як захоче.

— Беппо! — благально прошепотів Андерс. — Беппо, це ж я!

Коли Беппо впізнав, що це один із тих веселих хлопчаків, яких господар часто приводить із собою, то перестав гарчати, але натомість радісно загавкав. [217]

— О любий Беппо, любий песику, прошу тебе, мовчи! — благав Андерс собаку.

Однак Беппо вважав, що як радієш, то треба показати свою радість, тож він гавкав з усієї сили й вимахував хвостом.

У відчаї Андерс витяг шоколад і підсунув собаці під ніс.

— Ось на, тільки мовчи! — шепнув він.

Беппо понюхав шоколад. Він уважав, що церемонія привіту тривала рівно стільки, скільки вимагала честь і гідність дому, тож перестав гавкати, вдоволено ліг собі, наміряючись поласувати чудовим липким тістом, що дістав від гостя, певне, в подяку за радісну зустріч.

Андерс полегшено відітхнув і якомога тихіше відчинив двері до сіней. Звідти вели сходи на горішній поверх. Треба тільки...

Зненацька вгорі почулася хода. Хтось важко спускався вниз. Сам поштар, босий, у нічній сорочці. Беппо збудив його своїм гавкотом, і він вийшов подивитися, що сталось.

На мить Андерс скам'янів. Але відразу ж отямився і сховався за пальта, що висіли в кутку передпокою.

"Якщо я не збожеволію після цього, то в мене крицеві нерви", — сказав він сам до себе.

Аж тепер йому спало на думку: може, поштаревій родині не сподобається, що хтось залазить до них уночі вікном. Для Сікстена це звичайна річ, він звик до всього за довгі війни Троянд. А от поштар! Андерс здригнувся на думку, що поштар йому зробить, як упіймає. Він заплющив очі й молився подумки, коли поштар, сердито мурмочучи, пройшов повз пальта, за якими він ховався. [218]

Поштар відчинив двері до кухні. Беппо, освітлений місяцем, лежав і дивився на нього.

— Чого це ти, бешкетнику, гавкаєш серед ночі? — спитав поштар.

Беппо не відповів. Він обережно накрив лапою смачне тісто. Адже батько його господаря часом робить дивні речі. Щойно вчора він відібрав чудову кістку, що нею Беппо намірявся поласувати, зручно вмостившись на килимі у вітальні. Хтозна, як він поставиться до цього тіста. Про всяк випадок Беппо позіхнув і безтурботно озирнувся. Поштар заспокоївся, та все ж виглянув задля годиться у вікно.

— Там хтось є? — гукнув він стиха.

Йому відповів тільки нічний вітер. Поштар-бо не міг чути Андерсового мурмотіння з-за пальт:

— Ні, ні, там немає нікого. Запевняю вас, немає нікогісінько!

Андерс довго стояв у своєму кутку. Він боявся поворухнутись, поки впевниться, що поштар заснув. Чекати було страшенно нудно. Андерсові навіть уже почало здаватися, ніби найкращі роки своєї юності він згаяв за цими вовняними пальтами, що лоскочуть його в носі. Він був непосидющий і чогось гіршого за чекання не міг собі навіть уявити. Нарешті він не витерпів, вибрався зі свого сховку й почав обережно підніматися нагору. За кожним кроком він спинявся й наслухав, але скрізь було тихо.

— Усе гаразд! — мовив Андерс бадьоро, як завше.

Та як іще поведуться Сікстенові двері? Андерс натиснув на клямку й обережно став відчиняти їх. От пощастило! Двері ані рипнули! Відчинилися тихо й легко, видно, що їх недавно змащено.

Андерс засміявся про себе. Сікстен змастив двері на свою голову! Які послужливі їхні вороги! Не [219] встигнеш їм натякнути про якусь незручність, і вони її негайно ж залагоджують, аби тобі легше було пошити їх у дурні.

"Дякую, любий Сікстене", — подумав Андерс і позирнув на ліжко, де спав той сердега, не підозрюючи, що нині вночі в його кімнаті оселиться Великий Мумрик.

Глобус стояв на освітленому місяцем столі. Чудовий сховок для Мумрика! Андерс витяг із кишені талісман і поклав у нове місце.

— О Великий Мумрику! — сказав він, коли все було готове. — Недовго тобі доведеться побути серед поганців, що не знають закону! Білі Троянди скоро знову повернуть тебе в громаду хрещених і порядних людей.

Біля глобуса лежали ножиці. Коли Андерс побачив їх, йому сяйнула блискуча думка. Як хтось закрадався до будинку сплячого ворога, то звичайно відрізав у нього клапоть плаща на знак, що він там був. Так водилося в давнину, принаймні так написано в книжках. То був чудовий доказ, що ти мав ворога в своїх руках, однак шляхетність не дозволила тобі замордувати його. Другого дня ти міг прийти, помахати клаптиком перед носом свого ворога й сказати: "Ставай навколішки й дякуй мені, що я подарував тобі життя, хробаче!"

Саме так і намірявся вчинити Андерс. Щоправда, в Сікстена плаща не було, зате він мав буйного рудого чуба. І пасмо того чуба Андерс надумав відтяти. О, настане день, коли вони сховають Великого Мумрика в якомусь іншому місці, і тоді Червоним Трояндам доведеться до дна випити свою чашу ганьби. Вони почують гірку правду про Мумрика в глобусі! І побачать пасмо чуба, що його ватажок Білих Троянд [220] зрізав із черепа ватажка Червоних Троянд опівночі, як місяць стояв уповні. Який успіх!

Місяць, щоправда, не досягав до Сікстенового ліжка. Воно стояло в затінку біля самої стіни. Та Андерс узяв ножиці в одну руку, а другою обережно став мацати по ліжку.

Ватажок Червоних Троянд беззахисний, ось голова його на подушці. Андерс обережно, але міцно вхопив пасмо чуба й різнув ножицями.

І раптом нічну тишу розітнув крик. Та, замість хрипкуватого, ламкого хлоп'ячого голосу, Андерс почув дзвінкий жіночий вереск! Кров похолола йому в жилах, і він стрімголов кинувся до дверей. Тоді поруччям з'їхав униз, штовхнув кухонні двері, двома стрибками досяг вікна і вискочив крізь нього так прудко, наче за ним гналася ціла зграя злих духів. Він мчав до самого мосту. Нарешті спинився, щоб трохи відсапатись. Пасмо волосся він тримав і досі в руці, не зважуючись викинути його на вулицю.

Андерс стояв, хапаючи повітря, й неприязно позирав на свій трофей. Це біляве пасмо, безперечно, належало Сікстеновій тітці, хтозна, котрій саме. Очевидно, тільки одна поїхала вранішнім потягом. Та хто ж знав! Недарма він казав, що лізти в дім, де повно тіток, вельми небезпечно! Яка ганьба, яка страшна ганьба! Піти по рудий скальп, а вернутися з пасмом кіс білявої тітки! Гіршого сорому Андерс зроду не зазнав. Ні, він не признається жадній живій душі. Це буде його страшна таємниця, і з нею він піде в могилу.

Але свого трофея він спекається, і то негайно ж. Андерс простяг руку за поруччя й розтулив пальці. Чорна вода тихо прийняла його подарунок, і далі собі дзюркочучи під мостом, немов нічого й не сталося. [221]

А в поштаревому будинку зчинився жахливий переполох. Наляканий поштар і його дружина прибігли до тітки Ади, навіть Сікстен примчав із комірчини на горищі, куди його тим часом переселено.

Поштар допитувався, чого тітка Ада так вереснула серед ночі.

— Бо тут був злодій, — запевняла тітка Ада.

Поштар повмикав світло в цілому будинку, оглянув усі закутки, але злодія не знайшов. Столове срібло було на місці, і взагалі нічого не бракувало. Крім Беппо, але він, очевидно, як завше, вибіг у садок. Та й як тітка Ада не розуміє — коли б справді прийшов злодій, то Беппо загавкав би і всіх сполохав. Певне, їй приснилося щось погане, та й годі. Вони намагалися заспокоїти її і радили заснути.

Однак тітка Ада, лишившись сама, не могла заснути. Вона була надто схвильована. Хоч там що вони кажуть, а в кімнаті хтось був. Вона закурила цигарку й трохи заспокоїлась. Потім узяла люстерко подивитися, чи переляк не лишив якого сліду на її вродливому обличчі.

І раптом побачила... побачила слід. Тепер у неї була нова зачіска: спереду відрізано чимале пасмо кіс, і вийшла пікантна гривка.

Тітка Ада вражено дивилася на себе в люстерко, і обличчя її дедалі більше осявала усмішка. Якийсь божевільний увірвався вночі до хати, щоб здобути пасмо її кіс!

Чоловіки й раніше дуріли через тітку Аду, вона до такого звикла, але цей, здається, перевершив усіх. Якийсь час тітка Ада міркувала, хто б міг бути цей невідомий закоханець, але так і не могла вгадати. Однак хоч хто б він був, а тітка Ада вирішила [222] йому пробачити. Та й зраджувати його не намірялася. Нехай собі думають, що це їй тільки приснилося.

Тітка Ада зітхнула й лягла назад у ліжко. Треба буде завтра піти до перукаря й трошки підрівняти гривочку.

12

Від самого ранку Єва-Лотта й Калле нетерпляче чекали в пекаревому садку на Андерса, що мав скласти рапорт про свій нічний похід. Однак час спливав, а Андерса не було.

— Дивно, — мовив Калле. — Невже його знову взято в полон?

Вони вже хотіли йти на пошуки, коли це Андерс нарешті з'явився. Він не біг, як звичайно, а йшов повільно і з виду був дуже блідий.

— Який ти страшний! —мовила Єва-Лотта. — Може, ти "жертва спеки", як пишуть у газетах?

— Я жертва вареної тріски, — відповів Андерс. — Я не люблю риби, вже стільки разів казав мамі. А тепер вона й сама переконалася.

— Який доказ? — спитав Калле.

— Цілу ніч мене нудило. Тільки те й робив, що бігав надвір.

— А Мумрик? Він ще й досі в шаховці?

— Що ти! Я впорався раніше, — відповів Андерс. — Уже як треба щось зробити, то я зроблю, хоч би на мене й чума напала. Мумрик схований у Сікстеновому глобусі.

В Калле і Єви-Лотти аж очі заблищали.

— Чудово! — сказав Калле. — Розкажи ж бо! Сікстен не прокинувся?

— Стривайте, зараз почуєте, — відповів Андерс. [223]

Вони посідали на Євин-Лоттин місток. Біля річки було прохолодно, вільхи кидали приємну тінь. Усі троє бовтали ногами в теплій воді. Андерс заявив, що те бовтання заспокійливо діє на тріску в його животі.

— Я собі міркую, що то не від самої тріски, може, то ще й нерви. Адже цієї ночі я був у камері жаху.

— Ну, розповідай усе від початку, — попросила Єва-Лотта.

Андерс почав розповідати. Зобразив вельми драматично зустріч із Беппо й те, як він примусив його замовкнути. Калле і Єва-Лотта то жахалися, то захоплювалися; вони були ідеальні слухачі, а їхній ватажок дуже любив розповідати.

— Бачите, якби я не дав Беппо шоколаду, то був би мені край, — мовив він.

Потім Андерс змалював ще страшнішу зустріч із поштарем.

— А ти б і йому тицьнув шоколаду, — мовив Калле.

— Та я ж віддав увесь Беппо.

— А потім? — допитувалась Єва-Лотта.

Андерс розповів, що було потім. Геть усе розповів про Сікстенові двері, що не рипіли, і про його тітку, і як він похолов, коли тітка верескнула, і як йому довелось чимдуж тікати. От тільки про тітчине пасмо кіс, утоплене в річці, він не згадав.

Андерсові пригоди захопили Єву-Лотту й Калле дужче за будь-яку пригодницьку книжку, і вони раді були слухати про них знов і знов.

— Ох, яка ніч! — вигукнула Єва-Лотта, коли Андерс нарешті таки скінчив розповідь.

— Еге ж, так можна й постаріти дочасно, — сказав Андерс. — Та головне, що Великий Мумрик на місці. [224]

Калле почав молотити ногами по воді.

— Мумрик у глобусі! — мовив він. — Спробуй-те-но таке вигадати!

Ні, Андерс і Єва-Лотта визнали, що такого не могли вигадати. І вони ще дужче втішились, побачивши Сікстена, Бенку та Ионте, що підстрибом бігли вздовж берега.

— Дивіться, які гарні білі троянди ростуть у річці! — сказав Сікстен, опинившись коло містка.

Бенка хотів перевернути Білих Троянд у воду, але Сікстен спинив його. Вони прийшли не битися, а тільки скаржитись.

Згідно з законами війни Троянд той, хто тим часом володів Мумриком, повинен принаймні дати якийсь натяк, де його слід шукати. Хоч ледь-ледь натякнути! А Білі Троянди й цього не вчинили. Щоправда, ватажок Білих Троянд, як його добре полоскотали, вибовкав щось про стежку за Садибою. Червоні Троянди задля певності вчора перешукали геть усе навколо стежки й остаточно переконалися, що Білі Троянди перенесли Мумрика на нове місце. І ось тепер вони ввічливо, але настійливо вимагали якоїсь провідної нитки.

Андерс стрибнув у воду. Вона сягала йому не вище колін. Він узявся руками в боки й весело блиснув темними очима:

— Будь ласка, ось вам провідна нитка, —— мовив він. — Шукайте в надрах землі.

— Дякуємо, ви дуже ласкаві, — глузливо сказав Сікстен. — А де нам починати — тут чи в північному Гельсінгланді?

— Чудова нитка! — підхопив Йонте. — Ось побачите, що наші внуки знайдуть Великого Мумрика, поки повмирають!

— І з такими ось мозолями на руках! —додав Бенка. [225]

— А ви трішки покрутіть мозком, Червоні Трояндочки, якщо він у вас є! — сказав Андерс і додав театрально:— Коли ватажок Червоної Троянди вернеться до себе додому й дослідить надра землі, то знайде те, чого шукає!

Калле і Єва-Лотта зареготали, молотячи ногами по воді.

— Ото ж бо, шукайте в надрах землі, — й собі таємниче сказали вони.

— Паршивці! — сказав Сікстен.

Потому Червоні Троянди пішли до Сікстена й розгорнули в поштаревому садку величезні земляні роботи. Цілий день вони порпались і копали в кожному місці, що видавалось їм хоч трошки підозріле. Нарешті прийшов поштар і спитав, чи їм конче треба псувати його моріжок, чи, може, вони б зробили йому приємність і вибрали собі якийсь інший садок.

— До речі, Сікстене, ти б пішов пошукати Беппо, — додав поштар.

— А хіба він ще не вернувся? — стривожився Сікстен і кинув лопату. — Де ж він може бути?

— От і пошукай, — мовив тато. Сікстен кинувся до хвіртки.

— Підете зі мною? — спитав він Бенку та Йонте. Звісно, Бенка та Йонте пішли. І не тільки вони захотіли шукати Беппо: Андерс, Калле і Єва-Лотта, що вже цілу годину лежали в кущах і милувалися пильністю своїх супротивників, вилізли звідти й запропонували свою допомогу. Сікстен вдячно прийняв їхню пропозицію. У важку хвилину Троянди забували про ворожнечу.

В найкращій приязні вони рушили на пошуки.

— Він звичайно ніколи довго не барився, — мовив стурбований Сікстен. — Ну, бігав десь годину [226]

чи дві. А тепер як пішов учора об одинадцятій, то й досі нема.

— Ні, десь о дванадцятій, адже... — Андерс затнувся й почервонів.

— Еге ж, о дванадцятій, — неуважно поправився Сікстен, тоді раптом підозріло позирнув на Андерса. — Стривай, а звідки ти знаєш?

— Та я, бачиш, ніби ясновидець, — викрутився Андерс.

Він сподівався, що Сікстен не почне допитуватися. Бо ж як він скаже, що бачив Беппо в кухні десь біля дванадцятої, коли прийшов з Мумриком, а коли через годину тікав у вікно, то пса вже не було.

— Он як. Значить, нам пощастило, що маємо ясновидця, — мовив Сікстен. — То, може, ти будеш такий ласкавий і вгледиш, де тепер Беппо?

Андерс заявив, що може передбачати тільки час, а не місце.

— То коли ми знайдемо Беппо? — поцікавився Сікстен.

— Десь за годину, — впевнено заявив Андерс. Та цього разу ясновидець помилився. Знайти Беппо було не так легко.

Вони шукали скрізь. Облазили ціле місто. Обійшли всіх собак, до яких Беппо любив ходити в гості. Питали всіх, кого тільки зустрічали. Однак ніхто не бачив Беппо. Він зник.

Сікстен зовсім занепав духом. Він замалим не плакав, так тривожився, але нізащо в світі не показав би цього. Тільки дуже часто втирав носа.

— З ним щось скоїлось, — час від часу казав він. — Беппо ніколи не пропадав.

Приятелі намагалися заспокоїти Сікстена.

— Та ні, з ним нічого не сталося! — казали вони, однак самі не були такі впевнені, як удавали. [227]

Довго вони йшли мовчки.

— Він був такий гарний пес, — врешті мовив Сікстен тремтячим голосом. — Розумів усе, що йому казали.

Довелося знову втирати носа.

— Та не кажи такого! — попросила Єва-Лотта. — Наче він справді здох.

Сікстен промовчав, тільки шморгнув носом.

— Він мав такі щирі очі, — озвався Калле. — Тобто має щирі очі, — швидко поправився він.

Знову запала довга мовчанка. Як її вже важко було стерпіти, Йонте сказав:

— Авжеж, собаки дуже гарні тварини.

Вони поверталися додому. Не варто було шукати далі. Сікстен ішов на крок попереду від решти й підштовхував ногою камінець. Приятелі ж бо добре розуміли, як йому важко.

— Слухай, Сікстене, а що, як Беппо вернувся додому, поки ми його шукали? — з надією в голосі сказала Єва-Лотта.

— Якщо він вернувся... — мовив Сікстен, — якщо Беппо вже дома, то я стану слухняний. О, який я буду слухняний! Митиму щодня вуха і...

Він кинувся бігти, сповнений нової надії. Приятелі помчали за ним. Як вони всі хотіли, щоб коло хвіртки Беппо зустрів їх гавкотом!

Однак Беппо їх не зустрів. Великодушна Сікстенова обіцянка щодня мити вуха ніяк не вплинула на сили, що керували собачим життям і вчинками. І Сікстен уже зовсім безнадійним голосом спитав маму, що стояла на ґанку:

— Беппо не вернувся? Мама похитала головою.

Сікстен мовчки відійшов і сів на траву. Приятелі нерішуче поставали навколо нього. Вони шукали, чим би потішити його, та нічого не спадало на думку. [228]

— Я взяв його маленьким цуценям, — пояснив Сікстен тремтячим голосом.

Вони ж бо повинні зрозуміти, що коли ти взяв собаку маленьким цуценям, то маєш право ходити з червоними очима, як той собака пропав.

— А знаєте, що він якось зробив? — вів далі Сікстен, ніби для того, щоб помучити себе. — Тоді, як мені вирізали сліпу кишку і я вернувся додому з лікарні, Беппо зустрів мене коло хвіртки й так зрадів, що звалив на землю й шви мені розійшлися.

Всі були зворушені. І справді, хіба пес міг краще довести господареві свою відданість, аніж звалити його на землю, щоб аж шви розійшлися?

— Авжеж, собаки гарні тварини, — знову сказав Йонте.

— А надто Беппо, — мовив Сікстен і втер носа.

Опісля Калле не міг збагнути, що його спонукало зазирнути в дровітню. "Властиво, не було ніякого глузду", — міркував він. Бо ж якби пса несамохіть зачинили там, то він би скавчав, аж поки хтось випустив би його.

Та хоч зазирати в дровітню не було глузду, Калле все ж таки зазирнув. Він відчинив навстіж двері, щоб було видно, і в самому кутку побачив Беппо. Собака лежав зовсім тихо, і першу мить Калле у відчаї подумав, що він мертвий. Та як Калле наблизився, Беппо насилу звів голову й тихенько заскавчав. Калле кинувся надвір і щосили гукнув:

— Сікстене! Сікстене! Він тут! У дровітні!

— Беппо! Бідний мій, любий Беппо, — тремтячим голосом казав Сікстен.

Він стояв біля собаки навколішки, і Беппо дивився на нього так, наче питав, чому господар не прийшов до нього раніше. Адже він так

страшенно довго [229] лежить тут і такий хворий, що навіть не може гавкати. Ох, який він хворий! Пес намагався все це розповісти господареві, і голос його був безмежно сумний.

— Слухайте, таж він плаче! — сказала Єва-Лотта й собі заплакала.

Так, Беппо справді був хворий. Він лежав у калюжі блювотиння і так знесилів, що не міг поворухнутися. Тільки тихенько лизав Сікстенові руку, наче хотів подякувати, що його, такого слабого, вже не лишають на самоті.

— Я зараз скочу по ветеринара, — сказав Сікстен. Та не встиг він підвестися, як Беппо відчайдушне заскавулів.

— Він боїться, що ти лишиш його, — мовив Калле. — Я піду сам.

— Скажи ветеринарові, щоб поспішився — попросив Сікстен. — І поясни, що пес із'їв трійло на пацюків.

— А звідки ти знаєш? — спитав Бенка.

— Таж видно, — мовив Сікстен. — А все та клятуща різниця. Скрізь розкидає трійло на своїх пацюків. Беппо любив туди ходити по кістки.

— А Беппо... а пес може від цього загинути? — спитав Андерс, витріщивши з жаху очі. [230]

— Цить! — розсердився Сікстен. — Беппо ні! Я ж узяв його маленьким цуценям. О Беппо, чого тебе понесло до трійла?

Беппо віддано лизнув йому руку й нічого не відповів.

13

Калле спав неспокійно. Йому снилося, що він надворі й знову шукає Беппо. Він блукав сам нескінченно довгими, пустельними й темними вулицями, що моторошно стелилися перед ним і губились далеко-далеко в страхітливому мороці. Калле сподівався зустріти когось і спитати про Беппо, та все дарма. Весь світ спорожнів, збезлюднів, став пустелею. І раптом усе змінилося: Калле вже шукав не Беппо, а щось інше, куди важливіше, тільки не міг згадати, що саме. Він відчував, що повинен згадати, наче йшлося про його життя. Відповідь ховалася десь там, у темряві попереду, та він не міг до неї дістатись. І Калле так страждав, що аж прокинувся.

Дякувати богу, що це тільки сон! Калле позирнув на годинника. Всього лиш п'ята. Найкраще спробувати знову заснути. Калле уткнувся глибше в подушку. Та дарма — йому не сходив з гадки дивний сон. Навіть тепер, прокинувшись, Калле відчував, що мусить згадати щось. Те "щось" вгніздилося глибоко в мозку й чекало, щоб його звідти визволили Якась малесенька клітинка в мозку знала, що треба згадати. Калле задумано шкрябав голову й сердито мурмотів:

— Ну, вилазь швидше!

Однак нічого з голови не вилізло, і Калле стомився. Він відчув, як його долає приємна дрімота. Отже, сон близько. [231]

І раптом, коли він уже майже заснув, маленька клітинка в мозку відпустила те, що досі тримала. То було одне-єдине речення. І його вимовив Андерсів голос:

"Якби я не дав Беппо шоколаду, то був би мені край".

Калле підстрибнув на ліжку. Сон із нього як рукою зняло.

— "Якби я не дав Беппо шоколаду, то був би мені край", — проказав він повільно.

І що ж тут такого? Чому так конче було згадати це речення?

А тому, що... тому, що... є така страшна можливість...

Дійшовши аж до такої думки, Калле знову ліг і вкрився з головою.

"Калле Блюмквісте, — застережливо сказав він сам до себе, — не берися знову до давніх химер. Не вигадуй нічого! Ми ж, здається, домовились, що ти не будеш більше морочити собі голови такими дурницями. Краще спи. Ти повинен заснути".

"Я жертва вареної тріски".

Знову Андерсів голос. От лихо, не дасть йому заснути! Чого він притарабанився й базікає казна-що? Лежав би собі дома й балакав сам із собою, коли вже йому так забаглося говорити!

Та нічого не помагало. Підступні думки налягали на Калле, і їх годі було відігнати.

А що, як Андерса нудило не від риби? Щоправда, варена тріска — препогана їжа, але ж від неї не стане тебе цілу ніч нудити. А що, як Беппо наївся не трійла на пацюків? Що, як то... як то був затруєний шоколад?

Калле спробував уговкати сам себе. [232]

"Бачу, що знаменитий детектив читав газети, — глузував він, — і, очевидно, стежив за злочинами останніх років. Та як навіть когось і спровадили на той світ затруєним шоколадом, то це ще не означає, що кожна плитка шоколаду просякнута арсеном".

Якусь хвилину він лежав мовчки й думав. То були тривожні думки.

"Але ж не тільки я читаю газети й цікавлюся кримінальними повідомленнями. Ними, наприклад, може цікавитись хтось у зелених габардинових штанях. І він боїться. Він міг також прочитати статтю про Єву-Лотту, де сказано, скільки вона дістала поштою шоколаду й цукерків. Ту саму статтю, де написано, ніби Єва-Лотта може стати знаряддям, що викриє вбивцю, чи як там. О господи! А раптом і справді так було!"

Калле скочив із ліжка. Адже в нього є друга половина того шоколаду! Він про неї геть забув. Де ж вона?

Згадав — у кишені синіх штанів. Він не одягав їх відтоді. Як йому пощастило, як неймовірно пощастило, коли справді все було так, як він гадав!

А взагалі, що тільки не лізе на думку, коли вдосвіта не спиться! Найнеймовірніше тоді здається правдою. І як Калле, щойно в його вікно зазирнуло сонце, пішов у самій піжамі до комірчини по штани, то йому знову здалося, ніби все це він просто вигадав, як завше.

"А все ж невеличка перевірка ніколи не зашкодить! — вирішив він. — Азбука детектива!"

Його уявний співрозмовник, що довго стояв осторонь, очевидно, тільки й чекав на ці слова. Він негайно прибіг поглянути, що надумав знаменитий детектив.

"Що пан Блюмквіст хоче зробити?" — спитав він шанобливо. [233]

"Я вже сказав — невеличку перевірку".

Калле раптом знову став знаменитим детективом — нічого не вдієш! Він уже давно не був ним. Утратив бажання, як дійшло до справжнього

злочину. Але тепер Калле був певен, що підозра його не має під собою грунту, тож не міг опертися спокусі трохи погратися в давню гру.

Калле витяг з кишені шматок шоколаду й показав своєму уявному співрозмовникові:

"Я маю підстави підозрювати, що він затруєний арсеном".

Уявний співрозмовник здригнувся з жаху.

"Адже ви й самі знаєте, що таке не раз бувало, — жорстоко вів далі знаменитий детектив. — Це зветься методом запозичення. Звичайнісінька річ — злочинець наслідує метод своїх попередників".

"А як же ви дізнаєтесь, чи тут справді є арсен?" — спитав уявний співрозмовник і розгублено позирнув на шоколад.

"Зробимо невеличкий дослід, — спокійно відповів знаменитий детектив. — Дослід Марша. Я саме думаю взятися до нього".

Уявний співрозмовник захоплено розглянувся по комірчині.

"О, та ви маєте тут прегарну лабораторію, пане Блюмквісте! — вигукнув він. — Бачу, ви тямущий хімік".

"Ну, як вам сказати... чи тямущий... просто я довгі роки свого життя віддав хімічним студіям, — погодився знаменитий детектив. — Бо ж хімія і криміналістика дуже тісно пов'язані. Розумієте, юначе?"

Якби там були нещасні батьки Калле, вони б потвердили, що знаменитий детектив справді віддав довгі роки свого життя хімічним студіям і саме в тій [234] комірчині. Щоправда, вони б висловились про це трішки інакше. Мабуть, сказали б десь так: "Він кілька разів пробував

висадити в повітря себе і весь будинок, щоб заспокоїти свою дослідницьку цікавість, яка не завше спиралася на достатні знання".

Однак уявний співрозмовник не був такий скептик, як батьки. Він зацікавлено дивився, як знаменитий детектив дістав з полиці якісь прилади, спиртівку та розмаїті скляні рурки й слоїки.

"А як же його роблять, той дослід?" — нетерпляче спитав він.

Знаменитий детектив, залюбки почав йому пояснювати.

"Насамперед нам потрібен водневий апарат, — поважно сказав він. — Ось. Це звичайна колба, що в неї я наливаю сірчану кислоту й кидаю кілька шматочків цинку. Тоді виділяється водень, розумієте? Коли туди ввести арсен у будь-якому вигляді, то утвориться газ AsH3— арсеновий водень. Звідси газ іде скляною руркою, де його просушує безводний хлористий кальцій, а потім він збирається ось у цій вузенькій рурочці. Ми її підігріваємо на спиртівці, і газ розпадається на водень і чистий арсен — він тоді осідає на рурці у вигляді блискучої сіро-чорної плівки. Це й є так зване арсенове дзеркало. Ви, мабуть, чули про нього, юначе?"

Юнак ніколи не чув про арсенове дзеркало, та однаково слідкував зацікавлено за тим що робив знаменитий детектив.

"Не забудьте, я зовсім не певен, що в шоколаді є арсен, — озвався знаменитий детектив, як уже запалив спиртівку. — Просто це невеличка перевірка, і я щиро сподіваюся, що моя підозра безпідставна".

Потім у комірчині запала тиша. Знаменитий детектив був такий захоплений дослідом, що зовсім забув про свого молодого приятеля. [235]Ось скляна рурка нагрілася. Калле покришив шматочок шоколаду, висипав крихти через лійку в колбу й почекав.

Господи, що це? Арсенове дзеркало! Страшний доказ, що він не помилився. Калле витріщився на скляну рурку, не вірячи своїм очам. Адже в душі він весь час сумнівався. Тепер сумніву не було. Але ж це означає... означає щось жахливе.

Тремтячими руками він погасив спиртівку. Уявний співрозмовник зник. Зник тієї самої миті, як

досвідчений знаменитий детектив став малим переляканим Калле.

За деякий час Андерса збудив посвист під вікном— умовний знак Білих Троянд. Андерс висунув сонну голову поміж калачики й фікуси — подивитися, хто там. Біля майстерні внизу стояв Калле й махав йому рукою.

— Пожежа десь, чи що? — спитав Андерс. — Якого біса ти будиш людей?

— Не базікай, швидше виходь, — сказав Калле.

Як Андерс нарешті вийшов, Калле суворо глянув на нього й спитав:

— Ти куштував шоколад, як давав Беппо?

Андерс витріщив очі.

— І ти примчав сюди о сьомій годині, тільки щоб спитати мене про це? [236]

— Еге, бо в шоколаді був арсен, — відповів Калле спокійно й тихо.

Обличчя Андерсове побіліло й витяглося.

— Я не пригадую, — прошепотів він. — Так, облизав пальці... Адже я засунув Мумрика в те липке тісто в кишені. А ти впевнений, що...

— Так, — рішуче сказав Калле. — А тепер ходімо до поліції.

Він похапцем розповів Андерсові про свій дослід і про те, яка страшна правда випливає з нього. Хлопці згадали про Єву-Лотту, і їм стало так тяжко на серці, як ніколи досі за все їхнє коротке життя. Єва-Лотта не повинна нічого знати. Обидва вони вважали, що від Єви-Лотти треба все приховати.

Андерс згадав про Беппо і сказав у відчаї:

— Це я його отруїв. Якщо Беппо помре, я довіку не зможу глянути Сікстенові у вічі.

— Беппо не помре. Ти ж чув, що сказав ветеринар, — заспокоїв його Калле. — Йому дали стільки ліків, промили шлунок, зробили все на світі. І знаєш, краще, що Беппо з'їв шоколад, а не ти чи Єва-Лотта.

— Або ти, — сказав Андерс. Обидва здригнулися.

— Принаймні ясно одне, — сказав Андерс, коли вони завернули до дільниці.

— Що саме?

— До цієї справи мусиш узятися ти, Калле. В них нічого не вийде. Я ж весь час казав тобі.

— Ми повинні знайти вбивцю, — сказав комісар, і його важка рука впала на стіл.

Два тижні він бився над цією на диво заплутаною справою. А тепер мав їхати, його округа була велика, [237] і на нього чекали невідкладні справи в інших місцях. Він залишав у містечку трьох своїх помічників і сьогодні зранку влаштував у дільниці нараду разом із місцевою поліцією.

— Наскільки я знаю, — вів далі комісар, — за два тижні роботи ми досягли одного — ніхто вже не зважується одягати темно-зелені габардинові штани.

Він сумно похитав головою. Поліція працювала не покладаючи рук. Випробувано кожну можливість, але загадка лишилася така сама темна, як була спочатку. Вбивця зник, безслідно зник. Ніхто його не бачив, крім Єви-Лотти Лісандер.

Люди робили все, щоб допомогти поліції. Прийшло багато листів про осіб, що носили темно-зелені габардинові штани, навіть задля певності повідомляли про сині, сірі та брунатні габардинові штани. А вчора комісар дістав анонімного листа, в якому хтось писав: "У кравця Андерсона хлопиць злодюга і має чорні штани, тож не баріцця зарештуйте його".

— А коли вже вимагають, аби ми арештували людей за чорні штани, то не дивно, що темно-зелені габардинові штани зникли, наче за помахом чарівної палички, — додав комісар і засміявся.

Єву-Лотту кілька разів кликали поглянути на осіб, що здалися комісарові особливо підозрілими, їх шикували в лаву разом з іншими людьми, однаково вбраними, а тоді Єву-Лотту питали, чи серед них немає того чоловіка, що його вона зустріла в Преріях.

— Ні, немає, — щоразу відповідала Єва-Лотта. Вона переглянула також цілу паку знімків, але й

на них нікого не впізнала.

— Вони всі такі лагідні, — казала Єва-Лотта, пильно додивляючись до знімків убивць і злодіїв.

На Лупієвій горі допитали кожного мешканця, що він може сказати про Ґренове особисте життя. А надто поліція цікавилась, чи хто не помітив чогось [238] незвичайного останнього понеділка перед убивством, коли чоловік у габардинових штанях, як уже доведено, відвідував Ґрена. Авжеж, майже всі помітили тоді ввечері диво дивне. На Лупієвій горі зчинився такий галас, наче принаймні десятеро вбивць заповзялися знищити один одного. То була цікава звістка.

Та скоро комісар дізнався, що йшлося всього лиш про війну Троянд. Деякі свідки, і серед них Калле Блюмквіст, казали, що саме в той час чули гуркіт машини. І поліція з'ясувала, що то не була машина доктора Форсберга, який приїжджав того вечора до хворого Фредріка.

Дядько Б'єрк жартома дражнив Калле, що той не приглянувся як слід до машини.

— Оце тобі й знаменитий детектив! — казав він. — Не міг скочити й записати номера машини! Про що ти думав?

— Таж за мною назирці гналося троє лютих Червоних Троянд! — боронився засоромлений Калле.

Нелегко було зв'язатися з Ґреновими клієнтами. Багатьох пощастило відшукати з прізвищ на векселях, що їх знайдено в Ґреновому будинку. Виявилося, що клієнти жили в різних місцевостях. [239]

— Хтось, що має машину... цілком можливо, — сказав комісар і стріпнувся, немов сердитий пес. — Він міг жити хоч і за сто кілометрів

звідси. Міг залишити машину неподалік Садиби, а по всьому скочити в неї і втекти куди завгодно, перше ніж ми взагалі дізналися, що сталося.

— Авжеж, кращого місця, ніж за Садибою, на таку зустріч годі й шукати, — погодився поліцай Б'єрк. — Дороги навколо безлюдні, і ніхто там не живе, щоб міг помітити вбивцю чи машину.

— Отже, це свідчить, що вбивця знав навколишні місця, чи як? — спитав комісар.

— Можливо, — відповів Б'єрк. — А можливо, він випадково вибрав саме те місце.

Відразу після вбивства поліція пильно обстежила всі дороги навколо Садиби, шукала слідів машини. Та марно. Злива дуже стала в пригоді злочинцеві.

А вже як вони шукали векселя! Обнишпорили кожен кущ, кожен камінь, кожен горбик. Але фатальний папірець пропав.

— Зник так само безслідно, як і вбивця, — сказав комісар, зітхнувши. — Дивно, що той негідник не дає ніякого знаку про себе.

З приймальні долинули збуджені хлоп'ячі голоси. Хлопці, очевидно, хотіли бачити комісара, бо молодий поліцай, який там сидів, тлумачив їм, що комісар проводить нараду і йому не можна заважати.

Голоси стали ще наполегливіші.

— Нам конче треба його бачити, кажу ж вам! Поліцай Б'єрк упізнав Андерсів голос, підвівся й вийшов до приймальні.

— Дядьку Б'єрку, — заквапився Андерс, угледівши його, — ми з приводу вбивства... Калле взявся, і ось... [240]

— Нічого я не взявся! — обурено заперечив Калле. — Тільки що...

Б'єрк невдоволено подивився на них і мовив:

— Здається, я вже вам казав, що це справа не для дітей і не для знаменитих детективів. Можете цілком покластися на поліцію. Гайда додому!

Але тепер Андерс розсердився вже й на дядька Б'єрка, якого досі вельми шанував.

— Гайда додому? — крикнув він. — Гайда додому, а вбивця нехай отруїть арсеном ціле місто, га?

Калле поспішився йому на допомогу. Він витяг шматок шоколаду й поважно сказав:

— Дядьку Б'єрку, хтось прислав Єві-Лотті затруєний шоколад.

Калле благально дивився на довготелесого поліцая, що заступав йому дорогу. Однак дядько Б'єрк більше не опирався.

— Заходьте, — сказав він і пропустив хлопців попереду себе.

Було зовсім тихо, коли Андерс і Калле закінчили свою розповідь. Довго ніхто не озивався ні словом. Нарешті комісар сказав:

— А я нарікав, що вбивця не дає ніякого знаку про себе!

Він зважив шоколад на долоні. Звісно, не такого знаку він хотів би від убивці.

Тоді комісар пильно глянув на Андерса й Калле. Правда, може статись, що хлопці помилилися. Він не знав, чи можна дуже покладатися на знання Калле з хімії, на його розповідь про арсенове дзеркало. Либонь, у хлопця просто розгулялася уява. Ну, та в лабораторії все з'ясується. Випадок із собакою, безперечно, заслуговує на увагу. Добре було б дослідити й другу половину шоколаду, ту, що з'їв [241] пес. Але хлопці запевняють, що вчора гарненько прибрали блювотиння. Отже, зроблено все, щоб не лишилося сліду. А до всього Єва-Лотта викинула конверта, в якому прислано шоколад, так кажуть хлопці. Еге ж, та дівчинка просто розкидається цінними паперами, думав комісар. Хоч звідки вона мала б знати, що конверт на щось пригодиться? Про всяк випадок вони, звісно, пошукають, але навряд чи що знайдуть.

Комісар обернувся до Андерса.

— У тебе не лишилося випадково ані крихти тієї другої половинки?

Андерс похитав головою.

— Ні, я віддав усе Беппо. Сам тільки пальці облизав, — сказав він.

— Ну, а в кишені? Не прилипло там нічого?

— Мама вчора випрала штани, — сказав Андерс.

— Шкода, — мовив комісар.

Хвилину він помовчав, тоді знову глянув на Андерса.

— Тут одна річ мене дивує. Ти сказав, що був у поштаревій кухні вчора вночі. Заліз у вікно, як усі спали. Для мене, бувалого поліцая, це дуже підозріле. Можна дізнатися, що ти там робив?

— Та... це... — промимрив Андерс, геть збентежений.

— Ну? — квапив його комісар.

— Та я Мумрика...

— На Бога, не приплутуй знову сюди Мумрика! — попросив комісар. — Він уже стає підозрілий. Завше вигулькне там, де щось трапиться.

— Я тільки мав сховати його в Сікстенів глобус, — винувато сказав Андерс.

Калле перебив його вигуком: [242]

— Великий Мумрик! На ньому певно є шоколад! Андерс вимастив його, як засунув до кишені!

Комісарове обличчя осяяла широка усмішка.

— Я гадаю, що настав час Великому Мумрикові здатися на волю поліції, — сказав він.

Таким чином, Мумрикові знову випало подорожувати під охороною поліції. Дядько Б'єрк негайно вирушив до поштаревої садиби, а слідом за ним і Калле з Андерсом.

— Ми так геть розбестимо Мумрика, — сказав Калле. — Ще почне вимагати, аби його щоразу проводжала з місця на місце кінна поліція.

Хоч які тяжкі обставини змушували забрати Мумрика зі сховку, хоч як ті обставини гнітили їхні молоді серця, а все ж невеличкою мірою хлопці дивилися на події очима лицарів Білої Троянди. Тепер, коли виявилося, що Андерс несамохіть отруїв Беппо, Червоні Троянди однаково знатимуть таємницю Мумрикового сховку в глобусі. Адже доведеться розповісти Сікстенові про все, а це означає, що вороги посядуть клейнод. Аж ось втручається поліція і бере Мумрика під свою охорону!

Хоч як Калле з Андерсом уболівали за Єву-Лотту й Беппо, а таки не могли не визнати, що складається все чудово.

— До того ж Великий Мумрик урятував нам життя, — сказав Калле. — Бо якби ти, Андерсе, не пішов ховати його в глобус, то не віддав би собаці шоколад. А якби собака не з'їв шоколаду, то, напевне, кінець був би ще жахливіший. Бо хтозна, чи всі так добре витримують арсен, як Беппо.

Авжеж, дядько Б'єрк і Андерс теж були такої думки.

— Великий Мумрик — особа, гідна якнайбільшої шани, — сказав дядько Б'єрк, відчиняючи поштареву хвіртку. [243]

Беппо лежав у кошику на ґанку ще кволий, проте безперечно живий. Сікстен сидів поряд і не зводив із нього ласкавого, сповненого любові й захвату погляду.

Адже Сікстен узяв його маленьким цуценям і хотів, щоб він жив ще довго-предовго!

Почувши, що хтось відчинив хвіртку, Сікстен обернувся, і очі його стали зовсім круглі з подиву.

— Доброго ранку, Сікстене, — привітався дядько Б'єрк. — Я прийшов по Великого Мумрика.

15

Чи довго люди пам'ятають про вбивство? Ох ні, досить швидко забувають про нього. Якийсь час іще балакають, хвилюються, жахаються й сердяться, що поліція нічого не робить. Та поступово цікавість спадає, люди починають балакати про щось нове, знаходять іншу причину жахатися й сердитись.

Найшвидше, звісно, забувають про злочин діти, ті, кому треба думати про війни Троянд, про здобуття Великих Мумриків. Скільки ж бо в них клопоту, скільки всього їм треба зробити! Хто сказав, що літні канікули довгі? Неправда, геть-таки неправда! Літні канікули, на жаль, такі немилосердно короткі, що хоч сядь та й плач. Золоті дні спливають один по одному. Треба використати кожну секунду. Не можна ж останній сонячний тиждень літніх канікул затьмарювати думками про жахливі злочини!

Трохи довше пам'ятають їхні матері. Якийсь час вони тримають своїх білявих доньок дома, не зважуються спустити їх з ока. І стурбовано визирають крізь вікно, якщо не чують поблизу галасу своїх синів. І не раз вибігають із хати поглянути, чи нічого [244] не сталося з їхніми улюбленцями. Та ще довго боязко перетрушують пошту в скриньці, чи, бува, не таїться в ній якась нова небезпека. Але врешті і їхня тривога минає. їм треба вже думати про щось інше. І їхні сини та доньки, що досі терпіли таку турботу, немов важкий тягар, полегшено зітхають і знову шукають давнього поля бою та місця ігор, що на певний час було заборонене.

Поліція теж не забуває про злочин, хоч збоку, певне, цього й не видно. Вона нишком працює далі, попри всі труднощі. Попри те, що багато здогадів доводиться відкидати, як безпідставні, що деяких

важливих паперів бракує і їх ніяк не можна знайти, попри те, що часом здається, ніби немає глузду шукати далі. Поліція шукає — вона пам'ятає про злочин.

А є ще одна особа, що ніколи не забуває про вбивство, — сам убивця. Він пам'ятає, що зробив. Пам'ятає, як лягає ввечері спати і як уранці встає, пам'ятає цілісінький день, кожної хвилини, і навіть уночі, як спить.

1 він боїться. Боїться, як лягає ввечері спати і як уранці встає, боїться цілісінький день, кожної хвилини, і навіть уночі, як спить.

Він знає, що є людина, яка бачила його в обличчя тоді, коли не повинна була бачити, і він тієї людини боїться. Він намагається якомога дужче змінити свій вигляд, голить вуса і стриже коротенько чуба. Більше не одягає зелених габардинових штанів: вони висять собі у шафі, і він не зважується їх продати, щоб не викликати підозри... Та однаково він боїться. А ще боїться, що врешті хтось знайде вексель, якого він загубив. Вексель з його прізвищем. Щодня він переглядає газети і страшенно боїться вичитати в них, що врешті папірець знайдено і тепер [245] убивцю спіймають. Він так боїться, що подеколи сам шукає папірця в кущах, хоч знає, що надаремне. Йому знову й знову треба переконати самого себе, що того небезпечного папірця немає десь у зів'ялій траві чи за якимось каменем. Тому часом він сідає в машину і мчить шістдесят кілометрів до вельми знайомого місця на краю Прерій. Адже він зважився на все, навіть на вбивство, аби позбутися постійних боргів, то невже ж через якийсь мізерний папірець усе тепер зійде нанівець? Він затіяв велику гру і мусить зіграти її до кінця. Якщо його викриють, усе пропало. Тоді злочин, який його засліпленим очам здавався необхідним, став би найбезглуздішим, найдаремнішим учинком за ціле його життя.

Він жадного разу не подумав про те, що навіки відібрав життя людині, що старий чоловік через нього вже ніколи більше не побачить, як літо змінюється на осінь. Він думав тільки про самого себе. Хотів будь-що виплутатися. Але ж він боявся. А людина ніколи не буває така небезпечна, як тоді, коли боїться.

Великий Мумрик ще не вернувся зі Стокгольма, куди його посилали на дослід, а поліція вже дістала повідомлення: в тих крихтах шоколаду, що прилипли до Мумрика, й справді помічено сліди арсену. А в тому шматку, який лишився в Калле, отрути виявилося стільки, що нею майже можна було вбити людину. Якби Єва-Лотта з'їла цілу плитку, як сподівався той, хто її прислав, то навряд чи вижила б.

Єва-Лотта знала вже, що її пробували отруїти. Не можна ж бо тримати від неї в таємниці те, що писали газети. Тому комісар уважав за свій обов'язок попередити її. Щоправда, після настійливих прохань у газетах лавина подарунків зовсім припинилася, [246] та все ж Єві-Лотті варто було поберегтися. Бо доведений до відчаю вбивця міг, мабуть, знайти й інший спосіб заподіяти їй кривду. І хоч комісар побоювався, що сердешна дівчинка знову налякається до смерті, почувши моторошну правду, а проте пішов до пекаря й завів із Євою-Лоттою поважну розмову,

Та він помилився. Єва-Лотта не налякалася до смерті. Вона розсердилась, розсердилась так, що аж іскри посипалися.

— Беппо міг загинути! — крикнула вона. — Подумати тільки, замалим не згубив нещасного собаку, що нікому не вчинив лиха!

В Євиних-Лоттиних очах це був найбільший злочин, що перевершував усі інші.

Однак природна безтурботність допомагала їй забувати неприємне. За кілька день вона знов стала весела, як перше. Вона забула, що на світі є погані люди, й пам'ятала тільки, що тепер канікули і життя чудове.

Авжеж, канікул залишився нещасний тиждень. І лицарі Білої та Червоної Троянд уважали, що цих кілька днів треба використати на щось краще, аніж смутні роздуми про подію, якої вже однаково не зміниш.

Беппо зовсім одужав, і Сікстена, що досі сидів коло нього, як прив'язаний, знов охопила жадоба чину. Він скликав під бойовий стяг своє військо. Вони зібралися в гаражі й почали снувати інтриги. Настав-бо час відплати, — тепер Білі Троянди дістануть і за Великого Мумрика в глобусі, й за інші капості. Те, що Андерс ненароком отруїв Беппо, не рахувалося. Сікстен вибачив йому від щирого серця, і Андерс разом із ним зворушливо доглядав Беппо під час його хвороби. [247]

Війни між Трояндами почалися задовго перед тим, як з'явився Великий Мумрик. І хоч Мумрик з усіма приписаними йому чарівними властивостями й був чудовою притикою до війни, існували й інші клейноди, що їх можна було пограбувати в супротивника. Білі Троянди, наприклад, мали коробку, повну таємних паперів. Андерс уважав, що її без великого ризику можна тримати в шаховці на горищі. Воно, може, й так — у звичайний час. Але тепер, як Великий Мумрик поїхав у службове відрядження, Сікстен дійшов висновку, що коробка Білих Троянд — незвичайна коштовність і варто викрасти її, навіть якби Червоним Трояндам довелося битись до останнього вояка. Бенка і Йонте відразу погодилися. Важко собі навіть уявити, щоб хтось був більше за них готовий битися до останнього вояка. Після такої героїчної постанови, зміцненої врочистою присягою в гаражі, Сікстен увечері тихенько закрався до штабу Білої Троянди на горищі і взяв коробку. Однак Червоні Троянди так і не дочекалися грізного поклику — з тієї причини, що супротивники нічого не помітили. Нарешті Сікстенові урвався терпець, і він послав Бенку з листом до ворогів, аби їх підбурити й повідомити, що сталося. Лист був такий: [248]

Де ж це коробка Білих Троянд, де?

Де ділись таємні папери, де?

Край Прерій хатина стоїть,

А в тій хатині — покій.

А в тім покої — куток.

А в тім кутку — папір,

А на папері — мала,

А на тій мапі... еге ж!

О білі свині,

Шукайте в тій хатині!

— Я туди нізащо в світі не піду, — спершу була заявила Єва-Лотта.

Однак, добре зваживши, вирішила, що не може ж вона довіку відмовитися від Прерій, найкращого місця розваг. Чи надворі весна, чи осінь, чи літо, чи зима, а в Преріях завше цікаво, завше повно розмаїтих можливостей. Якщо відмовитись від Прерій, то вже хоч і в монастир іти.

— Я піду з вами, — мовила вона після короткої внутрішньої боротьби. — Коли я не пересилю себе тепер, то довіку всього боятимусь.

І другого дня Білі Троянди повставали на диво рано, щоб їх не застукали вороги, як вони шукатимуть мапу. Про всяк випадок Єва-Лотта нікому вдома не призналася, куди йде. Вона тихенько вийшла через садок і прилучилася до Андерса й Калле, що вже добру хвилю чекали на неї.

Прерії виявилися зовсім не такими жахливими, як собі гадала Єва-Лотта. Там було тихо й спокійно, як завше, в повітрі шугали, весело щебечучи, ластівки. Садиба здавалася майже привітною, наче то був не понурий занедбаний порожній будинок, а оселя, що її мешканці ще не зовсім прокинулися зі сну. Небавом у ній повідчиняються навстіж вікна,

на вранішньому вітрі колихатимуться фіранки, покої гомонітимуть веселими голосами, а з кухні долинатиме приємний брязкіт, що передує сніданкові. Справді, тут анітрохи не було чого боятися.

Та як вони зайшли в двері, їх зустрів той самий порожній дім. Дім, по кутках засотаний павутиною, з обідраними шпалерами й потрісканими шибками. І нічиїх веселих голосів, звісно, не лунало там, крім їхніх власних.

"О білі свині, шукайте в тій хатині!" — закликав їх ватажок Червоних Троянд, і вони пильно взялися [249] шукати, їм довго довелося нишпорити, бо в будинку було багато покоїв і закапелків, та врешті їхня праця завершилась успіхом — як і розраховували Червоні Троянди. Бо цього разу Сікстен поклав собі хитрістю завдати ворогам остаточної поразки.

Знайдений папірець справді зображав мапу, і з неї не важко було вичитати, що то план поштаревої садиби. Ось будинок, ось гараж, ось прибудова, геть усе, а одне місце обведене кружальцем із написом: "Копайте тут!"

— Хоч там що, а Червоні Троянди не вельми кмітливі, — сказав Андерс, вивчивши мапу.

— Авжеж, не дуже вигадливі, — погодився Калле. — Таке й дитина зрозуміє, аж соромно за них. Ну, то підемо копати, чи що?

Еге ж, треба було йти копати, але спершу вони хотіли ще щось зробити. Ні Андерс, ні Калле не були коло Садиби від тієї пам'ятної середи. Відтоді, як їх завернув дядько Б'єрк. А тепер їх посіла нездорова цікавість: чому б не поглянути на те місце, коли вже вони тут!

— Тільки без мене, — твердо сказала Єва-Лотта.

Вона краще помре, ніж ще раз піде на ту стежку в ліщинових кущах. Та як Андерс і Калле мають бажання, вона їх не тримає. Вона залишиться в Садибі, тільки щоб потім хлопці зайшли по неї.

— Гаразд, ми вернемось хвилин за десять, — сказав Калле.

І вони пішли.

Залишившись сама, Єва-Лотта заходилася опоряджати покої. Подумки вона вмеблювала весь будинок і заселила його великою багатодітною родиною. Бо ж Єва-Лотта була одиначка, і ніщо їй так не подобалось, як малі діти. [250]

Ось тут їдальня, уявляла собі Єва-Лотта. Посередині стіл. Родина така велика, що ледве вміщається коло нього. Кристер і Кристіна зчинили бійку, і їх випроваджено до дитячої кімнати. Бертіль іще такий малий, що мусить сидіти на високому дитячому стільчику, аби досягти до столу. Мама годує його. Лишенько, як він обляпався! Он старша сестра Ліліан, вона така вродлива, має чорні коси й темні очі, а ввечері вона влаштовує бенкет. Тут, у вітальні. Стоятиме під люстрою у білій шовковій сукні та блискатиме очима.

Єва-Лотта заблискала очима: вона була старша сестра Ліліан.

Якраз нині з Упсали приїжджає старший брат Клас, він здав свої екзамени. Господар такий радий, що стоїть біля вікна й виглядає надвір, чекаючи на сина.

Єва-Лотта поважно надимає живіт і стає господарем, що біля вікна виглядає свого сина.

І диви — син уже йде. Такий гарний, хоч міг би бути трішки молодший.

Минула довга хвилина, поки Єва-Лотта з уявного світу вернулася до дійсності й збагнула, що то не старший брат Клас ступає сягнистими швидкими кроками, а живий-живісінький чоловік. Єва-Лотта засміялася про себе. А що, якби вона взяла та й гукнула йому: "Привіт, Класе!"

Ось він звів очі й помітив її у вікні. Він здригнувся, той старший брат Клас, очевидно, йому зовсім не сподобалося, що господар стоїть і дивиться на нього. Він зразу пішов швидше. Куди швидше.

Але раптом зупинився й повернув назад. Еге ж, повернув назад!

Проте Єва-Лотта не хотіла більше йому заважати. Вона пішла собі до їдальні поглянути, чи Бертіль [251] уже впорався з кашею. Ще не впорався, і старша сестра Ліліан трішки йому допомогла. Вона так пильно годувала дитину, що навіть не почула, як відчинилися двері. 1 аж скрикнула з подиву, коли, звівши очі, побачила, що до покою зайшов старший брат Клас.

— Доброго ранку, — привітався він — той старший брат Клас, чи хто там іще.

— Доброго ранку, — відповіла Єва-Лотта.

— Мені здалося, що я побачив у вікні одну свою знайому, — сказав старший брат Клас.

— Ні, то ви мене бачили, — спокійно відповіла Єва-Лотта.

Він пильно подивився на неї.

— А хіба ми ніколи не зустрічалися? — спитав він.

Єва-Лотта похитала головою.

— Ні, я не пригадую, щоб коли вас бачила.

"Я впізнаю його серед тисячі людей", — заявила була Єва-Лотта. Але тоді вона не знала, як може змінитися той, хто поголить вуса й коротко постриже свого довгого чуба. Крім того, чоловік, що трапився їй тоді на стежці й назавше закарбувався в пам'яті, вбраний був у темно-зелені габардинові штани, і вона не могла уявити собі його в іншому одязі. А старший брат Клас був у сірому, в дрібну крапку костюмі.

Якийсь час він дивився на неї неспокійними очима, а тоді спитав:

— А як же тебе звати, панночко?

— Єва-Лотта Лісандер, — відповіла Єва-Лотта. Старший брат Клас кивнув головою і собі сказав:

— Єва-Лотта Лісандер. [252]

Єва-Лотта й гадки не мала, як їй пощастило, що вона не впізнала старшого брата Класа. Навіть убивця без потреби не стане кривдити дитини. Але той чоловік поклав собі будь-що виплутатися з біди. Він знав, що якась дівчинка, на ймення Єва-Лотта Лісандер, може його занапастити, і ладен був піти на все, аби не допустити до такого. І ось вона стоїть перед ним, та Єва-Лотта Лісандер! Він міг заприсягтися, що впізнав її, тільки-но вгледів у вікні її біляву голову. А вона спокійнісінько заявляє, що зроду його не бачила. Він відчув таку полегкість, що мало не закричав з радощів. Він спекався цієї маленької базіки, яка завдала йому стільки клопоту, спекався страху, що несподівано може вигулькнути Єва-Лотта Лісандер, приїхати в сусіднє містечко, де він мешкав. Може показати на нього пальцем і заявити: "Ось убивця!"

Але вона його не впізнала, отже й не буде свідчити на нього, не покаже пальцем! Це була величезна полегкість, він навіть зрадів, що

дівчинка не з'їла того шоколаду, який він їй послав і про який стільки писали газети.

Старший брат Клас хотів уже йти собі. Йти і ніколи більше не повертатись до цього проклятого місця! Та як він уже взявся за клямку, його посів сумнів. Чи, бува, не майстерна артистка ця дівчинка, чи не прикидається вона, що не впізнала його? Він скоса позирнув на неї. Але на вустах у Єви-Лотти була приязна усмішка, а її дитячі очі були щирі й відверті, в них не було облуди, це він добре бачив, хоч не дуже розумівся на щирості. Про всяк випадок він ще спитав:

— А що ти тут робиш сама?

— Я не сама, — радісно відповіла Єва-Лотта. — Зі мною прийшли Андерс і Калле. Мої приятелі, розумієте? [253]

— Ага, ви тут граєтеся, — сказав старший брат Клас.

— Ні, — заперечила Єва-Лотта, — ми тільки шукали тут папірця.

— Папірця? — перепитав старший брат Клас, і погляд його посуворішав. — Ви шукали папірця?

— Еге ж, страх як довго шукали, — відповіла Єва-Лотта, вважаючи, що година — це надто багато часу, коли його згаяно на жалюгідну карту Червоних Троянд. — Ви собі не можете уявити, скільки ми шукали. Та нарешті таки знайшли.

Старший брат Клас тяжко зітхнув і так стиснув клямку, що аж кісточки побіліли.

Він пропав! Ці дітлахи таки знайшли вексель, якого він сам стільки шукав і нині востаннє приїхав пошукати. Він пропав, і саме тепер, коли думав, що йому вже ніщо не загрожує! Ох, як хочеться немилосердно

потрощити все, що стоїть йому на заваді! Він тішився був, що дівчисько уникнуло своєї гіркої долі, не отруїлося шоколадом. Тепер він уже не тішився, тепер він почував тільки холодну лють, як тоді, останньої середи в липні!

Однак він опанував себе. Ще не все втрачено. Він повинен добути того папірця, конче повинен, добути!

— А де ж Андерс і Калле? — спитав він якомога безтурботніше.

— О, вони зараз прийдуть, — відповіла Єва-Лотта. Вона визирнула у вікно й додала:

— Он уже йдуть.

Старший брат Клас стояв позад неї, щоб і собі подивитися. Він стояв так близько, що як Єва-Лотта повернула голову й мимохіть глянула вниз, то побачила його руку. І впізнала її! Упізнала! Тонку руку, густо вкриту чорними волосками. Так, тепер вона [254] впізнала, хто був старший брат Клас, і жах прикував її до місця. Кров відлинула їй з обличчя, щоб за мить знову приплинути так нагально, аж у вухах задзвеніло. Добре, що вона стояла до нього спиною, що він не міг помітити її сповнених жаху очей і губ, які почали тремтіти з німого плачу. І водночас було так страшно через те, що старший брат Клас стояв за плечима, і вона не знала, що він робить.

Та он ідуть Андерс і Калле, хвалити Бога! Вона не сама на світі! Ті дві постаті у збляклих синіх штанцях, у не вельми чистих сорочках, з розкуйовдженими чубами з'явилися, немов рятівники. Лицарі Білої Троянди!

Але ж і вона — лицар Білої Троянди, отже, не має права розгублюватися. Євин-Лоттин мозок так гарячково працював, що їй здавалося, ніби чоловік, який стояв позад неї, міг усе чути. А він не

повинен здогадатися, що вона його впізнала. Хоч би там що, а їй треба вдавати безжурну.

Єва-Лотта відчинила вікно й висунулась у нього. В очах її світився страшний розпач, та хлопці надворі нічого не помітили.

— Увага, вони зараз будуть тут! — гукнув Андерс, угледівши Єву-Лотту.

Старший брат Клас здригнувся. Невже поліція йде по вексель, що його знайшли діти? В кого ж із них вексель може бути? О, треба поспішати! Часу мало, а те, що він задумав, слід робити негайно.

Злочинець ступив до вікна. Краще б йому не показуватись, та іншої ради не було. Старший брат Клас приязно усміхнувся до хлопців надворі.

— Привіт! — сказав він.

Хлопці запитально глянули на нього.

— Чого ж ви залишили свою даму саму? —мовив він, надаремне силкуючись надати своєму голосові [255] жартівливого тону. — Мені довелося зайти і трішки розважити Єву-Лотту, поки ви бігаєте й збираєте папір, чи що ви там робите.

На таке важко було щось відповісти. Андерс і Калле мовчки очікували.

— Заходьте, хлопці, — вів далі чоловік у Єви-Лотти за плечима. — Я маю справу до вас. Можна заробити грошей!

Тепер Андерс і Калле пожвавішали. Якщо можна заробити грошей, то вони завше готові.

Але чого це Єва-Лотта так чудно дивиться на них? І дає таємний знак Білої Троянди, що означає небезпеку! Андерс і Калле розгублено спинилися.

А Єва-Лотта враз заспівала:

Настало літо, сонце сяє...

Голос у неї тремтів, однак вона не припиняла своєї веселої пісеньки, тільки змінила слова:

— У-боб-и-вов-цоц-я! — співала вона.

Наче звичайна собі нісенітниця, що її діти люблять вигадувати, та Калле й Андерс скам'яніли з жаху, наче громом прибиті. Однак небавом вони отямились і ніби несамохіть ущипнули себе за вухо. Той таємничий знак Білої Троянди означав, що вони все зрозуміли.

— Ходіть-бо швидше! — нетерпляче квапив їх чоловік у вікні.

Хлопці все вагалися. Нараз Калле повернувся й швидкою ходою рушив у поближні кущі.

— Ти куди? — розсердився незнайомець. — Не хочеш заробити грошей?

— Хочу, — відповів Калле. — Я тільки скочу в своїй потребі, хіба не можна?

Незнайомець кусав губи. [256]

— То швидше! — гукнув він.

— Еге ж, зараз вернуся.

І за хвилю Калле вернувся, застібаючи на ходу штани. Андерс стояв на тому самому місці, йому навіть на думку не спало залишити Єву-Лотту саму в біді. Він повинен зайти в будинок, до вбивці, та краще вже почекати на Калле і піти разом.

І ось вони зайшли до вітальні, де старша сестра Ліліан намірялася влаштувати бенкет. Андерс підступив до Єви-Лотти й поклав їй руку на плече. Тоді глянув на її ручного годинника і сказав:

— Ой лишенько, як уже пізно! Нам треба бігти додому.

І потяг Єву-Лотту до дверей.

Та коли вони сподівалися, що старший брат Клас так легко їх відпустить, то помилились. Він раптом став у дверях, заступивши їм дорогу, і сказав:

— Постривайте хвильку! Нема чого вам поспішати.

Старший брат Клас помацав рукою задню кишеню. Ось він. Від тієї злощасної середи Клас завше носить із собою револьвера. Про всяк випадок.

Думки плуталися йому в голові. Жах і лють скаламутили глузд. Звісно, він жахнувся того, що мав зробити. Але сумніву не було. Він почав велику гру й мусить довести її до кінця, навіть якщо ця гра коштуватиме ще кількох людських життів.

Він дивився на дітей і ненавидів їх за те, що мусив зробити. А зробити мусив, бо тепер троє свідків зможуть розповісти, який на вигляд той чоловік, що відняв у них вексель.

Ні, він подбає, щоб діти ніколи не змогли розповісти про це. Подбає, хоч сам тремтить зі страху. Та спершу дізнається, в котрого з них папірець, аби потім не гаяти часу й не трусити їхніх кишень. [257]

— Слухайте, — мовив він хрипким глухуватим голосом. — Ви тут знайшли папірець. Давайте його сюди. Він мені потрібен. Ану, мерщій!

Діти вражено пороззявляли роти. Вони б не так здивувались, якби він звелів їм хором заспівати "Зайчику-побігайчику". А може, їм учулось? Щоправда, вони знали, що серед убивць трапляються божевільні, але навіть навіженому навряд чи могла знадобитися мапа Червоних Троянд із написом: "Копайте тут!"

"Дідько з ним, нехай бере собі мапу, якщо вона йому така потрібна", — міркував Андерс, що мав карту в кишені.

Однак у найкритичніші хвилини все-таки найкраще міркував Калле. Він миттю збагнув, якого папірця вимагає від них убивця. І відразу йому стало зрозуміле й усе інше. Калле ніби читав злочинцеві думки. Цей тип спокійно вбив людину і тепер, мабуть, теж озброєний. Одного свідка він уже пробував спекатись затруєним шоколадом. Калле втямив, як у них мало шансів вийти звідси живими. Навіть коли Андерс віддасть папірця і їм пощастить переконати вбивцю, що вони навіть не бачили векселя, то все одно їм край. Бо ж убивця напевне розуміє, що зрадив себе. І якщо він хотів позбутися одного свідка, то тим паче не залишить аж трьох свідків, що могли б його впізнати.

Звісно, Калле не думав про все це так докладно, він тільки розумів, що їм загрожує, і похолов зі страху. Та він сердито сказав сам собі: "Потім будеш боятись, якщо тільки настане те "потім".

А тепер треба виграти час, ох як треба!

Андерс уже хотів витягти мапу з кишені, аж раптом Калле стусонув його під ребра й засичав.

— Нон-е тот-рор-е-боб-а! [258]

— Ви чули, що я сказав! — мовив старший брат Клас. — У кого з вас папірець?

— Тут його нема, — відповів Калле.

Андерс радше віддав би цьому типові мапу, може, тоді б цей тип їх відпустив. Але ж він розумів, що Калле краще знає, як треба поводитись із злочинцями. Тому змовчав.

Чоловік біля дверей осатанів.

— А де ж? — верескнув він. — Давайте його! Калле гарячково міркував. Як він скаже, що

папірець у поліції, чи дома в Єви-Лотти, чи десь надворі в Преріях, то їм буде край. Він розумів, що їм нічого не загрожує доти, доки вбивця сподівається відібрати папірця.

— Ми сховали його на верхньому поверсі, — повагавшись, заявив Калле.

Старший брат Клас весь тремтів. Він витяг із задньої кишені револьвера, Єва-Лотта заплющила очі.

— Швидше! — крикнув старший брат Клас. — Може, така цяцька трохи вас підженe!

І він погнав дітей із вітальні, де старша сестра Ліліан мала ввечері влаштувати бенкет.

— Нон-е поп-о-сос-поп-і-шош-а-йой-тот-е, — прошепотів Калле. — Зоз-а-рор-а-зоз поп-рор-и-йой-дод-е поп-о-лол-і-цоц-і-я.

Андерс і Єва-Лотта вражено глянули на нього. Як це поліція може зараз прийти? Невже він гадає, що може передавати свої думки на відстані? А все ж вони слухняно пішли повільніше: ледве переставляли ноги й спотикалися об кожний поріг. Андерс навіть посковзнувся й упав зі сходів, як раніше, тоді, тисячу років тому, коли вони билися з Червоними Трояндами.

Старший брат Клас просто нетямився з люті. Йому страх як кортіло поквитатися з цими вилупками! [259] Але спершу він повинен забрати вексель. О, як він їх ненавидів! Здавалось, вони й самі не знали, в якому кутку сховали папірця.

А діти, не поспішаючи, ходили з покою до покою й стурбовано проказували:

— Ні, не тут!

Легше було б гнати перед собою череду здичавілої худоби. Клятущі діти спинялися то висякатись, то почхати, то поплакати — тобто здебільшого, звісно, ревла дівчинка.

Нарешті вони опинилися в невеличкому покої з обдертими шпалерами XVIII сторіччя. Єва-Лотта знову схлипнула, згадавши, що колись їх із Калле замкнули тут — давно-предавно, як вони ще були молоді й щасливі.

Калле почав нишпорити вздовж стін.

— Мабуть, і тут нема, — сказав він.

— Еге, я теж думаю, що не тут, — підтримав його Андерс.

Але то була остання кімната в будинку! Старший брат Клас несамовито заверещав:

— Надумали обдурити мене, га? Гадаєте, що я не розумію? Послухайте: негайно давайте мені папірця! А як забули, де він, то нарікайте на себе. Як за п'ять секунд не буде папірця, я постріляю всіх трьох.

Він став спиною до вікна й націлився в дітей. Калле збагнув, що вбивця не жартує й зволікати довше не можна. Він кивнув Андерсові.

Андерс підійшов до стіни, з якої клаптями висіли шпалери, витяг руку з кишені й на мить засунув за шпалери. А як витяг назад, у ній був папірець.

— Ось він, — сказав Андерс.

— Чудово, — втішився старший брат Клас. — Стійте там, де стоїте, а ти подаси мені папірця. [260]

— Поп-а-дод-а-йой-тот-е нон-а поп-і-дод-лол-о-гог-у, я-кок я чоч-хох-нон-у! — тихо мовив Калле.

Андерс і Єва-Лотта помацали себе за кінчик вуха — мовляв, зрозуміли.

Старший брат Клас чув, що діти базікають якусь нісенітницю, але тепер йому було байдуже. Скоро вони замовкнуть — як тільки він дістане папірця, їм буде кінець.

Він простяг руку й узяв від Андерса папірця, весь час тримаючи напоготові револьвера. Пальці в нього тремтіли, як він почав однією рукою розгортати зім'ятий вексель.

Вексель? Хіба це вексель? "Копайте тут!" — на векселях такого не пишуть. Першу мить він нічого не міг збагнути, і тоді Калле щосили чхнув.

Діти враз упали на підлогу. Калле й Андерс кинулись уперед і схопили старшого брата Класа за ноги. Він верескнув і гепнувся додолу. Револьвер випав йому з руки, і Калле встиг його схопити, на коротеньку мить випередивши злочинця.

Так, знаменитий детектив Блюмквіст роззброїв убивцю! Хіба це було йому в первину? І щоразу він залагоджував усе спритно й вишукано. Тоді націляв зброю на злочинця й казав: "Не так прудко, добродію!"

Певне, він і тепер так повівся? Зовсім ні. Геть переляканий, він схопив ту диявольську чорну річ і пошпурив у вікно, аж шибка розлетілася в друзки. Не вельми розважний вчинок як на знаменитого детектива. Саме тепер йому добре було б мати револьвера. Та, щиро казати, знаменитий детектив Блюмквіст панічно боявся всякої зброї, крім своєї власної рогачки. А взагалі, то він, мабуть, добре зробив. Револьвер у руці тремтячого хлопчика навряд чи був би зброєю проти осатанілого вбивці. [261]

Скоро вони помінялися б ролями. Тому найкраще було викинути револьвера, щоб ніхто його не міг дістати.

Старший брат Клас схопився й скочив до вікна подивитися, куди впав револьвер. То була фатальна помилка, і лицарі Білої Троянди поспішили скористатися з неї. Вони щодуху кинулись до дверей. До єдиних дверей у цілому будинку, що справді мали замок. Лицарі Білої Троянди знали це з власного гіркого досвіду.

Старший брат Клас метнувся за ними, та діти були спритніші. Перед самим його носом їм пощастило зачинити двері. Вони щосили підперли їх ногами, щоб Калле міг повернути ключа. Злочинець у покої ревів і термосив двері. Калле вийняв ключа, на той випадок, коли б старший брат Клас також знав, як відчиняти двері, замкнені ззовні.

Діти стрімголов кинулись униз гарними сходами XVIII сторіччя, й досі тремтячи всім тілом. Вони разом пропхалися в двері внизу й неоглядки помчали в Прерії.

Раптом Калле спинився й сказав, мало не плачучи:

— Треба забрати револьвера.

Він знав, що знаряддя вбивства треба зберегти. Але ту мить, як вони завертали за ріг, щось гепнуло на землю таки перед ними. То стрибнув із вікна старший брат Клас. Стрибнув з височини п'ять метрів — та хіба в такому безвихідному становищі зважатимеш на височину! Упав він щасливо й відразу схопив револьвера. Тепер він уже не буде з ними панькатися!

Щоправда, поки він брав револьвера, діти шаснули за ріг. Та байдуже! Тепер уже їм недовго бігати. Зараз він... [262]

І враз старший брат Клас почув голос, що в ньому бриніли й радощі й сльози. Євин-Лоттин голос:

— Поліція! Он вони! — кричала дівчинка. — Ой, швидше! Дядьку Б'єрку, швидше!

Старший брат Клас позирнув у Прерії. Так, ідуть, клятенні, ціла зграя!

Тепер уже пізно рахуватися з дітьми. Та, може, ще не пізно втекти? Він захлипав з переляку. Так, він повинен утекти! Бігом до машини! Вскочити в неї — і драла, якомога далі, в чужі краї!

Вбивця кинувся туди, де стояла його машина. Він мчав щодуху — адже за ним гналася поліція, достоту як у тих снах, що він бачив останнім часом.

Але вона його не спіймає. Вона ще далеко. Аби тільки добігти до машини, а тоді нехай спробують його догнати! Ось і машина, його люба машина, його порятунок! Долаючи останні метри, він відчув дику радість.

Убивця вставив ключика і завів мотор. Прощавайте, всі, хто хотів перешкодити йому. Прощавайте навіки.

Однак його машина, його люба машина, що звичайно летіла, як птах, тепер ледве повзла, мов немічний каліка. Він вилаявся крізь зуби й заплакав з люті. Тоді виглянув і побачив, що всі чотири шини проколені!

А переслідувачі підходили чимраз ближче. Невпинно, але обережно. Вони, мабуть, розраховували, що злочинець озброєний, тому перебігали, кривуляючи від куща до куща, від каменя до каменя. Проте невпинно наближалися.

Злочинець вискочив із машини. Він міг вистріляти в них усі кулі, але не вистріляв. Він уже знав, Що його однаково впіймають.

Неподалік за густими кущами був замулений ставок, що не висихав навіть у літню спеку. Старший [263] брат Клас знав про нього — адже він часто приїздив сюди. Тепер він кинувся до ставка і втопив у баговинні свого револьвера. Знаряддя вбивства не повинне попасти до рук поліції, не повинне свідчити проти нього.

Потім, далеко обійшовши кущі, старший брат Клас повернувся до своєї машини і став біля неї. Тепер він готовий. Нехай поліція бере його.

16

Комісар нахилився вперед, пильно вдивляючись у блідого чоловіка, через якого йому спішно довелось повернутися сюди.

— А чи не краще признатися? — лагідно сказав він. — Ми ж знаємо, що то ви вбили Ґрена. Знаємо, що ви послали Єві-Лотті Лісандер той шоколад. Як було б добре, коли б ви все розповіли й поклали край цим ненастанним допитам.

Але чоловік зарозуміло правив своєї, що він не причетний до вбивства, що навіть не знав старого Ґрена, а тим паче не посилав шоколаду якійсь там Єві-Лотті Лісандер.

Комісар уже вкотре спитав його, чого ж тоді в Преріях він кинувся тікати, угледівши поліцію, якщо в нього чисте сумління?

Чоловік був дуже роздратований, що йому знову й знову доводиться пояснювати те саме. Він кинувся тікати, бо діти зчинили такий галас, наче він їх скривдив. Мабуть, вони не зрозуміли його жартів. Авжеж, він зробив дурницю, що кинувся тікати, але ж комісар сам добре знає, що загрожує тому, на кого ляже підозра, ніби він скривдив дітей. Але ж потім він спинився й почекав на поліцію. Може, він [264] справді трохи нерозважно затіяв гру з дітьми. Дівчинка розповіла йому про папірець, про якусь малу, знайдену в будинку, і він жартома хотів їх трохи налякати, удав, ніби хоче відняти мапу й сам відкопати скарб. Адже комісар сам бачив ту мапу й знає, що це правда. Діти не збрехали, він цілився в них з револьвера, але ж револьвер не був наладований, добродію комісаре!

Комісар поцікавився, де ж той револьвер.

Еге ж, чоловік теж хотів би знати, бо то був добрий револьвер, він його дістав у спадок від батька. Але один із тих хлопчаків викинув револьвер у вікно — аж смішно, як поважно поставились діти до його жарту, — й опісля він уже не бачив револьвера. Якийсь інший паскудник узяв зброю, може, той самий, що порізав у машині шини.

Комісар похитав головою:

— Брехати ви вмієте, юначе. Та не забувайте про одне: Єва-Лотта Лісандер запевняє, що ви та сама особа, яку вона зустріла в Преріях через кілька хвилин по тому, як убито Ґрена.

Юнак зневажливо засміявся й сказав:

— Тоді дуже дивно, що вона балакала зі мною, наче ми найкращі приятелі, розповіла про мапу й про своїх друзів — про все. Чи, може, вона любить розмовляти з убивцями?

Комісар трохи помовчав, а тоді озвався:

— Ваша служниця сказала нам, що ви поголили вуса. Другого дня після вбивства. Як так вийшло?

Юнак кивнув на комісарове поголене обличчя:

— А хіба ви ніколи не запускали собі вусів? А тоді голили, як вони вам набридали. І я поголив свої, як вони мені набридли. Але ж я не винен, що нещасного діда спіткала куля якраз за день перед тим.

— Авжеж, — сказав комісар. — Можу ще вас повідомити, що вчора у вашому помешканні зроблено [265] обшук. І в шафі, аж у кутку, знайдено темно-зелені габардинові штани. А ви, певне, чули, що поліція ось уже два тижні шукає чоловіка в темно-зелених габардинових штанях?

Спійманий ще дужче зблід, але відповів так само зарозуміло, як і перше:

— Я беруся знайти серед своїх знайомих принаймні кількох осіб, що мають темно-зелені габардинові штани. І я ніколи не чув, що за це карають.

Комісар знову похитав головою:

— Як вам ще не набридло, юначе.

Ні, юнакові не набридло. Він так завзято брехав, що вже й комісарові починав уриватися терпець, хоч серед поліції комісар славився своєю витримкою. Старший брат Клас був дуже впертий. Авжеж, диво дивне — виявилося, що він справді звався Класом. Єва-Лотта не помилилася.

Драматичні події в Садибі перепинили війну Троянд. Знову налякані матері не пускали дітей із дому. А діти й не просилися — такі були вражені останніми своїми пригодами. Тож Червоні та Білі Троянди сиділи в пекаревому садку й згадували жахливі хвилини, що їх пережили в Преріях. Усі знову вихваляли Калле за кмітливість. Бо ж він таки добре порадив. Капле й Андерс тоді знали, що Червоні Троянди недалеко, бачили, як вони принишкли в кущах. І Калле помчав просто до них і коротко, ясно наказав:

— Убивця в Садибі. Біжіть у поліцію! А один нехай проколе шини в його машині, що стоїть за поворотом!

Минула ще одна доба, відколи почався допит старшого брата Класа, і комісарові геть-таки уривався терпець. [266]

День випав сльотливий. Бенка сидів дома й давав лад своїм маркам. Властиво, Бенка був тихий, сумирний хлопець, зате його кумир мав дуже войовничу вдачу. То був Сікстен. А за Сікстена Бенка ладен був на все

пуститися. Сікстенів приклад зробив із нього більш-менш пристойного лицаря Червоної Троянди. Але такого сльотливого дня можна було з чистим сумлінням посидіти вдома, і Бенка заходився давати лад своїм маркам, замилувано роздивляючись на них своїми трохи короткозорими очима.

Він мав досить велику колекцію шведських марок і саме намірявся доклеїти в альбом кілька нових, як в око йому впав зім'ятий конверт. Еге ж, це той конверт, що він його недавно знайшов на вулиці біля пекаревого будинку. На конверті була нова марка. Бенка ще навіть такої не бачив.

Він розгорнув конверта, що його був кинув у коробку з ненаклеєними марками. Адресу надруковано на машинці: "Панні Єві-Лотті Лісандер". Так, їй тоді приходило багато листів. Бенка зазирнув усередину. Звісно, конверт порожній! Тоді знову замилувався гарною маркою. Хтозна, звідки прийшов лист, бо на штампі стоїть тільки "ПВ"— тобто "поштовий вагон". Але число добре видно.

І раптом йому сяйнула думка: а що, як це той конверт, якого шукала поліція? Треба згадати — здається, Єва-Лотта одержала шоколад того дня, як Білі Троянди сиділи в альтанці й Сікстен послав його образити їх. Еге ж, таки того дня! І конверт він тоді знайшов. Який же він дурень, що досі не роздивився його як слід!

За дві хвилини Бенка вже був у Сікстена, що сидів дома й грав із Йонте в шахи. Ще за дві хвилини вони були вже в Єви-Лотти, що на горищі разом з Андерсом і Калле переглядала комікси в тижневиках та дослухалася, як по даху тарабанить дощ. А за [267] дальші дві хвилини вони примчали до поліції, однак минуло цілих десять хвилин, поки змокле до рубця товариство втовкмачило дядькові Б'єрку та комісарові, чого воно прийшло.

Комісар роздивився на конверт у збільшувальне скло. Літера "т" в машинці, певне, була пошкоджена: над кожним "т" видніла малесенька шапочка.

— Діти мов цуценята, — зауважив комісар, коли вони пішли. — Нишпорять скрізь і тягнуть додому різний мотлох, а часом принесуть і щось корисне.

Конверт і справді виявився дуже корисний. Старший брат Клас теж мав друкарську машинку, і коли побачили, що літера "т" на ній була з такою самою шапочкою, як на конверті, комісар вирішив, що загнав злочинця в тісний кут.

Однак спійманий і далі вперто не признавався. Очевидно, доведеться арештувати його на підставі попередніх доказів.

Сікстен зробив нову мапу з написом: "Копайте тут!" І одного чудового вечора передав її лицарям Білої Троянди в пекаревому садку.

— Еге ж, "копайте тут!"— сказав Андерс, коли Сікстен тицьнув йому мапу. — А що скаже твій тато, як і ми прийдемо довбати його моріжок?

— А хто сказав, що то моріжок? — відповів Сікстен. — Дотримуйтесь докладно мали, і я запевняю, що тато нічого не скаже. А ми з Бенкою і Йонте тим часом скупаємося.

Білі Троянди вирушили в поштарів садок. Вони відміряли стільки ступнів, як зазначено на мапі, і врешті опинилися на пустищі край садка.

Всі троє швидко заходились копати й радісно вигукували щоразу, як натрапляли лопатою на камінь, сподіваючись, що то коробка. Але щоразу розчаровувалися [268] й копали далі, геть спітнілі. І аж як перекопали майже ціле пустище, Калле раптом гукнув:

— Ну, нарешті знайшли!

Він витяг коробку, що її підступні вороги сховали аж у самому кінці пустища.

Андерс і Єва-Лотта покидали лопати. Єва-Лотта витерла з коробки землю хусточкою, а Андерс узяв ключа, що висів у нього на грудях. Коробка була незвично легка. А що, як Червоні Троянди допасували ключа й украли частину скарбів? Білі Троянди хотіли відразу ж подивитися, чи нічого не пропало.

Та в коробці взагалі не було скарбів. Самий папірець, а на ньому негідною Сікстеновою рукою написано:

"Копайте далі так, як почали! Лишилося копати кілька тисяч миль, і ви попадете до Нової Зеландії. Можете звідти й не вертатися!"

Білі Троянди заревли з люті. Почувся радісний сміх, і з-за кущів вийшли Сікстен, Бенка і Йонте.

— Шахраї! Що ви зробили з нашими паперами? — крикнув Андерс.

Сікстен ляскав себе по колінах і довго ще за сміхом не міг і слова вимовити.

— Сліпаки! — врешті сказав він. — Думаєте, що нам потрібні ваші паршиві папери? Вони лишилися в шухляді на горищі разом з іншим мотлохом. Ех ви, нічого не бачите й не чуєте!

— Де ж їм, адже вони копають, — вдоволено сказав Йонте.

— Та й гарно ж ви копаєте! — мовив Сікстен. — Тепер тато буде радий і вже не дорікатиме мені цим пустищем. А мені страх як не хотілось братися до нього такої спеки.

— Аякже! Ти так ревно копав, шукаючи Мумрика, що, певне, й досі є мозолі на руках, — відплатив йому Калле. [269]

— Це вам дорого коштуватиме, панове, — погрозив Андерс.

— Будьте певні, — додала Єва-Лотта, ховаючи брудну хусточку до кишені.

А це що? У ріжку в кишені щось муляло. Якийсь папірець. Єва-Лотта витягла його й розгорнула. Вгорі стояв напис: "Вексель". Єва-Лотта засміялася.

— Ну, ви бачили таке! — вигукнула вона. — Ось той вексель. Лежав собі в кишені, поки вони шукали його по кущах у Преріях. Я ж завше казала, що з цими векселями виходить якась комедія.

Єва-Лотта ще раз поглянула на папірець.

— "Клас"— прочитала вона. — Збігається. А він гарно підписується.

По тому Єва-Лотта зім'яла папірця в кульку й викинула в траву, де його підхопив теплий вітер.

— Тепер його все одно спіймано, то байдуже, як він підписується.

Калле охнув і кинувся ловити коштовний папірець. Тоді докірливо позирнув на Єву-Лотту.

— Скажу тобі, Єво-Лотто, одне. Якщо ти й далі розкидатимеш такі папірці, то не буде з тебе пуття.

17

— Сос-лол-а-вов-а Чоч-е-рор-вов-о-нон-і-йой Тот-рор-о-я-нон-дод-і! — невпевнено сказав Сікстен. — Яка ж проста мова, коли добре подумати!

— Це ти тепер так кажеш, коли знаєш її таємницю, — мовив Андерс.

— До того ж вам треба навчитися говорити в сто разів швидше, — сказав Калле.

— А не так: сьогодні один склад, а завтра другий, — додала Єва-Лотта. — Треба торохтіти, як кулемет. [270]

Усі лицарі Білої та Червоної Троянд сиділи на горищі в пекарні, і Червоні Троянди допіру прослухали перший урок розбійницької мови. Бо, добре поміркувавши, Білі Троянди збагнули, що їхній громадянський обов'язок — звірити Червоним Трояндам таємницю тієї мови. Вчителі в школі завше проповідували, що знання чужих мов дає велику користь. Ох, яка ж то щира правда! Бо що б зробили Андерс, Калле та Єва-Лотта в Садибі, якби не знали розбійницької мови? Калле міркував про це кілька день і врешті сказав Андерсові та Єві-Лотті:

— Ми не маємо права допускати, щоб Червоні Троянди скніли в такому невігластві. Вони ж пропадуть, як їм доведеться зіткнутись з убивцею!

Тому Білі Троянди і влаштували на горищі курси розбійницької мови. Сікстен з англійської мав певну двійку, і йому б з ранку до вечора кувати англійську граматику, щоб перездати екзамен. Однак він уважав, що куди важливіше знати розбійницьку мову.

— Англійську мову знає майже кожен убивця, — заявив він, — то ж яка з неї користь? А без розбійницької мови каюк!

Ось чому він, Бенка і Йонте годинами сиділи серед мотлоху на горищі і вправлялися, аж зворушливо було дивитися на них.

Урок перебив Євин-Лоттин тато, що вийшов сходами з пекарні. Він подав Єві-Лотті цілу тацю свіжих булочок і сказав:

— Допіру телефонував дядько Б'єрк, повідомив, що вернувся Великий Мумрик.

— Чоч-у-дод-о-вов-о! — вигукнула Єва-Лотта і взяла собі булочку. — Гайда до дільниці!

— Воно то чоч-у-дод-о-вов-о, — погодився пекар. — Але будьте вже обережніші з тим Мумриком. [271]

Геть усі лицарі запевнили, що будуть обережніші. І пекар поволі рушив сходами вниз.

— До речі, можу вам сказати, що той Клас нарешті признався, — додав пекар уже внизу.

Так, старший брат Клас признався. Не міг же він заперечити, що то його вексель.

Отже, настала врешті хвилина, якої він так боявся, про яку думав протягом багатьох сповнених жахом ночей. Хвилина, коли буде доведена його вина і він муситиме спокутувати свій злочин.

Старший брат Клас уже багато років не мав спокою. Ненастанна потреба грошей, що спонукала його до сумнівних стосунків з Греном,

зробила з нього безпорадну, зацьковану людину, яка ні на хвилю не почувалася спокійною. А після жахливої середи наприкінці липня неспокій змінився нестерпним жахом, що не покидав його ні вдень ні вночі.

Як йому не боятися тепер, коли він мусив признатись до злочину й приготуватися до довгої багаторічної кари? Може, страх остаточно пригнітив його?

Ні, хоч як дивно, а старший брат Клас уперше за довгі роки відчув спокій. Коли він признався й дав полегкість своєму сумлінню, то відчув такий великий спокій, якого зроду ще не знав. На хвилю йому стало шкода своєї молодості, і він ухопився тремтячими руками за велику, тверду комісарову долоню, немов шукаючи в нього підтримки, але вже не відчував страху. Потім поринув у глибокий спокійний сон, що на якийсь час дозволив йому забути про свій злочин.

Він саме спав, як Білі та Червоні Троянди ввірвалися до дільниці по Великого Мумрика, і не чув їхніх збуджених голосів, коли вони оточили поліцая Б'єрка, бажаючи швидше забрати свій клейнод. [272]

— Великий Мумрик... — Б'єрк трохи почекав з відповіддю. — А Мумрика тут нема.

Діти вражено витріщилися на нього. Як нема? Адже він сам зателефонував, що Мумрик вернувся. Дядько Б'єрк поважно глянув на них.

— Шукайте над землею, — врочисто сказав він. — Нехай пташки небесні покажуть вам шлях! Спитайте ворон, чи не бачили вони шановного Мумрика.

Дитячі личка Троянд засяяли усмішками. А Йонте сказав, аж захлинаючися радощів:

— Чоч-у-дод-о-вов-о! Війна триває!

— Війна триває, — рішуче сказав Бенка.

Єва-Лотта захоплено подивилась на дядька Б'єрка. О, як йому личив мундир! Б'єрк намагався надати поважного виразу своєму по-хлоп'ячому пустотливому обличчю.

— Дядьку Б'єрку, — сказала Єва-Лотта, — якби ви не були такі страшенно старі, то могли б узяти участь у війні Троянд.

— Еге ж, і були б Червоною Трояндою! — сказав Сікстен.

— Ніколи в світі, — заперечив Андерс. — Білою!

— Боронь боже, — сказав Б'єрк. — Такі небезпечні речі вже не для мене. Тиха, спокійна робота в поліції найкраще пасує такому дідуганові, як я.

— Ну що ви, часом треба ризикувати! — сказав Калле й випнув груди.

Через кілька годин після того Калле лежав у своїй улюбленій позі під грушею й розмірковував, що означає ризикувати. Він заглибився в свої роздуми, втупивши очі в хмари, що пливли по небі, і майже не помітив, як його уявний співрозмовник тихенько наблизився й сів коло нього. [273]

"Я чув, що пан Блюмквіст знову спіймав злочинця", — улесливо сказав він.

Калле Блюмквіст раптом розсердився.

"Невже? — вигукнув він, злісно дивлячись на свого уявного співрозмовника, що його ніяк не міг спекатися. — Не меліть дурниць!

Нікого я не спіймав. Його поліція спіймала, бо то її справа. Ніяких убивць я не збираюсь ловити. І взагалі, я думаю кинути криміналістику. Через неї виходить самий лише клопіт".

"А я гадав, що пан Блюмквіст любить ризикувати", — мовив уявний співрозмовник, і, як щиро казати, в голосі його забриніла образа.

"Наче я й так не ризикую, — відповів знаменитий детектив. — Юначе, якби ви тільки знали, що таке війна Троянд!"

Зненацька його роздумам перешкодили: тверде, зелене яблуко луснуло Калле по голові. Метикуватий детектив відразу збагнув, що зелене яблуко не могло впасти з груші, й подивився, хто його вдарив. [274]

Коло огорожі стояли Андерс і Єва-Лотта.

— Вставай, сплюхо! — гукнув Андерс. — Ми йдемо шукати Мумрика!

— І знаєш, що ми думаємо? — сказала Єва-Лотта. — Певне, дядько Б'єрк сховав його на дозірній вежі в парку. Там завше повно ворон!

— Червоні Троянди вб'ють нас, якщо ми перші посядемо Великого Мумрика, — сказав Андерс.

— Авжеж, уб'ють, — погодився Калле. — Але ж часом треба ризикувати!

Калле позирнув на свого уявного співрозмовника. Чи втямив той, що можна ризикувати й без кримінальних справ? І помахав рукою симпатичному юнакові, що дивився на нього ще захопленіше, ніж досі.

Калле помчав до Андерса та Єви-Лотти, тільки засмаглі ноги замигтіли по траві. А його уявний співрозмовник зник без сліду, зник тихо, непомітно, мов його поніс із собою легенький літній вітрець.